

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARININ YAZILI
ANLATIMLARINDA BAĞDAŞIKLIK DÜZEYLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif IRMAK

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARININ YAZILI
ANLATIMLARINDA BAĞDAŞIKLIK DÜZEYLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif IRMAK

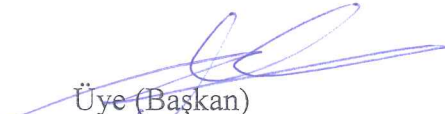
Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Bayram YILDIZ

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı'nda 201512535004 numaralı Elif IRMAK'ın hazırladığı "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatımlarında Bağdaşıklık Düzeyleri" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 11.06.2019 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan)
Doç. Dr. Aliye USLU ÜSTTEN

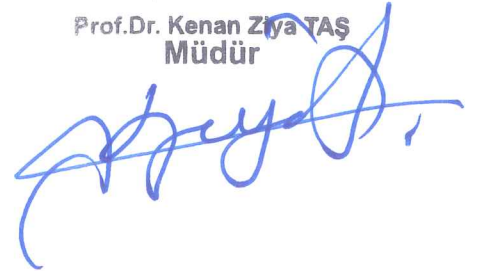

Üye
Doç. Dr. Ruhi İNAN

Üye (Danışman)
Dr. Öğr. Üyesi Bayram YILDIZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum.

08.07.2019
Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ
Müdür

ÖN SÖZ

Sosyal bir varlık olan insan her tür etkinliğini diğer insanlarla iç içe ve dil aracılığıyla gerçekleştirir. Dil insanın kendini ve dünyayı anlamlandırma sürecinde kullandığı en yetkin araçtır. Küreselleşen dünyada zaman ve mekândan bağımsız olarak bütün insanlık dil ile iletişim kurmakta ve etkileşim sağlamaktadır. Bu noktada dilin doğru, mantıklı ve tutarlı biçimde kullanılması gittikçe önem kazanmaktadır. Günümüzde bilgiye ulaşım ve iletişim kanalları her kesim için gittikçe kolaylaşıp çeşitlenmekle birlikte dilin nasıl kullanılacağına dair sorunlar yaygın biçimde devam etmektedir.

Metin dilbilim; merkezine metni koyup metnin yazarı, metnin kendisi, metnin okuru, dil dışı göstergeleri dilin bildirişim özelliğini dikkate alarak çeşitli yöntemlerle betimlemeyi amaçlayan bir bilimdir. Geleneksel dil bilgisi yaklaşımlarının ötesine geçen metin dilbilim, metin olanla olmayı birbirinden ayıran ölçütleri geliştirirken dili doğru, anlamlı, amaçlanan biçimde ve tutarlı olarak kullanmanın olanaklarını da somut biçimde göstermektedir. Metinsellik ölçütlerinden *bağdaşıklık araçları* da metnin dilsel yapısını betimlemek ve gerek metin oluştururken gerekse metin çözümlerken dili kullanmanın özgül olanaklarından bilinçli olarak nasıl faydalanabileceğini göstermektedir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. **Birinci bölümde** araştırmanın problem durumundan, amaç, varsayım, sınırlılık ve tanımlardan bahsedilmiştir.

İkinci bölümde çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan metin dilbilim ve bağdaşıklık araçlarıyla ilgili teorik bilgiler, örnek kullanımlar verilmiş ve ilgili araştırmalardan söz edilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemine, evren ve örnekleme, veri toplama yöntemlerine ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise verilerden elde edilen bulgular tablolar eşliğinde açıklanmış, bağdaşıklık araçları kullanımına metinlerden başarılı örnekler verilmiştir. Bununla birlikte sorunlu kullanımlar başlıklar biçiminde metinlerden örnek cümlelerle açıklanmış ve sorunları gidermeye yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Çalışmanın beşinci ve **son bölümünde** ise bulgulardan elde edilen sonuçlara değinilmiş, çeşitli çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılarak birtakım öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde anlayışı, desteği ve yardımlarıyla yanımda olan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Bayram Yıldız'a katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın katılımcıları olan ve şu an 3. sınıfta öğrenim gören Türkçe öğretmeni adaylarına yazdıkları metinlerden dolayı teşekkür ederim. Ayrıca meslektaşım olan arkadaşlarım Uğur Çelik, Sedanur Alınmış, Zeynep Sakallı'ya ve kuzenim Coşkun Irmak'a bu süreçte beni teşvik ettikleri için teşekkürü borç bilirim.

Elif IRMAK

ÖZET

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARININ YAZILI ANLATIMLARINDA BAĞDAŞIKLIK DÜZEYLERİ

IRMAK, Elif

Yüksek Lisans, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Bayram YILDIZ

2019, 115 Sayfa

Araştırmanın amacı Türkçe öğretmeni adaylarının denemelerinde bağdaşıklık araçları kullanım düzeylerinin kişiye, deneme konusuna ve zamana göre değişiklik gösterip göstermediğini incelemektir. Çalışmanın örneklemini Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi bölümü; a. 2016-2017 Eğitim Yılı 1. sınıfta öğrenim gören 63 öğrencinin “teknoloji” konulu 63 metni, b. 2016-2017 Eğitim Yılı 1. sınıfta öğrenim gören aynı öğrencilerden 10 kişinin her biri farklı konudan oluşan toplam 110 metni, c. 2018-2019 Eğitim Yılı aynı bölümde 3. sınıfta öğrenimine devam eden 58 öğrencinin “teknoloji” konulu 58 metni oluşturmaktadır. Verilerin değerlendirilmesinde bağdaşıklık araçları değerlendirme ölçeği kullanılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göre 1. sınıf öğrencilerinin bağdaşıklık araçları kullanım ortalaması 82,4 iken 3. sınıftaki ortalamaları 70,5'tir. Öğrencilerin birinci ve üçüncü sınıfta kâğıt başına düşen bağdaşıklık kullanım düzeyleri toplamı ise sırasıyla şu şekildedir: kelime bağdaşıklığı (30,2), bağlama ögeleri (20,5), eksilteli anlatım (14,83), gönderim (10,53), değiştirim (0,64).

Üniversite 1. sınıf öğrencilerinden on katılımcının on birer metninden elde edilen bulgulara göre gönderim kullanım ortalamaları sırasıyla şöyledir: şahıs zamirleri (5,07), işaret sıfatı (3,97), işaret zamiri (2,59), dönüşlülük zamiri (1,61). Yapılan gönderim kullanım sayısı 1468 iken sorunlu gönderim sayısı 360'tır.

Metinlerde karşılaşılan gönderim sorunları şu şekildedir: gereksizlik, karşılıksızlık, belirsizlik, tekil- çoğul uyumsuzluğu, gereksiz tekrar, söz dizimi sorunu, sözlü dil sorunu, düşük ifadeler, gönderim türünden kaynaklanan sorunlar.

Araştırmanın sonuçlarına göre üniversite öğrencileri bağdaşıklık araçlarını 3. sınıfa göre 1. sınıfta daha yoğun kullanmışlardır. Bununla birlikte kullanım ortalamaları ve oranları benzerlik göstermiştir. Bağdaşıklık araçlarıyla ilgili sorunlar da benzer seyrederken 3. sınıfta bir miktar düşüş yaşandığı görülmüştür. Gönderim sorunlarının kâğıt başına düşen ortalamaları 1. sınıfta 3,57 iken 3. sınıfta 2,12'dir.

Anahtar Kelimeler: bağdaşıklık, metin dilbilim, Türkçe öğretimi, yazılı anlatım.

ABSTRACT

THE COHERENCE LEVELS OF PRE-SERVICE TURKISH TEACHERS IN WRITTEN TEXTS

IRMAK, Elif

Adviser: Bayram YILDIZ

2019, 115 Page

The purpose of this study is to investigate whether the level of using coherence devices in written texts of Turkish preservice teachers shows a change according to person, text subject and the time or not. The sample of study is composed of A. in 2016 - 2017 academic year the 63 texts about “technology” of 63 students who studied at the first grade, B. in 2016 - 2017 academic year, the 110 texts each of which consists different subjects belonging a total of 10 students who studied at first grade, C. in 2018 2019 academic year, the 58 texts about technology belonging 58 students who are still continuing students to study in the same department in Turkish Language Education Department, Necatibey Faculty of Education, at Balıkesir University. The scale for evaluating coherence devices was used in assessing data.

According to results of the study, while the average of the first grade students is 82.4, the average of third grades is 70.5. The total of level of using coherence is per paper of first grade and third grade is respectively so; lexical cohesion (30,2), factor of setting (20,5), elliptic narration (14,83), reference (10,53), substitution (0.64).

According to the results obtained from 11 each texts of 10 participants among the university first grade students, the average of using reference is respectively so; personal pronoun (5.07), demonstrative adjectives (3,97), demonstrative pronoun (2,59), reflexive pronoun (1,61). While the number of using reference which is done is 1468, the problematic references are 360.

The reference problems encountered in texts are so; unnecessary, unreciprocation, uncertainty, singular-plural disharmony, unnecessary repetition, problem of saying

composition the problems spoken language, low statements, the problems originating from reference types.

The according to the results of study, the students used the coherence devices more frequently at first grade than those at the third grades. Moreover the rates and averages of usage share similarity. While the problems of using the coherence devices continue in the similar direction, it has been seen some amount of decrease at the third grade. The average of reference problems on per paper is 3,57 in the first grade, that is 2,12 at the third grade.

Key Words: coherence, text linguistics, Turkish language education, written text.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖN SÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
1. BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç	2
1.3. Önem.....	3
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Temel Kavramlar.....	5
2. BÖLÜM: İLGİLİ ALAN YAZIN	7
2.1. Kuramsal Çerçeve	7
2.1.1. Metin Kavramı ve Metin Dilbilim	7
2.1.2. Bağdaşıklık Araçları.....	8
2.1.2.1. Gönderim	9

2.1.2.1.1. Zamirler.....	12
2.1.2.1.2. İşaret Sıfatları	14
2.1.2.2. Değiştirim.....	15
2.1.2.3. Eksilteli Anlatım	16
2.1.2.4. Bağlama Ögeleri.....	18
2.1.2.5. Kelime Bağdaşıklığı.....	20
2.2. İlgili Araştırmalar	24
3. BÖLÜM: YÖNTEM	27
3.1. Araştırma Modeli	27
3.2. Evren ve Örneklem	27
3.3. Veri Toplama Teknikleri.....	28
3.4. Verilerin Analizi	29
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR	30
4.1. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatımlarında Bağdaşıklık Araçlarını Kullanma Düzeyleri.....	30
4.1.1. Gönderim	32
4.1.1.1. Üniversite Birinci Sınıftan 10 Öğrencinin Toplam 110 Metninde Gönderim Kullanım Sıklığı ve Karşılaşılan Sorunlar	32
4.1.1.2. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Gönderim Ögelerini Kullanım Sıklıkları ve Karşılaşılan Sorunlar	34
4.1.2. Eksilti	59
4.1.2.1. İncelenen Metinlerden Eksilti Kullanımına Uygun Örnekler ve Sorunlu Metin Parçalarının İncelenmesi	60
4.1.3.1. İncelenen Metinlerden Değiştirim Kullanımına Uygun Örnekler.....	69

4.1.4. Bağlama Ögeleri	70
4.1.4.1. İncelenen Metinlerden Bağlama Ögeleri Kullanımına Uygun Örnekler ve Sorunlu Metin Parçalarının İncelenmesi.....	71
4.1.5. Kelime Bağdaşıklığı.....	82
4.1.5.1. İncelenen Metinlerden Kelime Bağdaşıklığına Uygun Örnekler ve Sorunlu Metin Parçalarının İncelenmesi	85
4.2. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Kişi Temelli İlk Metin Son Metin Karşılaştırılması.....	99
5. BÖLÜM: SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	104
5.1. Sonuçlar	104
5.2. Öneriler	111
KAYNAKÇA.....	114

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1 : Üniversite Öğrencilerinin Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Bağdaşıklık Araçlarını Kullanma Sıklıkları.....	30
Tablo 2 : Üniversite Birinci Sınıfta Öğrenim Gören 10 Öğrencinin Bir Dönem Boyunca Yazdığı Toplam 110 Metinde Gönderim Kullanım ve Sorun Sıklıkları.....	33
Tablo 3 : Üniversite Birinci Sınıfta Öğrenim Gören 10 Öğrencinin Bir Dönem Boyunca Yazdığı Toplam 110 Metinde Gönderim Sorunları Dağılımı.....	34
Tablo 4 : Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Gönderim Kullanım ve Sorun Sıklıkları.....	36
Tablo 5 : Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Gönderim Sorunları Dağılımı.....	38
Tablo 6 : Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Eksilti Kullanım Sıklıkları.....	61
Tablo 7 : Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Değiş-tirim Kullanım Sıklıkları.....	69
Tablo 8 : Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Bağlama Ögeleri Kullanım Sıklıkları.....	72
Tablo 9 : Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Kelime Bağdaşıklığı Oluşturma Düzeyleri.....	84
Tablo 10 : Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Diğer Unsurlar.....	85
Tablo 11 : Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerin Kişi Temelli Bağdaşıklık Araçlarını Kullanma Düzeyleri.....	99

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1: Üniversite Birinci Sınıfta Öğrenim Gören 10 Öğrencinin Yazdığı Metinlerde Gönderim Kullanımı ve Sorun Karşılaştırılması.....	34
Grafik 2: Üniversite Birinci Sınıfta Öğrenim Gören 10 Öğrencinin Yazdığı Metinlerde Gönderim Sorunları Dağılımı.....	35
Grafik 3: Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdığı Metinlerde Gönderim Sorun Karşılaştırılması.....	37
Grafik 4: Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdığı Metinlerde Gönderim Sorunları Dağılımı.....	39

KISALTMALAR LİSTESİ

akt.	: Aktaran
çev.	: Çeviren
ort.	: Ortalama
n.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
Ü.	: Üniversite
vs.	: Vesaire
vb.	: Ve benzeri

1. BÖLÜM: GİRİŞ

Bu bölümde yapılan çalışmanın gerekçesi olan problem durumu, ulaşılmak istenen amacı, Türkçe Eğitimi açısından önemi, ilgili varsayım, sınırlılık ve tanımlardan bahsedilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Dil, insanın dünyayı anlama, keşfetmede, diğer canlılarla, eşya ve eylemlerle ilişki kurmada, var olana anlam vermede ve kendi izini kuşaktan kuşağa kültür olarak aktarmada kullandığı en yetkin araçtır. Doğadaki diğer canlılar varlıklarını içgüdüsel olarak sürdürürken insan bilinç sahibi tek canlı olarak geçmiş, şimdi ve gelecek kavramına sahiptir. Kendi tarihsel serüvenine atılırken hem dilin içine doğar hem de dile yeni ufuklar katarak onu değiştirir, dönüştürür. İnsana ait ne varsa dilin içine sinmiştir. İnsanın kendini anlama, başkasını anlama, sevme, sevilme, ihtiyaçlarını giderme, daha iyi bir hayat kurma, toplumsallaşma çabasındaki yolculuğunda dil onun hem pusulası hem de evidir. “Dil, insanın tüm evrenle *karşılaşmasıdır*. Tek tek gerçekler, nesnelere, durumlar, olaylar, kullanışlar, olanaklar hep bu karşılaşmada kendini açığa vurur. Adlandırarak evreni biçimler, düzenler, dilce yeniden kurar dil. Evren dile *getirdiği* kılıktadır insan için. Böylece dil, evreni insana *açar*, insanın evrenin *içine* sokulabilmesini sağlar.” (Uygur, 2015: 65) Bütün bilimsel çalışmalar, edebiyat, sanat ve gündelik ilişkiler dil üzerinden anlama kavuşur ve gelişme gösterir.

İnsan var oluşunun tüm yönlerinde temel olan bu kavramın önemi günden güne artmaktadır. Geleneksel dil anlayışları yerini çağdaş kuramlara bırakırken dil bilinci küreselleşmenin yaşandığı bir dünyada tüm toplumları her geçen dakika daha da yakından ilgilendirmektedir. Bütün bilimlerin el attığı ve disiplinler üstü bir yer edinen dil; en başta ülkelere gerek kültürel politikalarda gerekse akademik, toplumsal veya gündelik hayatta kendisine önem vermeyi zorunlu kılmaktadır.

Türkçe Eğitimi bu anlamıyla dil bilincini her insanın kavraması, dil becerilerini geliştirerek topluma, insanlığa katkı sunması, diğer dillerle eş zamanlı olarak yaşanan gelişmelere ayak uydurması, ana dilin zenginliğini kaybetmeden gelişim göstermesi

gibi amaçları kendine görev edindiği için oldukça önemli bir bilim alanıdır. Bu açıdan dünyada dile yaklaşımda ortaya çıkan yeni bakış açılarıyla gelişen disiplinler arası çalışmaları kendi ana dilimizde de takip etmek, güncelleştirmek önemlidir.

Araştırma bu doğrultuda dile en güncel bakış açısı olan metin dilbilimsel yöntemlerle Türkçe öğretmeni adaylarının yazılı metinlerinde bağdaşıklık düzeylerini ve yaşadıkları sorunları betimlemeye yöneliktir.

1.2. Amaç

Araştırmanın temel amacı;

- a) Türkçe Eğitimi, birinci sınıf öğrencilerinin yazılı metinlerinde bağdaşıklık düzeylerini ve ne tür sorunlarla karşılaştıklarını tespit etmek ve ulaşılan sonuçları boylamsal yöntemle üçüncü sınıftayken aynı konuda ve türde yazdıkları metinlerle karşılaştırmak,
- b) Türkçe Eğitimi, birinci sınıf öğrencilerinden gönüllü on katılımcının bir dönemde, Yazılı Anlatım I dersi kapsamında yazdıkları ve her biri farklı konudan oluşan on bir metnini gönderimsel bağdaşıklık açısından incelemek ve sorunları sınıflandırıp irdelemektir.

Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt bulmaya çalışılacaktır:

A. Türkçe Eğitimi bölümü öğrencilerinin yazdıkları *teknoloji* konulu denemelerde;

- birinci sınıf öğrencilerinin bağdaşıklık oluşturma düzeyleri nasıldır?
- üçüncü sınıf öğrencilerinin bağdaşıklık oluşturma düzeyleri nasıldır?
- birinci ve üçüncü sınıfta bağdaşıklık oluşturma düzeyleri arasındaki ilişki nasıldır?
- birinci ve üçüncü sınıfta karşılaşılan sorunlar değişiklik gösteriyor mu?

B. Türkçe Eğitimi birinci sınıf öğrencilerinden on katılımcının farklı konulardan oluşan denemelerinde;

- gönderimsel bağdaşıklık oluşturma düzeyleri nasıldır?
- karşılaşılan gönderimsel bağdaşıklık sorunları dağılımı nasıldır?
- gönderimsel bağdaşıklık oluşturma sıklıkları ile sorunları arasındaki ilişki nasıldır?

1.3. Önem

Dil, bireyin hem kendisini içinde bulduğu ve anlamaya çalıştığı hem de başkalarıyla etkin olarak bağ kurduğu bir sistemdir. Temel olarak anlama ve anlatma becerileri olarak ikiye ayrılır. Anlama becerileri dinleme/izleme, okuma, görsel okumadan oluşurken; anlatma becerileri ise konuşma, yazma ve görsel sunudan oluşur. Bütün dil becerilerinin birbiriyle sıkı bir ilişkisi vardır ve birindeki gelişim ya da zayıflık diğer becerileri de yüksek oranda etkilemektedir.

Günümüzde bu dil becerilerinin her biri ayrı önem kazanmıştır. Bilgiye ulaşma, muhafaza etme, yayma ve üretme imkânları her geçen gün çeşitlenmektedir. Sosyal medya yediden yetmiş herkesi kendini ifade etmeye yöneltmektedir. Bilgisayar ve internet teknolojileri sayesinde dünyanın her yerinden konferanslar, seminerler, tartışmalar zaman ve mekândan bağımsız olarak ulaşılır olmaktadır. Yazı, söz ve görüntü arasında hem birbirini tamamlayan hem de birbirine dönüşen bir akış yaşanırken dil, anlama ve anlatma imkânlarının tümünü zorunlu kılmaktadır. Dil becerilerinin hem kendi özgül yanları, sınırları hem de birbirlerine karışarak muğlaklaştığı, birbirlerini etkilediği, değiştirdiği ve geliştirdiği durumlar özellikle günümüzde araştırılmaya muhtaç konular olmaktadır.

Yazma diğer dil becerilerine göre daha geç gelişen ve zor kazanılan bir beceridir. Kendini, duygu, düşünce dünyasını ifade edebilen birey olmak, öncesinde dili anlamaya yönelik becerileri de geliştirmiş olmayı gerektirir. Dinleme/izleme becerisinin sözlü anlatımın dile kattığı zenginlikleri yazıya dönüştürmede katkısı göz ardı edilemez. Öte yandan okuma ve yazma arasında her ikisi de eğitimle kazandırılan ikincil dil becerileri olduğu için sıkı bir ilişki söz konusudur. “Okumanın yazma üzerinde çok

büyük etkisi vardır. Yazmaya yeni başlayan kişiler, kendilerine usta yazarları örnek alır, bu yazarların üslûplarından etkilenir. Okuduğunu detaylarıyla anlayan, değerlendiren ve yorumlayan kişi, metnin ana fikriyle yardımcı fikirleri arasındaki irtibatların nasıl kurulduğunu görür. Okuduklarından hareketle yazarken bir metnin düzen ve tertibinin ve paragraflar arası geçişin nasıl yapılacağını öğrenir.” (Coşkun, 2005: 34) Her iki beceri de yazılı dille olduğu için okuduğunu anlayabilen biri kendi düşüncelerini de düzenli ve doğru biçimde ifade etmeye yatkın olur.

Metin dilbilim ise anlama ve anlatma becerilerinin tümünde hem dünyada hem de ülkemizde gittikçe önem kazanan bir alandır. Birçok disiplin metin dilbilimsel çalışmalar yaparak kendi alanına katkı sağlamakta ve disiplinler arası bir bakış açısıyla da metin dilbilimine yeni ufuklar açmaktadır. Bütün bilimsel çalışmalar metin üzerinden gelişip anlamını kurduğu için sorunun merkezine de dilin kendisini ve metin üretim ve çözümlene yöntemini koymak kaçınılmazdır. “Bu nedenle, metin dilbilim diğer uzmanlık alanlarının tersine yalnızca belli bir alanın metinleriyle değil ders kitapları, kullanım kılavuzları, yönetmelikler, hukuk metinleri, romanlar, reklam metinleri gibi çeşitli alanlara ilişkin metinlerdeki ortak bildirişimsel ve yapısal özellikleri saptamaya çalışır.” (Dilidüzgün, 2017: 15)

Türkçe Eğitimi açısından metin dilbilim temel dil becerilerinden olan yazılı ve sözlü metinleri daha somut ve bilimsel yöntemlerle incelemek, sorunları tespit etmek ve dile olan bakışı geliştirerek her alanda kendini ifade edebilen daha nitelikli insanların yetişmesine katkı sağlar. Dil bilgisi ve anlatım bozukluğu sorunlarıyla sınırlı kalan metinlere yeni bir soluk getirdiği gibi teknolojinin hızla geliştiği günümüzde herkesin gerek sözlü gerek yazılı olarak amacına uygun ve verimli iletişim kurmasına yardımcı olarak demokrasinin gelişimine de katkı sağlayacaktır. “Tren gelecek ve Tren gelecek mi? cümleleri, hiçbir zaman aynı anlama gelmez. Oysa bu cümlelerde aynı sözcükler kullanılmaktadır. Ayrımın nedeni olan, sözcüklerin diziliş sırasındır. Bu diziliş, sözcükler arasında var olan ilişkilerin yalnızca biridir. Dil aracılığıyla iletişim kurmayı öğrenmek, daha çok bir oyun oynamak gibidir. Kuralları, bunların amaçlarını, oyunun çeşitli aşamalarının nasıl ilişkili olduklarını öğrenmemiz gerekir. Yalnızca bunları öğrenerek, oyunu başarılı olarak oynayabiliriz. Aynı biçimde, başarılı iletişim, sözcüklerin kullanımını düzenleyen dil kurallarını anlamamıza bağlıdır.” (Wilson, 2006: 18)

Bu anlamıyla dil bilincini sağlama ve geliştirmede özellikle Türkçe öğretmenlerinin sorumluluğu düşünülürse bu yönde yapılacak çalışmaların, tespitlerin ve önerilerin Türkçe Eğitimine sağlayacağı katkı daha da önem taşımaktadır.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada öğrenciler üzerinde yapılan ölçümlerin gerçek durumlarını yansıttığı varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği;

- a) 1. sınıfta öğrenim gören 63 öğrenciyle ve öğrencilerin 2016 Ocak ayında kanıtlayıcı metin türünde yazdıkları 63 denemenin,
- b) 3. sınıfta öğrenimine devam eden aynı öğrencilerden 58 kişinin 2019 Şubat ayında kanıtlayıcı metin türünde yazdıkları 58 denemenin,
- c) 1. sınıfta öğrenim gören aynı 63 öğrenciden bu kez random seçilen 10 öğrencinin 2016-2017 Eğitim Yılı, Güz Dönemi Yazılı Anlatım I dersi kapsamında on bir hafta boyunca yazdıkları on birer metinden oluşan 110 denemenin incelenmesiyle sınırlıdır.

1.6. Temel Kavramlar

Metin Dilbilim: Metin dilbilim, metnin özelliklerini betimlemeye, oluşumunu açıklamaya, iç ve dış yapısını kendine özgü terim ve kavramlarla açıklamaya çalışan modern belagat bilimidir (Coşkun, 2005: 9).

Toptaş (2016:1087)'a göre; metin dilbilim, metin içindeki tek tek cümleleri değil metnin bütününcü inceler. Bir metni metin yapan ölçüt ve kuralları saptamaya çalışır, metin türleri arasındaki ilişkileri anlamaya çalışır. Metnin anlamının hangi koşullar altında ne tür bildirişimsel işlev üstendiklerini saptar.

Bağdaşıklık: Bağdaşıklık metni oluşturan cümlelerin kendi aralarındaki bağlantıda ortaya çıkan ilişkililerdir ve bir metni metin yapan temel özelliklerdendir. Bağdaşıklık

metnin yüzey yapısında ortaya çıkan ve derin yapıyla da ilişki kuran dilsel özelliklerdir. Metindeki sözcüklerin, cümlelerin veya paragrafların birbirlerine bağlanarak anlamlarını geliştirmesi, değiştirmesi ve tamamlamasıdır.

Gönderim: Bir metnin en önemli özelliklerinden biri belli bir konu ve kavram alanı içinde birbiriyle sıkı biçimde örülmesidir. Bu örüntü dilin pratik, net ve düşünceyi en kısa yoldan aktarma imkânı sayesinde gelişir. Metin içindeki sözcükler metnin kendi iç yapısındaki başka sözcükleri temsil ederek bir süreklilik sağlar.

Eksilti: Metin oluştururken sözcüklerin ve sözcüklere bağlanan aynı görevli eklerin, sözcük gruplarının ya da bütün bir cümlenin düşürülmesidir. Dikkat edilmesi gereken nokta eksiltelen öğelerin metnin anlamında herhangi bir bozulmaya yol açmamasıdır. Bu silme işlemlerinin temel amacı metinde gereksiz uzatmaları önlemek ve metnin anlamını yoğunlaştırmaktır. Eksiltelen öğeler okurun zihninde tamamlanarak etkin biçimde metni yeniden kurmasını sağlayacaktır (Toptaş, 2016: 1099-1100).

Değiştirim: Metnin içinde geçen bir ismin, eylemin, cümlenin veya cümlelerin metnin ilerleyen bölümlerinde bazı sözcüklerle temsil edilerek değiştirilmesidir. Değiştirim, metnin kendi içinde anlam bağını kuran ve bütün bir yapı oluşturmaya yardımcı olan bağdaşıklık unsurlarındandır.

Bağlama Öğeleri: Her metin; onu bir araya getiren sözcüklerin edatlar, bağlaçlar veya zarflar aracılığıyla birbirine bağlanarak mantıksal ve anlamsal tutarlılık, bütünlük oluşturmasını sağlayan vazgeçilmez unsurlardan oluşur. Metinden bağlama öğeleri çıkarıldığında metnin tamamı çözümlenip dağılacaktır. Bu anlamıyla bağlama öğelerinin metindeki işlevleri oldukça önemlidir.

Kelime Bağdaşıklığı: Metnin içindeki sözcüklerin birbirini belirginleştirmeleri, tamamlamaları, parça-bütün, genel-özel, eşdizimsel ilgi kurmaları ve gereksiz yinelemelere yol açmadan belli sözcük grupları veya ağlar oluşturup metnin konusunu, temasını ortaya çıkarmaları kelime bağdaşıklığı sayesinde oluşur. Halliday ve Hasan (1976) kelime bağdaşıklığını *tekrar ve aynı kavram alanından kelime kullanımı* olarak iki başlık altında incelemiştir (akt. Coşkun, 2005: 89).

2. BÖLÜM: İLGİLİ ALAN YAZIN

Bu bölümde metin dilbiliminden ve metin dilbilimin yüzey yapısında ortaya çıkan bağdaşıklık unsurlarından bahsedilmiş ve ilgili alan yazında yapılan çalışmalara kısaca değinilmiştir.

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu kısımda metin kavramına, metin dilbilimine değinilmiş ve bağdaşıklık araçları örneklerle açıklanmıştır.

2.1.1. Metin Kavramı ve Metin Dilbilim

Metin kavramı köken olarak Latince *textus: dokuma, texere: dokumak* sözcüklerinden gelen, bir bildirişim işlevine sahip yazılı ya da sözlü olarak üretilen dil dizgesidir (Günay, 2013: 45). Geleneksel dil bilgisi anlamı ve dizgeyi tümcede sonlandırır. Bu yaklaşımda tümce tamamlanmış son birim olarak kabul edilmektedir. Tümceyi temel birim olarak inceleme anlayışının geleneğe dönüşerek ötesinin uzun bir zaman dilimi sorgulanmayışının nedeni ise tümceyi incelemenin, metni oluşturan öğeleri incelemekten daha kolay olmasıdır (Parlak, 2009: 5). Çağdaş yaklaşımlarda ise tümcenin bildirişimde eksik kaldığı ve ancak kendisinden çok daha büyük bir yapının parçası olduğu düşünülür.

İletişimin gerçekleştiği, mantıklı, anlamlı ve tutarlı yapı cümlelerin ötesinde metin kavramı içinde çözümlenebilir. Bu anlamıyla metin kendini oluşturan “dokuyan” metnin yazarı ve onu alımlayan okuru, metnin üretildiği bağlamı ve dil dışı göstergeleri de kapsayan daha geniş devingen bir kavramdır. Dolayısıyla metin dilbilim, tümcenin sınırlarını aşamayan geleneksel dilbilimin yetersizliğinden doğmuş ve tümceleri değil, metnin bu devingen ve karmaşık yapısını incelemeye yönelmiştir (Göktürk, 2016: 27).

Metin dilbilim; merkezine metni koyarak metin olan ile metin olmayanı birbirinden ayırmaya dönük araştırmaları, birtakım metinsellik ölçütleri geliştirerek metin kavramına ışık tutan çalışmaları konu edinir. Kendine özgü kuram ve açıklamalarıyla hem diğer disiplinlerden ayrılır hem de metnin söz konusu olduğu diğer alanlara da

yönelerek disiplinler üstü bir bakış geliştirir. Bu açıdan yalnızca belli bir alanın metinlerine değil birçok farklı alanın metinlerine yönelir; ders kitapları, kullanım kılavuzları, yönetmelik, reklam metinleri, yazınsal metinler vb. ortak veya farklı özellikleri saptamaya çalışır (Dilidüzgün, 2017: 15). Dolayısıyla amacı yazılı ya da sözlü dile birtakım yeni özellikler veya kurallar getirmek değil, insanoğlunun dili icat ettiği zamanlardan günümüze dek nasıl metin oluşturduğunu betimlemek ve bu yapıyı anlayabilmektir. Metin dilbilime göre ne tümceler sözcüklerin yan yana dizilmiş toplamıdır ne de tümceler yan yana dizilerek metni meydana getirir. Dilin bildirişim maksadıyla örüldüğü, kullanıldığı her tür dizgenin yüzey ve derin yapının karşılıklı etkileşim içinde olduğuna, *anlamın* metnin tamamına içkin olduğuna ve bazen metni de aşarak dil dışı göstergeleri kapsadığına işaret eder. “Her metin çözümlemesi tümcenin alt konularından başlayarak, daha geniş kapsamlı olan üst aşamalara doğru gelişir, değişik aşamalarda birimler arasındaki ilişkilerin anlamlandırılmasıyla da bütün metnin anlamsal çekirdeğine varılır.” (Göktürk, 2016: 33)

Her metin, tümce ötesi bir yapı olduğuna göre o tümceleri birbirine bağlayan *bağdaşıklık* araçlarıyla ve bu araçlarının derin yapıda ve metnin bütününde sağladığı *tutarlılık* düzeyiyle var olur. *Bağdaşıklık* metnin küçük yapısıyla ilgiliyken *tutarlılık* metnin büyük yapısı içinde irdelenir. Küçük yapıyla kastedilen metnin daha çok yüzeyindeki dilsel birimlerin incelenmesidir. Büyük yapı ise metnin genelinde geniş bir bakışla derin ve yüzey yapının birleşerek anlamlı, tutarlı bir bütün oluşturup oluşturulmadığına bakılmasıdır (Coşkun, 2005: 49). Bağdaşıklık metnin metin olmasını, yani metnin örülmesini, birbirine eklenmesini sağlayan metin içi ilişkileri belirten özelliklerdir. “Örneğin tümcelerin dizilişi, oluşturucu öğelerin yinelenmesi, art gönderimler, eksilteli yapılar, eylem zamanının belirlenmesi, tümceler arası bağıntı öğeleri gibi sözdizimsel öğelerin belirlenmesi bağdaşıklık ile ilgilidir.” (Günay; 2013: 76)

2.1.2. Bağdaşıklık Araçları

Bağdaşıklık araçları Türkçede bazı araştırmacılar tarafından farklı terim ve sınıflamalarda açıklanmış olmakla birlikte bu çalışmada Halliday ve Hasan (1976)’ın çalışmasının Türkçeye uygun biçimde uyarlanmış şekliyle Coşkun (2005)’un sınıflaması esas alınmıştır. Buna göre bağdaşıklık araçları; gönderim, eksilteli anlatım, değiştirim, bağlama öğeleri ve kelime bağdaşıklığından oluşmaktadır.

Can (2012: 35)'a göre bağdaşıklık araçlarını doğru ve yerinde kullanmak anlatımda bazı olanaklar sağlamaktadır: Anlatım daha kısa ve gereksiz uzatmalardan sakınarak sağlanabilecektir. Kelimenin aynen tekrarı yerine, gönderim, eş anlam, dolaylama veya eksilteli anlatım araçlarıyla tekdüzelik önlenecektir. Bağdaşıklık araçları sayesinde metin daha net, belirsizliğe yer bırakmadan ve anlatım bozukluklarına yol açmadan kurulabilecek ve metin içi ilişkileri belirginleştirerek daha anlaşılır metin kurulmasına yardımcı olacaktır.

Bu olanakların yanı sıra bağdaşıklık araçlarının neler olduğunu bilmek ve her tür metinde gerek metin oluştururken gerekse verilmiş bir metni okur olarak çözümlerken bu metin içi ilişkileri sorgulamak *düşünerek konuşmak, yazmak* ve başkalarını daha iyi anlamak adına *doğru soruları sorabilmek* için de önemlidir.

Sadece akademik dilde yazarken ya da sözlü olarak bir metin sunarken değil kamusal, toplumsal ve gündelik hayatta bildirişim amacı taşıyan, yani karşı karşıya gelen insanların olduğu her tür diyalogda bir metin de örülmüş olur. Bu anlamıyla iletişim kurarken ortaya çıkan sorunların daha somut araçlarla üstesinden gelmek de mümkün olacaktır. “Dile saygısızlık insanın kendi özüne saygısızlıktır. Dil zorbasının başına gelmedik kalmaz. Dilin öcü, uğradığı saygısızlıkla orantılıdır. Söylediğine dikkat etmeyen, sözcüklerini tartarak kullanmayan, dil gereklerine aldırmayan, dili başıbozukluğunu alışkanlık haline getiren bir insan zararın her türlüünü göze almalıdır. Yıkımdan yıkıma sürüklenir bu gidişle.” (Uygur, 2015: 20)

2.1.2.1. Gönderim

“Dilin yeterli, etkili ve akıcı biçimde kullanılmasını sağlamak, metindeki konuları alıcının beyninde aktif tutmak ve metinde konu bütünlüğünü oluşturmak için metindeki bazı sözcük, kavram ya da düşünceler metin boyunca farklı dilsel öğelerle yinelenir ve bu dilsel öğeler ‘gönderim öğeleri’ olarak adlandırılır.” (Dilidüzgün, 2017: 52) Gönderim kullanımı metni kelime kalabalığından, gereksiz uzatmalardan korur. Bu da okuyan ya da dinleyenin dikkatinin dağılmasını ve sıkılmasını önler. Öte yandan metinde belirgin, anlaşılır gönderim öğelerinin kullanılmayışı metnin anlamını zedeleyen ve belirsizliklere, boşluklara yol açar.

Gönderim öğelerini Günay (2013: 77-84); art gönderim ve ön gönderim olarak ikiye ayırmış, art gönderimleri ise on başlık altında incelemiştir:

- a. Adıl kullanımı ile artgönderim
- b. Sözcüksel artgönderim
- c. Gösterilenin yinelenmesi olarak artgönderim
- ç. Gösterenin yinelenmesi olarak artgönderim
- d. Göndergenin yinelenmesi olarak artgönderim
- e. Çağrışımsal artgönderim
- f. Belirteçle yapılan artgönderim
- g. Ortak göndergesi olan artgönderimler
- ğ. Çok bağımlı artgönderim
- ı. Önvarsayımsal artgönderim

Dilidüzgün ise metin dilbilimi Türkçe öğretiminde örnek metinler ve alıştırmalar üzerinden uygulamalı olarak ele aldığı çalışmasında (2017: 151-157) kişi adılı, dönüşlülük adılı, boş adıl, gösterme adılı, gösterme sıfatı, belirtme durumu eki, kişi ekleri, sıfır biçimbirimi, iyelik ekleri, zaman belirteci ile yapılan artgönderim olarak incelemiştir.

“Karabağ ve İşsever (1995: 221-235) Türkçedeki gönderim ögelerini şu şekilde sınıflandırmıştır: adıllar, gösterme sıfatları, iyelik ekleri, belirtme ekleri, kişi ekleri. Uzun (1995) Türkçedeki bağdaşıklık ögelerini, öncül-bağımlı gönderim ögeleri (kişi adılları, gösterme adılları, dönüşlülük adılları, gösterme sıfatları) ve ardıl-bağımlı gönderim ögeleri (iyelik ekleri, belirtme durumu eki, ilgi ekleri, kişi ekleri) şeklinde değerlendirmiştir.” (akt. Coşkun, 2005:58)

Coşkun ise (2005) Halliday ve Hasan (1976)’ın çalışmalarını Türkçeye uygun olarak ele alıp yeniden sınıflandırmıştır. Bu çalışmada da Coşkun’un sınıflandırması temel alınmaktadır. Bununla birlikte yapılan sınıflandırmaların temel ayırım noktası gönderim ögesinin *bağımlı* ve *bağımsız* olma durumu olduğundan, bu tanımlamalara da değinmek gerekir.

“Türkçede ‘bağımsız artgönderim’ şahıs adılları, işaret adılları, dönüşlülük adılları, ilgi adılları ve işaret sıfatları ile oluşturulurken ‘bağımlı gönderim’ iyelik ekleri, belirtme ekleri, ilgi ekleri ve şahıs ekleri ile yapılmaktadır.” (Aşkın Balcı, 2018: 66-

67) Coşkun'un sınıflaması *bağımsız gönderim* başlığı altında değerlendirilebilir. Gönderim türleri aşağıdaki gibidir:

- Metin içi gönderim: Gönderim ögeleri metnin kendisinde yer alıyorsa metin içi gönderim yapılmıştır, eşdeyişle içgönderim. Metin içi gönderim “ bir söylemdeki ya da metindeki artgönderim ve öngönderimle ilgili her şeyi belirtir. İçgönderim, onu oluşturan üst anlamlı bir tanımlamadır.” (Günay, 2015: 78)
- Metin dışı gönderim: Dış gönderim diye de adlandırılan bu tür ise metin içi gönderimin karşıtı olup yapılan gönderimin metnin kendisinde değil dışında bulunması durumudur. “Metni açıklamak için metnin dışındaki bir nesne, durum ya da kişiye gönderimde bulunur.” (Günay, 2015: 78)

Örnek: “**Burayı** sevdim, insana huzur veriyor, **şunu** ver de yere serelim.” *Burayı* ve *şunu* sözcüklerinin nelere gönderimde yaptıkları metnin kendisinde yer almamaktadır. Konuşan kişilerin bulunduğu mekâna ve o mekândaki bir nesneye işaret edilmektedir.

- Art gönderim: Gönderim ögesi, gönderimde bulunduğu ifadeden söz dizimi açısından daha sonra geliyorsa artgönderim olarak ifade edilir. “Gönderim ögesinin, kendisine gönderimde bulunulan ögeden sonra geldiği, yani gönderimin metinde geriye doğru bir ilişki meydana getirdiği gönderim türüdür. Türkçede art gönderim, ön gönderimden daha çok kullanılır.” (Coşkun, 2005: 57)
- Bağımsız gönderim: Eklerle değil de şahıs zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, ilgi zamirleri ve işaret sıfatlarıyla yapılan gönderim türüdür (Aşkın Balcı, 2018:66-67).
- Bağımlı gönderim: Türkçede gönderimler sözcük olabileceği gibi isimlerin ve isim soylu sözcüklerin sonuna gelerek de başka sözcüklere gönderimde bulunabilir. Bu şekilde diğer sözcüklerle bağ kurarak metnin kuruluşunu da gerçekleştirirler. Balcı'ya göre bağımlı artgönderim; şahıs ekiyle, iyelik ekiyle, ilgi ekiyle, belirtme hâl ekiyle yapılabilir (Aşkın Balcı, 2018: 72-75).

Örnek:

- Peki ya siz ne tür kitaplar okursunuz? (*şahıs ekiyle yapılan gönderim*)
 - Kitaplığımdan anlaşılacağı gibi ben daha çok edebiyatla özellikle de şiirle ilgileniyorum. (*iyelik ekiyle yapılan gönderim*)
 - Kitaplarımın bazen ruhumu ve zihnimi ele verdiğini sanıyorum. Kitaplığınıza bakınca **sizin** de ele veriyor diye düşünmeden edemedim. (=sizin ruhunuz, zihniniz) (*ilgi ekiyle yapılan gönderim*)
 - Bunda haklı olabilirsiniz. Ama nihayetinde kitaplar da başkalarının düşünceleridir, onları ruhumuza ne denli kattığımız veya reddettiğimiz yine bir sır. (*belirtme hâl ekiyle yapılan gönderim*)
- Ön gönderim: Gönderim ögesinin gönderimde bulunduğu sözcükten önce geldiği gönderim biçimidir. “Örneğin ‘Ona telefonda şunu soracaktım: Kırk beş yıl önce neden beni değil de onu seçtin?’ diziminde gösterme adlı görevindeki ‘şu’, kendisinden sonra gelen ‘Kırk beş yıl önce neden beni değil de onu seçtin.’ tümcesine gönderim yapmakta, bu tümcenin ilentisiyle anlam kazanmaktadır.” (Toptaş, 2016: 1090) Bir başka ön gönderim örneği: “Günümüzde bilimin ilerlemesiyle teknoloji de gelişmiştir. Ancak önemli olan soru **şudur**: Biz teknolojiyi yararlı kullanıyor muyuz?”

2.1.2.1.1. Zamirler

Zamirler kendi başlarına manaları olmayan, ancak bir metnin içinde temsil ettikleri; varlık, kişi, nesne ve durumları gösterme yoluyla karşılayan, yerlerini tutan sözcüklerdir (Ergin, 2013:263). Zamirler ismin yerini tutarak dilde gönderim amaçlı çok eski zamanlardan beri kullanılmaktadır. “Birçok zamir, bir şeyi gösteren işaret yerine kullanılan, sözle ifade edilen anlamdaki göstericidir. Bu sözünü ettiğimiz şeyi anlamamızı sağlar.” (Wilson, 2006:29)

Gönderim ögesi olarak kullanılan zamirler; şahıs zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri ve ilgi zamiridir.

a. Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirleri özel adların yerini tutar. Tüm varlık ve kavramlar üç ana kişi kategorisinde ifade edilir. Bunlar *ben/ biz*, *sen/siz* ve *o/onlar*'dır (Eker, 2016: 314). Şahıs zamirleri özellikle vurgu amacı yoksa eylemde şahıs ekleri olarak veya iyelik ekleriyle sözcüklere eklenerek de temsil edilebildikleri için gereğinden çok kullanılmaması gerekir. Diğer dillerden farklı olarak zamirler Türkçede her cümle kuruluşunda zorunlu sözcük türleri değildir. Anlamda kusura, belirsizliğe yol açmadığı sürece ve dilin öz-neleri belirttiği diğer olanakları da söz konusu ise gereksiz kullanılmamaya özen gösterilmelidir (Alpay, 2015:13).

Örnek:

Ayşen'le Bahar hafta sonu geziye gideceklermiş. “Selma, **sen** de **bizimle** gel!” ısrarlarına rağmen **onlarla** birlikte gidemeyeceğimi söyledim.

Yukarıdaki örnekte üç adet şahıs zamiri kullanılmıştır. Zamirlerin kimlere gönderimde buldukları metnin bağlamından anlaşılmaktadır. *Sen* zamiri Selma'ya gönderimde bulunurken, *bizimle* zamiri Ayşen ve Bahar'ı temsil etmektedir. *Onlarla* zamiri de aynı şekilde Ayşen ve Bahar'ın yerine geçmiştir.

b. Dönüşlülük Zamiri

“ Dönüşlülük zamiri (reflexive pronoun), söz içinde yapılan işin yapana döndüğünü anlatan ve kişi kavramını pekiştirerek belirten zamir türüdür. Dönüşlülük zamiri herhangi bir eylemi, öznenin tek başına yaptığını belirtmek ya da pekiştirmek amacıyla kullanılır.” (Eker, 2016: 315) Dönüşlülük zamiri işi yapan kişiye göre; *kendim*, *kendin*, *kendisi*, *kendimiz*, *kendiniz*, *kendileri* biçiminde ifade edilir.

Örnek: Bütün gün çocuklarla oynamıştı, Tahsin amca. **Kendisini** kuş gibi hafif hissediyordu.

Kendisini dönüşlülük zamiri Tahsin amcaya gönderimde bulunmaktadır.

c. İşaret Zamirleri

Gösterme zamirleri ya da işaret zamirleri nesnelere mekânda, zamanda, tasavvurdaki yerlerine geçer ve aradaki mesafeye göre yakınlık, az uzak ve daha uzak oluşa

göre değişirler (Banguoğlu, 2015: 360). İşaret zamirleri şunlardır: “*o, bu, şu, bunlar, şunlar, onlar.*” Banguoğlu işaret zamirlerindeki mesafenin itibari olduğunu eklerken, Jean Deny (2002: 203), *bu* zamirinin yakın şeyleri; *şu* ve *o* zamirlerinin ise uzak şeyleri işaret ettiklerini belirtmiştir. *şu*, uzak, fakat yine de gözle grlebiyecek şeyleri temsil ederken *o*, işaretle gösterilemeyecek olan şeyler için kullanılır. Wilson da aynı şekilde *bu* işaret zamirinin yakındaki bir nesneyi gösterdiğini, *şu* zamiriyle biraz daha uzakta olan bir şeyin gösterildiğini ifade eder. “Bu, iyi bir daktilodur dersem, bu, yakınıımızda bulunan bir şeyi göstermektedir. Diğer taraftan, şu, biraz uzakta olan bir şeyi gösterir.” (Wilson, 2006: 29)

rnek: Pencere önündeki çiçeklere su verdi ve salondan kendisini izleyen kı-zına gel de **şunların** güzelliğine bak, dedi.

şunların işaret zamiri öncesindeki cümlede geçen çiçeklere gönderimde bulun-maktadır.

d. İlgi Zamirleri

Jean Deny ilgi zamirlerini kişi zamirleri içine dhil ederek ‘*zamir eki ki:-Inkl*’ ola-rak açıklar: “*benimki, seninki, onunki, bizimki, sizinki, onlarınki.*” (2002: 196)

rnek: Güzin masadan kalkarak “kahve yapacağım, sizinki nasıl olsun?” diye komşusu Aysel’e sevecenlikle sordu.

Bu cümlede iki gönderim birden yapılmıştır. *Siz* şahıs zamiri, Aysel’e gönderimde bulunurken ona eklenen –*ki* ilgi zamiri ise kahveyi temsil etmektedir.

2.1.2.1.2. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları, belirtme sıfatlarının içinde yer alır ve nesnelerin yerlerini şu veya bu şekilde belirtir. Tek başlarına kullanıldığında zamir olan bu sözcükler ismin önüne geldikleri için sıfata dönüşür. İşaret zamirlerinde olduğu gibi işaret sıfatları da farklı mesafeleri imler. *Bu ocuk* dendiğinde yakındaki birine işaret edilirken, *şu ocuk* daha uzakta olan birini imler, *o ocuk* ise uzakta olan birinden söz etmek içindir (Ergin, 2013: 247).

Örnek: Meryem teyze mahalledeki tüm kedileri bulur beslerdi. Çocuklar da **bu sevimli kadının** etrafına toplanır, onunla birlikte her yeri dolaşırlardı.

Bu sevimli kadın işaret sıfatı öncesinde geçen Meryem teyzeye gönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.2. Değiş-tirir

Metinde daha önce geçen bir isim, eylem veya cümlelin metnin başka bir yerinde başka sözcüklerle temsil edilebilir. Türkçede değiştirir ögesi olarak kullanılan “öyle”, “böyle” ve “yapmak” eylemlerinin tek başlarına bir anlamları yoktur, metin içinde başka sözcüklerin, cümlelerin veya eylemlerin göstereni olarak yer alırlar (Dilidüzgün, 2017: 55). *Yapmak* eylemi ise örneğın *spor yapmak*, *yemek yapmak* gibi asıl anlamı dışında başka eylemleri kategorik olarak temsil ettiği zaman değiştirir ögesi işlevini üstlenmektedir.

- Ada dayalı değiştirir:

Örnek: Tüm biletleri almışlar, neyse ki **birini** senin için ayırmıştım.

Birini sözcüğü kendisinden önce gelen biletin yerini tutmaktadır.

Örnek: Resimli kitaplar ilgisini çekebilir. **Böyle** kitapları her çocuk sever.

Böyle sözcüğü değiştirir ögesi olarak resimli sözcüğünün yerine kullanılmıştır.

- Eyleme dayalı değiştirir:

Örnek: Derslerde sen de kendi düşünceni belirtmelisin. Böyle **yapmazsan** öğretmenin derse ilgisiz olduğunu sanabilir.

Yapmak sözcüğü düşünce belirtmenin yerine değiştirir ögesi olarak kullanılmıştır.

- Cümleye dayalı değiştirir:

Örnek: Sabahları erkenden kalkıyor, güzelce kahvaltısını yaptıktan sonra yürüyüşe çıkıyor. Doktor, böyle **yaparsa** sağlığına yeniden kavuşacağını söylemiş.

Yapmak sözcüğü öncesindeki sıralı cümlelerin tamamını değiştirim ögesi olarak kapsadığı için cümleye dayalı değiştirim yapılmıştır.

2.1.2.3. Eksiltili Anlatım

“Eksilti, bir tümceden bir ya da birden çok ögenin silinmesi işlemi belirtir. Bu silinme sonunda tümcenin bağlam içindeki anlaşılabilirliği kaybolmaz. Her dilde, kendi kullanım olanaklarından yararlanarak, birden çok tümceyi birbirine bağlayarak daha kısa söyleme biçimi vardır. Bunlar ‘eksiltili (fr. élliptique) yapı olarak tanımlanır.” (Günay, 84: 2013) Eksiltili ögeler dilde tenafürü önler, yalın ve daha uygun bir kullanım sağlar. Uygun yerde ve doğru biçimde yapıldığı zaman hem ifade ve üslup zenginliğidir hem de karmaşaları, gereksiz uzatmaları ve sıkıcılığı engelleyerek metnin bütünselliğini sağlar.

Eksilti tüm dillerin özelliği olan “konuşmada tutumluluk” veya “en az çaba ilkesi” gereğince başvurulmuş bir bağdaşıklık ögesidir. Konuşurken gerekli olmayan ve anlamı aksatmayan tüm sözcükler atılır. Dolayısıyla eksilti hem metnin kendi içindeki bütünlüğüyle hem de bağlamla ilişkilidir. Dil dışı göstergelere bağlı olarak metnin dışındaki unsurları da dikkate alabilir. “...bir kent, bir Fransız kenti söz konusu olduğu ölçüde <<capitale>> Paris’i belirtir; görüldüğü gibi sözcüğün bağlamsal anlamlarından biridir bu, ama bağlamda yer aldığından bu anlamı açıktan açığa belirtmeğe gerek yoktur.” (Guiraud, 1984:65)

- Cümlenin düşürülmesi:

Örnek: “Söyleşiye katılacak mısınız?” “**Hayır**, düşünmüyorum.”

Yukarıdaki cümleye yanıt olarak eksiltisiz şöyle demek de mümkündür: “*Hayır, söyleşiye katılmayı düşünmüyorum.*”

Özellikle *evet* ve *hayır* karşılıklarıyla da yaygın olarak kullanılan cümle düşürme tek bir soru ve tek bir yanıt gerektiğinde *cümle eksiltme* uygun bir anlatım biçimidir. Ancak birden çok sorunun tek bir soru gibi sorulduğu sorunlu cümleleri yanıtlarken cümle düşürmek mantık hatalarına sebep olabilir. Eksiltili anlatım yaparken bu tür *saf-satalara* karşı da dikkat etmek gerekir.

Örnek: “*Kötü davranışlarını artık bıraktın mı?*” “*Evet.*”

Eksiltelen cümle *evet, kötü davranışlarımı bıraktım* biçiminde yeniden yerleştirildiğinde, kişinin kötü davranışları olduğunu kabul ettiği anlamına gelir. *Hayır*, biçiminde eksilteli yanıt verildiğinde ise: *Hayır, kötü davranışlarımı bırakmadım* anlamı verilmiş olur. Her iki durumda yanıt vereni güç durumda bırakarak haksızlığa yol açar. “Birden çok konunun tek konu gibi sorulması yanlışı, sorulan konunun birden fazla konuyu içerdiğine dikkat edilmeyip soruya, sadece bir konudan soruyormuş gibi tek cevap talep edildiğinde ortaya çıkar.” (Emiroğlu, 2011: 170) Bu tür sorulara eksilteli anlatımla yanıt vermek yerine soruyu reddetmek ya da başka bir biçimde yanıt vermek sorunu çözecektir: “*Kötü davranışlarımı bıraktın mı? -Kötü davranışlarım yoktu ki...*”

Örnek: “*Derslerine çalışmadın değil mi?*” “*Hayır.*”

Bu örnekte de yine benzer bir eksilti sorunu ortaya çıkmaktadır. İster hayır ister evet densin, eksiltelen cümlede belirsizliğe yol açmaktadır. Eksiltelen cümlenin *çalıştım* mı *çalışmadım* mı olduğu kestirilememektedir. Ayrıca soruyu soranın beklediği yanıt da bilinçli veya bilinçsiz eksilti aracılığıyla olumsuz yanıt talebidir. Yine en doğru yanıt *cümle eksilterek* değil, kişinin kendini daha net ifade edebileceği başka bir cümle kurmasıdır: “*Derslerime çalıştım.*” ya da: “*Çalışmadım.*”

- Ortak ögelerin düşürülmesi:

Örnek: Yolda Ferit ile karşılaştık. Seni çok merak ettiğini ve selamını iletmemi söyledi. Akşam uğrayacakmış.

Eksiltisiz olarak yazıldığında şöyledir: *Yolda Ferit ile karşılaştık. Ferit seni çok merak ettiğini söyledi ve Ferit kendi selamını sana iletmemi söyledi. Ferit akşam bizim evimize uğrayacakmış.* Bu altı çizili ifadelerden *bizim evimize* sözcükleri, metin içi ilişkilerden dolayı yapılan bir eksilti değil; Guiraud (1984: 65)’ın ifade ettiği *bağlam* dolayısıyla düşülen sözcüklerdir.

- Eklerin düşürülmesi:

Örnek: Sinema; edebiyat, resim, mimarlık, felsefe, tiyatro ve daha birçok alandan yararlanabilir.

Eksiltisiz olarak ortak ekler yeniden yerleştirildiğinde şöyledir: Sinema, edebiyat-

tan, resimden, mimarlıktan, felsefeden, tiyatrodan ve daha birçok alandan yararlanabilir.

2.1.2.4. Bağlama Ögeleri

“Metinlerde yer alan sözcükler, tümceler, kavramlar ve fikirler arasındaki bağdaşıklığın sağlanmasında bağlama ögelerinin doğru ve etkin bir şekilde kullanımı çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü belirli bir konu çerçevesinde oluşturulan metinlerde bağlama ögelerinin etkin ve doğru kullanımı; sözcükler, tümceler, kavramlar ve fikirler arasındaki bağdaşıklığı kolaylaştırmaktadır.” (Aşkın Balcı, 2018: 129)

Aşkın Balcı, bağlama ögeleri sınıflamalarına yönelik farklı yaklaşımları özetleyerek geniş kapsamlı olarak almış ve a) bağlaçlarla, b) zarflarla, c) diğer tümce bağıntı ögeleriyle yapılan bağlama unsurları şeklinde sınıflandırmıştır. Coşkun’un sınıflamasının bağlaçlarla birlikte bazı zarf ve edatları da bağlayıcı unsurlara dâhil ettiğini belirtmiştir (2018:129-139). Bağlaçlar, metnin sadece yüzeyde örülmesini sağlamaz, metnin mantık ve anlam katmanlarının oluşmasında bizzat işlev görürler. Çocuk dilinden yetişkin diline kadar bağlaçları doğru ve yerinde kullanabilme becerisi kazanmak; bireyin tutarlı, mantıklı düşünebildiğinin ve derin anlam, kavrayış geliştirmiş olduğunun da göstergesidir (Vygotsky, 2018:88). Bu anlamıyla bağlama ögeleri zihinsel becerilerin de dil becerilerine aktarılabilmesini gösteren dilsel özelliklerdir.

Çalışmada esas alınan Coşkun (2005: 80-88)’a göre Türkçedeki bağlama ögelerinin başlıcaları aşağıdaki gibidir:

- Ekleyici bağlama ögeleri: *ve, ile, de, de ... de, hem ... hem (de), gerek ... gerek(se), ha ... ha, hakeza, bunun yanında, bunun yanı sıra, buna ilaveten, buna ek olarak, bundan başka, olsun ... olsun, üstelik, üstüne üstlük, hatta, ayrıca, bir ... bir (de), bir de, dahi, bile, ne ... ne (de).*
- Ayırt edici bağlama ögeleri: *ya da, ya ... -sa, ya ... ya (da), ya ...yahut (da), veya, yahut (da), veyahut (da), bari, sadece, en azından, hariç, hiç değilse, kâh ... kâh, bazen ... bazen (de), hiç olmazsa, ister ... ister(se).*

- Zıtlık bildiren bağlama ögeleri: *aksine, ama, ama yine de, ancak, bilakis, karşın, rağmen, de, -diği halde, fakat, halbuki, -in tersine, ise (de), lâkin, ne var ki, oysa, oysa ki, tersine, yalnız, yine de.*
- Zaman-sıralama bildiren bağlama ögeleri:
 - a) Öncelik bildiren: *önce, bundan önce, daha önce, ilk önce, öncelikle, evvel, bundan evvel, daha evvel, evvelce, şimdiye kadar, ilk olarak, ilk defa, ilk kez, olana dek, olana kadar, o zamana kadar...*
 - b) Sonralık bildiren: *sonra, az sonra, biraz sonra, bundan sonra, daha sonra, sonunda, en sonunda, nihayetinde, şimdi, hemen, artık, şimdiden sonra, bundan böyle, ... -den itibaren, ...-den beri, son defa, son kez.*
 - c) Eş Zamanlılık Bildiren: *o sırada, bu arada, bu sırada, aynı zamanda.*
 - d) Tekrar ve süreklilik bildiren: *tekrar, bir daha, bir kez daha, yine, gene, hep, sürekli, hâlâ, henüz, her zaman, daima, devamlı.*
- Koşul bildiren bağlama ögeleri: *eğer ... (i)se, şayet ... (i)se, yeter ki, ...-se, yoksa, ki, mı, de, tek, takdirde ...*
- Açıklama bildiren bağlama ögeleri: *yani, gerçi, gerçekten, hakikaten, ki, kaldı ki, zaten, meğer (ki), meğerse, yoksa, aksi halde, aksi takdirde, gel gelelim, hani ... (var) ya, açıkçası, doğrusu, daha doğrusu, doğrusunu sorarsan, işin aslı, aslında, anlaşılan, tabii ki, elbette (ki), eminim, sanırım, zannederim, gel gör ki, güya, sözüm ona, sanki, adeta, kısacası, velhasıl, hâsılı, özetle, bir de ne göreyim, bir de baktım ki, dahası var, o kadar... ki, kim bilir, bakarsın (olur), belki (de), ne de olsa, nasılsa (nasıl olsa), başka bir deyişle, aynı şekilde, benzer biçimde, benzer şekilde, neyse, nitekim ille (de), illa (da), herhalde.*
- Örnekleme bildiren bağlama ögeleri: *mesela, örneğin, örnek, örnek verecek olursak, örneklendirecek olursak, ... gibi, ...ve benzeri (vb.), ... ve sair (vs.)*
- Sebep bildiren bağlama ögeleri:

a) Sebep+ sonuç bildiren: *bu nedenle, bu sebeple, bu yüzden, buna bağlı olarak, de, -den dolayı, -den ötürü, -dığı için, diye, dolayısıyla, ki, madem(ki), ...-nın bir sonucu olarak, ...-sı sebebiyle, ... -sı yüzünden, o halde, öyleyse, şu durumda, şu halde, böylece, ...-nın sonucunda, bunun üzerine.*

b) Sonuç+ sebep bildiren: *çünkü, zira, -sinin sebebi ... si, -sinin nedeni ...-si, -si -den, -si ... -den kaynaklanmakta.*

2.1.2.5. Kelime Bağdaşıklığı

Kelime bağdaşıklığı metnin bütünlük oluşturmada önemli unsurlardandır. Kelime bağdaşıklık unsurları sayesinde metnin belirli izlek, konu, kişi etrafında örülmesi sağlanır. “Değişik diziler birbirleriyle, bütünlük içindeki konumlarına göre ilişki içinde ve etkileşim halindedir. Bir metnin anlamı, anlatıdaki bazı durumların, nesnelerin ya da kişilerin değişimi, dönüşümü ya da noktasal değişkenlikler içeren olayların anlatı boyunca yinelenmesiyle oluşur. Bu yinelemeler anlatı kişilerinin adlarıdır, benzer olayların değişik biçimde anlatı içinde geçmesidir, aynı izleği oluşturan öğelerin birlikteliğidir, eylem içindeki kahramandır ya da anlatı içindeki önemli bir yeri olan bir nesne, uzam ya da başka bir şeydir.” (Günay, 2013: 77) Dolayısıyla bir metnin anlaşılmasında veya çözümlenmesinde yinelenen sözcükler aynı zamanda metnin anahtar sözcükleridir. Metin oluştururken de aynı şekilde metnin en önemli özelliği sayılan yinelemelerden nasıl yararlanılabileceği ve nelere dikkat etmek gerektiği açısından kelime bağdaşıklığı unsurları önemlidir.

Coşkun, metinlerde kelime bağdaşıklığı sağlama biçimlerini Halliday ve Hasan (1976)’ın sınıflamasına göre *tekrar* ve *aynı kavram alanından kelime kullanımı* olarak iki başlık hâlinde açıklamıştır (2005: 89).

a) Tekrar

Metinde tekrar eden öğelere bakarak metninde esas vurgulanmak istenenlerin neler olduğu, konuya hangi bakış açısıyla yaklaşıldığı belirlenebilir. Metinde tekrarların gereğinden fazla yapılması metnin bilgisellik ölçütünü azaltmakla birlikte metni sıkıcı kılmakta ve söz kalabalığına yol açmaktadır (Dilidüzgün, 2017: 65). Aynı sözcükle sık sık yinelenmelerle bu tür sorunların önüne geçmek için *eş, yakın anlamlı sözcükler, üst*

anlam veya genel anlamlı sözcükler kullanılabilir. Bu tekrar ögelerinden gerektiğinde faydalanabilme aynı zamanda kişinin kelime dağarcığını da ortaya koymaktadır.

- Kelimenin aynen tekrar edilmesi:

Metnin farklı yerlerinde aynı sözcüklerin aynı anlama gelecek biçimde birbirini yinelemesi ve böylece bütünlük oluşturmalarıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus yinelenen ögelerde gösterenlerin aynı gösterilen varlığı tanımlayıp ona gönderme yapması, onu geliştirmesi veya ona eklenmesi gereklidir (Coşkun, 2005: 91).

Örnek:

“**Adam** yaşama sevinci içinde

Masaya anahtarlarını **koydu**

Bakır kâseye çiçekleri **koydu**

Sütünü yumurtasını **koydu**

Pencereden gelen ışığı **koydu**

Bisiklet sesini çıkırcık sesini

Ekmeğin havanın yumuşaklığını **koydu**

Adam masaya

Aklında olup bitenleri **koydu.**”

Edip Cansever

Yukarıdaki metnin türü şiir olduğu için tekrar ögeleri estetik unsur olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte metni bütünsel kılan özellikler de bu yinelemelerdir. *Adam*, *masa*, *koymak* sözcükleri metnin farklı yerlerinde tekrar edilmiştir. Eylemi yapan kişi olarak *adam* iki yerde de aynı kişiyi imlemektedir. *Masa* sözcüğü herhangi bir masa değil, metnin başında söz edilen ve üzerine bir şeylerin konduğu *masa* olarak söz konusu edilmektedir. Yine *koydu* sözcüğü de aynı kişinin aynı masaya bıraktığı eşyaların tümünü kapsamaya ve aynı eylemi sürdürme işlevine devam etmektedir. Dolayısıyla her üç sözcük de metinde tekrar ögesi olarak kullanılmıştır.

- Eş veya yakın anlamlı kelime kullanma:

Metnin farklı bölümlerinde eş veya yakın anlamlı sözcüklerle metnin vurgusu, teması, bakış açısı veya konuya yaklaşım desteklenip geliştirilebilir. Aynı sözcükleri sık

yinelemek metni sıkıcılığa iterken farklı sözcüklerle aynı veya benzer anlamları geliştirmek metni daha ilgi çekici ve okunur kılacaktır.

Örnek: Dile **ehemmiyet** göstermek yalnızca dilbilimcileri değil toplumun tamamını ilgilendirmektedir. Zira dilini **önemsemeyen** toplumlar ayakta kalamazlar.

Bu metin parçasındaki *ehemmiyet* ve *önemsemeyen* sözcükleri farklı sözcük türü olarak kullanılmakla birlikte aynı anlamları karşılıyor ve metin içinde de aynı nesneye işaret ediyorlar. Her iki sözcük de *dile* vurgu yapmakta ve ona bağlanarak birbirini yinelemekte ve pekiştirmektedir. Örnek cümleler yeniden *aynı sözcükle* tekrarlanırsa büyük ölçüde anlam kaybı olmaması bunu göstermektedir: “*Dile önem göstermek yalnızca dilbilimcileri değil; toplumun tamamını ilgilendirmektedir. Zira dilini önemsemeyen toplumlar ayakta kalamazlar.*”

- Kelimenin üst anlamlısını kullanma:

Sözcükler metin içinde yinelenirken aynı adla yer almak yerine daha kapsamlı üst anlamlı sözcüğe dâhil edilerek ifade edilebilir ya da üst kapsamlı sözcüklerle başlanıp metnin devamında o kategoride yer alan daha özel kapsamlı sözcük kullanılabilir. “Dilde nesnelere tek tek adları olduğu gibi, bunları genel olarak kapsayan adları da bulunmaktadır. Alt anlamları kapsayan genel sözcük ise üst anlamlılık terimiyle ifade edilir. Metindilbilim çalışmaları içinde yapılan bu türden sınıflandırmalar, metindeki bağlantıları sıraya göre göstermesi ve metnin anlamını kolaylaştırması bakımından çok yararlıdır.” (Aşkın Balcı, 2018: 91-92)

Örnek: Edebiyat, sinema, tiyatro veya müzik, dans gibi tüm **sanat** faaliyetleri insanın yaratıcı ve özgün yanını ortaya koyar. İnsan var oldukça **sanat** da var olmaya devam edecektir.

Bu metin parçasında *edebiyat, sinema, tiyatro, müzik, dans* daha genel kapsamlı ve bunların hepsini içine alan *sanat* sözcüğüne dâhil biçimde tekrarlanmıştır.

- Genel anlamlı kelime kullanma:

Metin içinde kimi sözcükler, genel sözcüklerle adlandırılabilir, tekrarlanabilir. Türkçede bağdaşıklık oluşturan genel isimler: insanlar için *kişi, adam, kadın, çocuk,*

delikanlı, kız, topluluk, kalabalık, nesnelere için şey, eşya, alet, mekânlar için yer, ortam, fiiller için hareket, davranış, olay, durumlar için mesele, sorun, problem, iş, konu vb. (Coşkun, 2005:94).

Örnek: Ayşe kardeşinin ödevlerine yardım ettikten sonra onu parka götürdü. **Çocuk** salıncakta sallanırken, **kız** da elindeki kitaba daldı.

Genel anlamlı *çocuk* sözcüğü metnin içinde *Ayşe'nin kardeşini* temsil ederken, *kız* da *Ayşe'nin* yerine yinelenmiştir.

b) Aynı Kavram Alanından Kelime Kullanımı

Diğer deyişle *eşdizimlilik* olarak adlandırılan bu başlık tekrar öğelerindeki gibi metinde geçen sözcükleri kapsama, alt-üst ya da genel anlam ilişkisini temsil etmek için değil, metinde geçen sözcüklerin yan yana yer alması birbiriyle yakınlık, zıtlık, karmaşık anlam ilişkileri veya belirli bir dizin oluşturacak biçimde kümelenmesi durumudur (Coşkun, 2005: 95).

Coşkun (2005: 96), aynı kavram alanından kelime kullanımı oluşturmak için başvurulan bazı yolları aşağıdaki gibi açıklamıştır:

- a) Birbirine yakın kelimelerle (felaket-hastalık, çocuk-delikanlı, sandalye-koltuk gibi)
- b) Birbirine zıt (antonim) kelimelerle (erkek-kız, ıslak-kuru, hoşlanmak-nefret etmek gibi)
- c) Aynı düzendeki seriden alınmış kelimelerle (salı-çarşamba, kuzey-güne y gibi)
- d) Parça-bütün (meronymy), alet-işlev, meslek-fiil gibi karmaşık anlam ilişkileri taşıyan kelimelerle (kapak-kutu, bıçak-kesmek, yazar-yazmak gibi)

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde metin dilbilim yöntemi farklı disiplinlerin ortak yöntemi olabildiğinden daha çok Türkçe Eğitimi alanına doğrudan veya dolaylı katkı sunabilecek bazı çalışmalar vurgulanmıştır.

Coşkun (2005)'un “İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri” isimli çalışmasında betimleyici, ilişkisel tarama modeline göre uygulamalı bir alan araştırması yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, Ankara ilinden, 5 ve 8. sınıf düzeyinden 372 öğrenci olup her birinden elde edilen metinler nicel ve nitel yöntemlerle analiz edilmiştir. Yapılan analizlerde öğrencilerin metin tutarlılığı metin elementleri ve metin uzunluğuyla bağdaşıklık puanları arasında anlamlı istatistiksel ilişkilerin yanı sıra öğrenim görülen sınıf düzeyleri ve sosyoekonomik düzeye göre de belirgin farklılıklar bulunmuştur.

Yuen (1993)'in çalışmasında 567 ortaöğretim öğrencisinin yazılı anlatım metinlerinde bağdaşıklık ve tutarlılık düzeyi ile okuduğunu anlama ve yorumlama becerisi arasında anlamlı ve yüksek ilişkiler tespit edilmiştir (akt. Coşkun, 2005).

Ramadan (2003) ise 12. sınıftaki 100 öğrencinin yarısı edebiyat, yarısı fen bilimlerinden olmak üzere yazdıkları İngilizce metinlerde bağdaşıklık araçlarını incelemiştir. Bağdaşıklık araçları kullanım sıklığı sırayla kelime bağdaşıklığı, gönderim, bağlaçlar, eksilteli anlatım, değiştirim olup, değiştirim ve eksilteli anlatıma neredeyse hiç başvurulmadığı görülmüştür. Bir diğer sonuç ise fen bilimlerinin edebiyata göre; kadın öğrencilerin ise erkek öğrencilere göre daha başarılı metinler üretmiş olduklarıdır (akt. Coşkun, 2005: 14).

Ayaz'ın “Ankara İlinde Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin İç Yapı Bakımından Gelişimi Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmasında farklı sosyoekonomik düzeyden üç okulun dokuzuncu sınıflarında öğrenim gören 300 öğrencinin yazılı kompozisyonları bağlama öğeleri, üst yapı birimlerini düzenleme biçimleri ve metin tutarlılığı yönünden incelenmiştir.

Ulaşılan bulgularda bağlama öğelerinin anlam ve işlevlerine göre kullanımında birtakım hatalar yapıldığı gözlenmiştir. Bununla birlikte bağlama öğeleri kullanım sıklıkları bakımından öğrenciler en fazla ekleyici bağlama öğelerini (%41,01) ve

zaman- sıralama bildiren bağlama öğelerini (%16,58) kullanırken en az sonuç-sebebe bildiren bağlama öğelerini (%3,24) kullandıkları görülmüştür. Kullanım hataları da yine en çok kullanılan bağlama öğelerinde gözlenmiştir (2007: 59).

Bağlama öğelerindeki kullanım hatalarının metin içi tutarlılığı da önemli düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Bağlama öğelerinin kullanım düzeyi ile sosyo-ekonomik düzey arasında ise anlamlı ilişkiler görülmüştür.

Can (2012)'ın “Ortaöğretim Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Paragraf Düzeyinde Bağdaşıklık ve Tutarlılık” adlı çalışmasında tabakalı örnekleme yöntemiyle 23 ilden, 34 okulda 9. ve 10. sınıf (genel lise) öğrencilerinden random yoluyla çalışma grubu oluşturulmuş ve her iki düzeyden de iki yüz altmış ikişer metin elde edilerek içerik analizi kullanılarak incelenmiştir.

Çalışmadan elde ettiği bulgulara göre bağdaşıklık araçlarının yüzde olarak kullanımları; kelime bağdaşıklığı (%51, 26), bağlama öğeleri (%20, 22), eksiltile anlatım (%17, 40), gönderim (%10, 58), değiştirim (%0, 46) şeklinde olup öğrencilerin paragraf oluşturmada hem bağdaşıklık hem de tutarlılık düzeyinde önemli sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. 524 öğrenci üzerinde yürütülen çalışmada paragrafta düşünceyi geliştirme unsurları da analiz edilerek sorunlar belirginleştirilmiş ve bağdaşıklık, tutarlılık, paragraf geliştirme üzerine çeşitli öneriler sunulmuştur.

Dilidüzgün (2008)'ün “Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım” adlı çalışmasında metin dilbilimin özelliklerinden, tarihsel serüveninden kendi kuram ve yöntemlerine doğru yeni bir disiplin alanı oluşuna dek bilgiler sunulmuştur. Metin dilbilimin Türkçe Eğitim programları için önemi ve uygulamaları olarak derslerde ne tür etkinliklerle öğrencilere verilebileceğine dair somut öneriler geliştirilmiştir. Türkçe Eğitimi alanına gerek metin dilbilimsel bakış gerek uygulamaya dönük somut örneklerle uygulamalara yer verilmiş olduğu için akademisyenlerin, öğretmenlerin, öğrencilerin yararlanabileceği bir çalışma ortaya konmuştur.

Yılmaz (2012)'ın “11. Sınıf Öğrencilerine Ait Öyküleyici Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında Zonguldak ili merkezinde türü farklı dört ortaöğretim kurumundan rastgele seçilen 300 öğrencinin öyküleyici anlatımları incelenmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre bağdaşıklık düzeyleri kullanım

ortalamları Şu Şekildedir: bağlama 6geleri (13,24), g6nderim (11,67), eksiltili anlatım (5,69) ve değiştirim (1,69). Diğer bir sonuca g6re bağdaşıklık ve tutarlılık d6zeylerinin okul t6r6, cinsiyet, okunan kitap sayısı ve sosyal medya kullanma s6resine g6re istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluŐturmasıdır.

3. BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın yöntemi kapsamında sırayla araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve verileri çözümleme tekniklerinden bahsedilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Türkçe öğretmeni adaylarının kanıtlayıcı metin türündeki deneme yazılarında bağdaşıklık oluşturma düzeylerini ve sorunlarını incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın modeli *betimleyici, ilişkisel tarama (survey) modelidir* (Coşkun, 2005: 21; Şahin, 2015: 94). Verilerin değerlendirilmesinin hem nicel hem de nitel olarak yapıldığı çalışma *uygulamalı bir saha araştırmasıdır*.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nde öğrenim gören 63 öğrencidir. Çalışmada 63 öğrencinin hepsi araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmanın odak noktası yazılan metinlerin boylamsal analizi olduğu için evreni ve örneklemini de bu metinler oluşturmaktadır. Çalışmanın evrenini, öğrencilerin 2016-2017 Eğitim Yılı sürecinde Yazılı Anlatım I dersi kapsamında bir dönem boyunca yazdığı 693 metin ve 2018-2019 Eğitim Yılı'nda öğrenimine devam eden 58 öğrencinin yazdığı 58 metin oluşturmaktadır. Bütün metinleri incelemek mümkün olmadığından iki türlü örneklem seçme işlemi yapılmıştır:

- a) Beş kadın beş erkek öğrenci olmak koşuluyla seçilen 10 öğrencinin bir dönem boyunca on bir farklı konuyla ilgili yazdıkları toplam 110 deneme metninin bağdaşıklık oluşturma düzeyi açısından incelenmesi.
- b) 2016-2017 Eğitim Yılında birinci sınıfta öğrenim gören 63 öğrencinin yazdığı “teknoloji” konulu denemeye aynı öğrencilerin 2018-2019 Eğitim Yılı'nda üçüncü sınıfta yazdığı “teknoloji” konulu denemeye karşılaştırmalı olarak bağdaşıklık düzeylerinin incelenmesi.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın verisini öğrencilerin Yazılı Anlatım I dersi kapsamında altı hafta vize ve beş hafta final sınavına kadar yazdıkları denemeler oluşturmaktadır. Öğrencilerden toplamda 11 konudan 11 metin elde edilmiştir. Metinlerin konuları Yazılı Anlatım I dersinin hocası tarafından verilmiş olup öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri ve seçilen metin türü olan denemenin de özellikleri dikkate alınarak şu şekilde belirlenmiştir:

1. Metin: Üniversiteye hazırlık süreci.
2. Metin: Üniversiteden ne umdum ne buldum.
3. Metin: Sizi derinden etkilemiş olan herhangi bir olay veya durumu anlatınız.
4. Metin: Size göre bir okul nasıl olmalıdır. Hayal gücünüzü de katarak anlatınız.
5. Metin: İzlediğiniz bir filmi beğenip beğenmediğinizi nedenleriyle birlikte anlatınız.
6. Metin: On yıl sonraki kendinizi, hayatınızı anlatınız.
7. Metin: Sanat.
8. Metin: Kültür.
9. Metin: Adalet.
10. Metin: Neden yazarız?
11. Metin: Teknoloji

Bu uygulamalar, 2016-2017 Eğitim Yılı, eylül-ocak ayları sürecinde gerçekleşmiştir. Veri toplama yöntemi tezin temel problemi dikkate alınarak belirlendiği için amaç kesitsel yöntemle tek seferde çok sayıda metnin incelemekten çok a) bir dönem sürecinde beşi erkek beşi kadın öğrencinin 11 metninin tamamını gönderimsel bağdaşıklık özelinde analiz ederek karşılaşılan sorunları tespit etmek, b) üniversite birinci sınıf öğrencilerinin metinlerini üçüncü sınıfta yazdıkları metinlerle bağdaşıklık unsurlarını kullanım düzeyleri bakımından karşılaştırmaktır.

3.4. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerden metinlerde bağdaşıklık araçları kullanma düzeyleri nicel değerlendirme yöntemiyle sayısal olarak tablolarda gösterilmiştir. Nicel değerlendirme yöntemi olarak çoğu araştırmada genel kabul gören Coşkun'un (Halliday ve Hasan, 1976; Altunkaya, 1987; Uzun, 1995; Karabağ ve İşsever, 1995: 221-235; Gültekin, 2000; Özkan, 2004) geliştirdiği *bağdaşıklık düzeyi değerlendirme ölçeği* kullanılmıştır (2005:24). Bununla birlikte gönderimsel bağdaşıklık düzeyi değerlendirme ölçeğine gönderimde karşılaşılan sorunların sıklığı nedeniyle bu sorunların ortalama ve yüzdeleri de dâhil edilmiştir. Ayrıca metinlerdeki az kullanılan sözcükler, deyim ve atasözleri, somut ve soyut sözcükler kelime bağdaşıklığı ölçeğine eklenmeden yeni bir tablo değerlendirme ölçeği olarak sunulmuştur. Tablolardaki bu gibi değişiklikler çalışmadan elde edilen verileri daha somut ve sayısal veriler ışığında görme kaygısının neticesidir.

Araştırma nitel değerlendirme yöntemi de kullanılarak metinlerdeki bağdaşıklık araçlarının kullanımıyla ilgili sorunlar öğrenci metinlerinden örnek ifadelerle birlikte bilgisayar ortamına aynen aktarılmıştır. Çalışmada metinlerde karşılaşılan bütün sorunlu parçalar değil belirgin, farklılık ve çeşitlilik gösteren örnekler seçilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte öneri metin parçaları gösterilen örneklerdeki tek soruna odaklı olarak ufak düzelme ve değişikliklerle öğrencilerin metnine en yakın biçimde sunulmaya çalışılmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin kanıtlayıcı metin türünde yazdıkları denemelerde bağdaşıklık düzeyleriyle ilgili ulaşılan bulgular tablo ve grafiklerle açıklanmıştır. Ardından metinlerde geçen uygun kullanımlara ilişkin birer örnek verilmiş ve karşılaşılan sorunlu kullanımlar sınıflandırılarak irdelenmiş ve sorunları indirgemeye yönelik öneri cümlelere yer verilmiştir. Sorunlar doğru yanlış üzerine bir hüküm vermek maksadıyla değil, dil kullanımıyla ilgili daha yalın, anlaşılır ve metinsellik imkânlarından yararlanarak farklı biçimlerde yazabilme, ifade zenginliği oluşturma ve benzer anlamları farklı yollardan ifade edebilme farkındalığına yönelik salt birer somut alternatif sunma çabasından kaynaklıdır. Bu anlamıyla öneri cümleleri hem sorgulamaya hem de farklı ifade biçimlerine açıktır. Metinlerden alınan örnekler tırnak içinde olduğu gibi yazım noktalama vs. hiçbir düzeltme yapılmadan aktarılmıştır. Öneri cümlelerde ise örnek metinlere bağlı kalınarak sorunları gidermeye yönelik bazı düzeltmeler yapılmıştır. Örnek cümlelerde kalın yazılanlar bağdaşıklık öğelerini gösterirken altı çizili sözcükler ise bağdaşıklıkla ilintili diğer dikkat edilmesi gereken sözcükleri vurgulama amacına yöneliktir.

4.1. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatımlarında Bağdaşıklık Araçlarını Kullanma Düzeyleri

Bu kısımda üniversite öğrencilerinin birinci sınıfta yazdıkları metinlerle aynı öğrencilerin üçüncü sınıfta yazdıkları metinler bağdaşıklık araçlarını kullanma düzeyleri açısından karşılaştırmalı değerlendirilmiştir. Bağdaşıklık araçları; Halliday ve Hasan (1978)'dan alarak Türkçeye uygun biçimde kullanan Coşkun (2005)'un sınıflandırmasına uygun biçimde gönderim, değiştirim, eksilti, bağlama öğeleri ve kelime bağdaşıklığı olarak irdelenmiştir. Ayrıca gönderim ögesi öğrencilerden on katılımcının birinci sınıf dersleri olan Yazılı Anlatım I dersi için bir dönem boyunca her hafta yazdıkları denemeler de gönderim başlığı altında incelenerek sorunlar üzerine odaklanılmıştır. Diğer bağdaşıklık öğeleri ise yalnızca boylamsal bir analizle karşılaştırmalı olarak tüm bağdaşıklık araçları kullanım düzeyleri ve sorunları açısından incelenip değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Üniversite Öğrencilerinin Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Bağdaşıklık Araçlarını Kullanım Sıklıkları

Bağdaşıklık Aracı	Sınıf	n	Kullanım	Ort.	%
Gönderim	1	63	690	10,93	13,2
	3	58	585	10,08	14,3
	Toplam	121	1275	10,53	13,7
Eksilteli Anlatım	1	63	882	14	16,9
	3	58	913	15,7	22,3
	Toplam	121	1795	14,83	19,3
Değiştirim	1	63	43	0,68	0,82
	3	58	35	0,6	0,85
	Toplam	121	78	0,64	0,84
Bağlama Ögeleri	1	63	1345	21,3	25,8
	3	58	1136	19,5	27,7
	Toplam	121	2481	20,5	26,7
Kelime Bağdaşıklığı	1	63	2235	35,4	43
	3	58	1420	24,4	34,7
	Toplam	121	3655	30,2	39,3
Toplam Bağdaşıklık	1	63	5195	82,4	100
	3	58	4089	70,5	100
	Toplam	121	9284	76,7	100

Üniversite öğrencileri “teknoloji” konusunda birinci sınıfta ve üçüncü sınıfta birer deneme yazmışlardır ve bu denemelerdeki bağdaşıklık düzeyi yukarıdaki tabloda karşılaştırılmıştır. Tablo 1’de görüldüğü gibi öğrenciler üç yıl arayla yazdıkları metinlerde bağdaşıklık araçlarını birbirine yakın düzeyde kullanmışlardır. En yüksek oranda kullanılan öge *kelime bağdaşıklığı* (%39,3) iken en düşük oranda kullanılan öge *değiştirim* (%0,84) olmuştur. Öğrenci başına düşen bağdaşıklık ögesinin ortalama kullanımı ise yüksekten düşük kullanıma doğru şu şekildedir: *kelime bağdaşıklığı* (30,2), *bağlama ögeleri* (20,5), *eksilteli anlatım* (14,83), *gönderim* (10,53), *değiştirim* (0,64).

Üniversite öğrencilerinin yazdıkları metinlerde kâğıt başına düşen ortalama birinci sınıfta 82,4 iken üçüncü sınıftaki ortalama 70,5’tir. Dolayısıyla genel olarak bağdaşıklık araçlarını kullanım sıklıklarında düşme eğilimi görülmektedir. Ögeler içinde yalnızca *eksilteli anlatım* artış göstererek 14’ten 15,7’ye çıkmıştır. Aynı şekilde kullanım yüzdesi de % 16,9’dan % 22,3’e yükselmiştir. Düşme eğiliminin incelenen metinlerdeki gözlemlere bağlı olarak gereksiz ve yersiz sıkça kullanılan bağdaşıklık araçlarının ileriki yıllarda daha temkinli kullanılmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bununla birlikte gereksiz tekrarlardan, söz kalabalıklarından sakınmak için eksilteli

anlatım kullanım sıklığının da artmış olduğu hem nicel olarak tabloda görüldüğü gibi bulgulanmış hem de metinlerde niteliksel olarak gözlenmiştir.

4.1.1. Gönderim

4.1.1.1. Üniversite Birinci Sınıftan 10 Öğrencinin Toplam 110 Metninde Gönderim Kullanım Sıklığı ve Karşılaşılan Sorunlar

Türkçe öğretmeni adaylarının birinci sınıfta Yazılı Anlatım I dersi kapsamında bir dönem boyunca yazdıkları farklı deneme konularındaki 11 metnin toplamı incelenmiştir. Buradaki amaç kişi sayısını düşürerek hem deneme konularındaki çeşitliliği artırmak hem de aynı kişilerin yazdıkları on birer metinde düzeylerin ve sorunların değişiklik gösterip göstermediğini anlama isteğidir. Sorunlar, sorun yüzdeleri ve kâğıt başına düşen sorun ortalamaları Coşkun'un ölçeğinde yer almamaktadır. İlk kez bu çalışmada ve gönderimde yaşanan sorunların sıklığı nedeniyle sınıflandırılıp nicelik olarak sayılmış ve karşılaştırmalı olarak saptamak istenmiştir. Bu veriler bilimsellik kaygısıyla elde edilmiş olmakla birlikte, metinsellik ölçütlerinden olan bağdaşıklık araçlarını kullanım düzeylerini saptamanın yanı sıra yaşanan sorunlara da gönderim özelinde dikkat çekmek niyeti taşımaktadır.

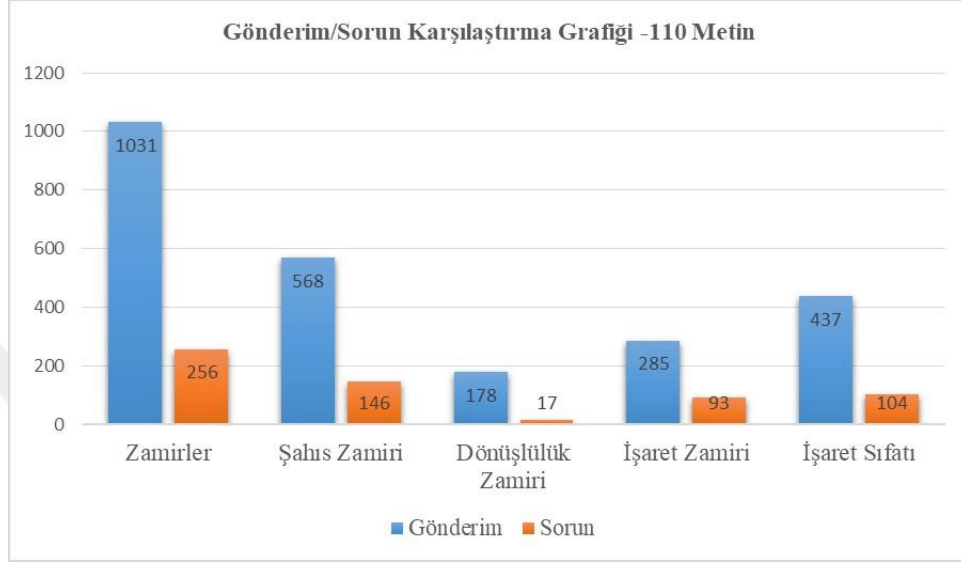
Tablo 2. Üniversite Birinci Sınıftan 10 Öğrencinin Bir Dönem Boyunca Yazdığı Toplam 110 Metninde Gönderim Kullanım ve Sorun Sıklıkları

Gönderim	Sınıf	n	Kullanım	Sorun	Kullanım Ort.	Sorun Ort.	Kullanım %	Sorun %
Şahıs Zamiri	1	110	568	146	5,07	1,32	38,6	40,5
Dönüşlülük Zamiri	1	110	178	17	1,61	0,15	12,1	4,7
İşaret Zamiri	1	110	285	93	2,59	0,84	19,4	25,8
İşaret Sıfatı	1	110	437	104	3,97	0,94	29,7	28,8
Toplam Zamir	1	110	1031	256	9,37	2,32	70,2	71,1
Toplam Gönderim	1	110	1468	360	13,3	3,27	100	100

Tablo 2'ye göre üniversite birinci sınıf öğrencilerinin en çok kullandığı gönderim öğeleri; *şahıs zamiri* (%38,6) ve onu takiben *işaret sıfatıdır*(%28,8). En çok sorun yaşadıkları gönderim öğeleri ise sırasıyla; *şahıs zamiri* (%40,5), *işaret sıfatı* (%28,8) ve *işaret zamiridir*. (%25,8) En az sorun ise *dönüşlülük zamirinde* (%4,7) yaşanmıştır. Gönderim öğelerinin kâğıt başına düşen ortalamaları ise yüksek kullanımdan düşüğe doğru şu şekildedir: *şahıs zamiri* (5,07), *işaret sıfatı* (3,97), *işaret*

zamiri (2,59), dönüşlülük zamiri (0,15). Kâğıt başına düşen sorun ortalamaları da aynı sırayı takip etmektedir. En çok soruna şahıs zamirinde (1,32) rastlanırken en az sorun yine kullanım sıklığı en az olan dönüşlülük zamirindedir (1,61).

Grafik 1. Üniversite Birinci Sınıfta Öğrenim Gören 10 Öğrencinin Yazdığı Metinlerde Gönderim Kullanımı ve Sorun Karşılaştırılması

Grafikten de anlaşıldığı gibi gönderim ögesini kullanım sıklığı ile yaşanan sorunların sıklığı arasında bir koşutluk görülmektedir. Yine de en çok kullanılan gönderim ögesinin şahıs zamiri olduğu ve en çok gönderim sorunun da bu ögeden kaynaklandığı söylenebilir (568 kullanımdan 146'sı sorundur).

Tablo 3. Üniversite Birinci Sınıftan 10 Öğrencinin Bir Dönem Boyunca Yazdığı Toplam 110 Metninde Gönderim Sorunları Dağılımı

Gönderim Sorunları	Şahıs Zamiri	Dönüşlülük Zamiri	İşaret Zamiri	İşaret Sıfatı	Toplam
Gereksizlik	81	5	35	28	149
Karşılıksızlık	7	0	19	21	47
Belirsizlik	7	3	8	2	20
Tekil-Coğul Uyuşmazlığı	6	1	7	4	18
Gereksiz Tekrar	5	0	3	5	13
Sözli Anlatım Sorunu	21	1	9	20	51
Düşük İfadeler	3	1	7	15	26
Gönderim Türü Sorunu	9	5	0	0	14
Diğer Sorunlar	7	1	5	9	22
Sorun Toplamı	146	17	93	104	360

Tablo 3'te öğrencilerin gönderim ögelerini kullanırken ne tür sorunlar yaşadıkları sınıflandırılarak niceliksel olarak tabloya aktarılmıştır. Buna göre Tablo 2'de belirtilen

1468 gönderimin 360'ı sorun içermektedir. Bu sorunlar en çok yaşanan türden en aza doğru sırasıyla şu şekildedir: *gereksizlik* (149), *sözlü anlatım* (51), *karşılıksızlık* (47), *düşük ifadeler* (26), *diğer sorunlar* (22), *belirsizlik* (20), *tekil-çoğul uyumsuzluğu* (18), *gönderim türünden kaynaklı sorunlar* (14), *gereksiz tekrar* (13).

Grafik 2. Üniversite Birinci Sınıfta Öğrenim Gören 10 Öğrencinin Yazdığı Metinlerde Gönderim Sorunları Dağılımı

Gönderim yaparken en sık yaşanan sorunun *gereksizlik* olduğu görülmektedir.

4.1.1.2. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Gönderim Ögelerini Kullanım Sıklıkları ve Karşılaşılan Sorunlar

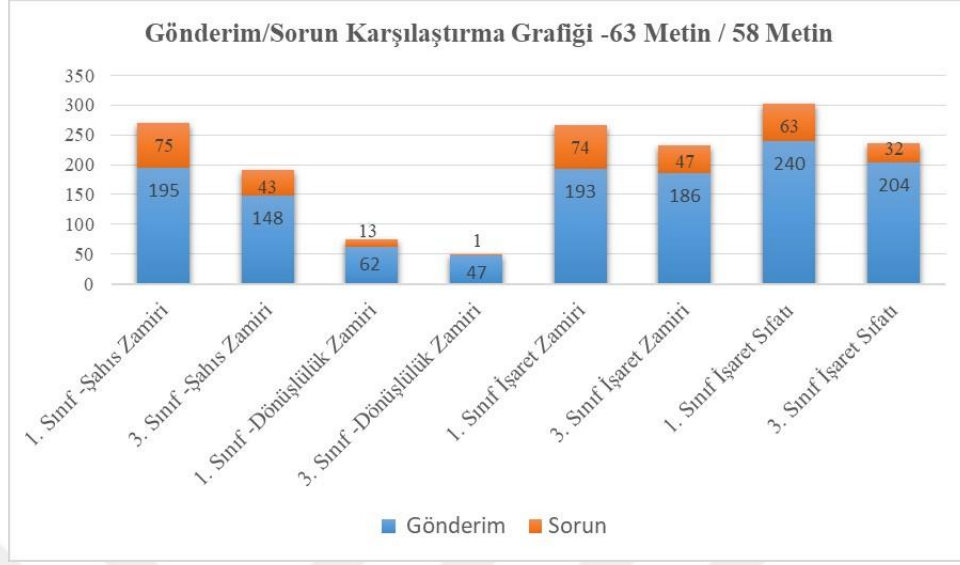
Türkçe öğretmeni adaylarına birinci ve üçüncü sınıfta 'teknoloji' konulu birer deneme yazdırılmıştır. Kişi ve konu ve metin türü sabit tutularak boylamsal yöntemle öğrencilerin geçen zaman içinde bağdaşıklık araçlarını kullanım düzeylerini gözlenmek istenmiştir. Aşağıda bu bağdaşıklık araçlarından gönderim ögesinin kullanımına ve bu gönderim ögelerindeki sorunlara dikkat çekilmiştir.

Tablo 4. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Gönderim Kullanım ve Sorun Sıklıkları

Gönderim	Sınıf	n	Kullanım	Sorun	Kullanım Ort.	Sorun Ort.	Kullanım %	Sorun %
Şahıs Zamiri	1	63	195	75	3,09	1,19	28,2	33,3
	3	58	148	43	2,55	0,74	25,2	34,9
	Toplam	121	343	118	2,83	0,97	26,9	33,9
Dönüşlülük Zamiri	1	63	62	13	0,98	0,2	8,9	5,77
	3	58	47	1	0,81	0,01	8,03	0,81
	Toplam	121	104	14	0,85	0,11	8,15	4,02
İşaret Zamiri	1	63	193	74	3,06	1,17	27,9	32,8
	3	58	186	47	3,2	0,81	31,7	38,2
	Toplam	121	379	121	3,13	1	29,7	34,7
İşaret Sıfatı	1	63	240	63	3,8	1	34,7	28
	3	58	204	32	3,51	0,55	34,8	26
	Toplam	121	444	95	3,66	0,78	34,8	27,2
Toplam Gönderim	1	63	690	225	10,93	3,57	100	100
	3	58	585	123	10,08	2,12	100	100
	Toplam	121	1275	348	10,53	2,87	100	100

Tablo 4'te görüldüğü gibi üniversite öğrencilerinin birinci ve üçüncü sınıfta en çok kullandığı gönderim ögeleri sırayla; *işaret sıfatı* (%34,8), *işaret zamiri* (%29,7), *şahıs zamiri* (%26,9). Sorunlarda ise bu sıralama değişerek en çok sorunun *şahıs zamiri* (%33,9) ve *işaret zamiri* (%34,7) kullanımında olduğu görülmektedir. Yine *işaret sıfatı* (%27,2) da bu oranlara yakındır. Gönderim ögelerinin kâğıt başına düşen ortalamaları ise çoktan aza doğru şu şekildedir: *işaret sıfatı* (3,66), *işaret zamiri* (3,13), *şahıs zamiri* (2,83), *dönüşlülük zamiri* (0,85). Öğrencilerin birinci sınıfta kâğıt başına düşen gönderim ögesi kullanım ortalaması 10,93 ve gönderim sorunları 3,57 iken, üçüncü sınıfta kullanım ortalaması 10,8'e ve sorun da 2,12'ye düşmüştür.

Grafik 3. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdığı Metinlerde Gönderim Sorun Karşılaştırılması

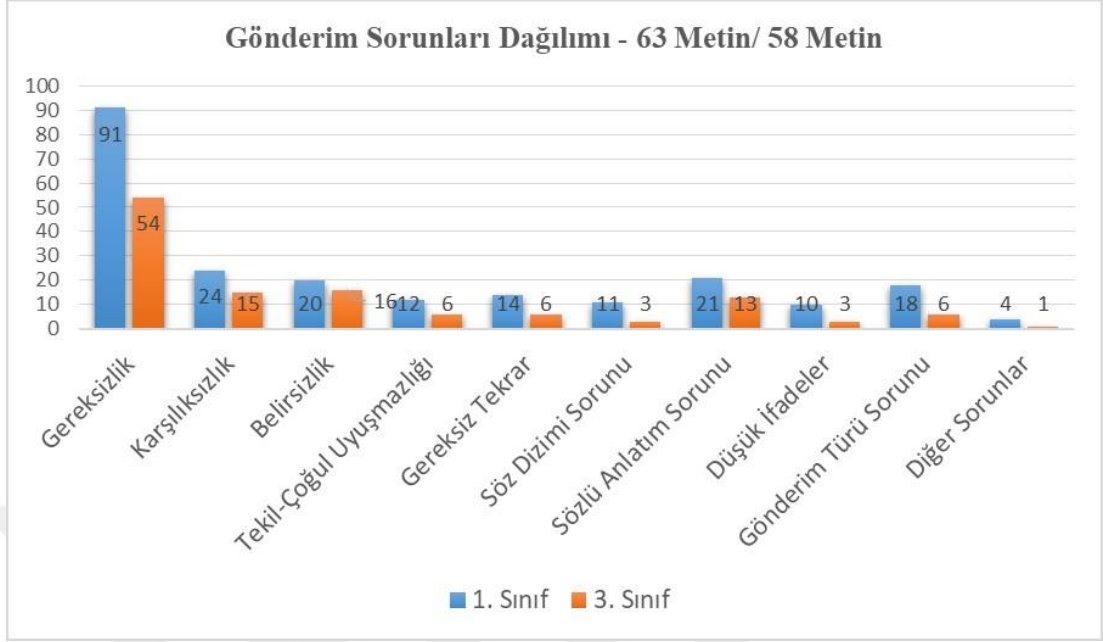
Öğrencilerin birinci ve üçüncü sınıftaki gönderim kullanım sayıları ve bu gönderimlerde yaşadıkları sorunların sayıları yukarıdaki grafikte de ayrıca belirtilmiştir. Kullanım ve sorun sayıları benzerlik göstermekle birlikte bazı gönderim türlerinde düşme eğilimi görülmektedir. Tablo 4'ten yardım alarak sorunların kâğıt başına düşen ortalamalarındaki farka bakıldığında *şahıs zamiri* ve *işaret sıfatı* kullanımında aynı miktarda *0,45'lik* bir düşüş görülmektedir. *İşaret zamirinde* *0,36'lık* bir düşüş yaşanırken bu düşüş *dönüştülük zamirinde* *0,19'dur*.

Tablo 5. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Gönderim Sorunları Karşılaştırması

Gönderim Sorunları	Sınıf	n	Şahıs Z	Dönüştürülebilirlik Z	İşaret Z	İşaret Sıfatı	Toplam
Gereksizlik	1	63	45	1	23	22	91
	3	58	30	1	13	10	54
	Toplam	121	75	2	36	32	145
Karşılıksızlık	1	63	1	3	9	11	24
	3	58	1	0	4	10	15
	Toplam	121	2	3	13	21	39
Belirsizlik	1	63	1	0	14	5	20
	3	58	0	0	13	3	16
	Toplam	121	1	0	27	8	36
Tekil-Çoğul Uyumsuzluğu	1	63	0	4	8	0	12
	3	58	0	0	6	0	6
	Toplam	121	0	4	14	0	18
Gereksiz Tekrar	1	63	3	1	2	8	14
	3	58	0	0	1	5	6
	Toplam	121	3	1	3	13	20
Söz Dizimi Sorunu	1	63	3	1	1	6	11
	3	58	0	0	1	2	3
	Toplam	121	3	1	2	8	14
Sözlü Anlatım Sorunu	1	63	14	0	1	6	21
	3	58	9	0	3	1	13
	Toplam	121	23	0	4	7	34
Düşük İfadeler	1	63	2	3	5	0	10
	3	58	2	0	1	0	3
	Toplam	121	4	3	6	0	13
Gönderim Türü Sorunu	1	63	3	0	11	4	18
	3	58	0	0	5	1	6
	Toplam	121	3	0	16	5	24
Diğer Sorunlar	1	63	3	0	0	1	4
	3	58	1	0	0	0	1
	Toplam	121	4	0	0	1	5
Sorun Toplamı	1	63	75	13	74	63	225
	3	58	43	1	47	32	123
	Toplam	121	118	14	121	95	348

Tablo 5’te öğrencilerin birinci ve üçüncü sınıfta karşılaştıkları gönderim sorunları ayrı başlıklarda kullanım ve sorun sayıları belirtilmiştir. En çok sorun diğerlerinden oldukça farkla *gönderim ögesinin gereksiz kullanılması (145)* yaşanmaktadır. Sırasıyla diğerleri çoktan aza doğru şöyledir: *karşılıksızlık (39)*, *belirsizlik (26)*, *sözlü anlatım sorunu (34)*, *gönderim türünden kaynaklanan sorunlar (24)*, *gereksiz tekrar (20)*, *tekil-çoğul uyumsuzluğu (18)*, *söz dizimi sorunu (14)*, *düşük ifadeler (13)* ve *diğer sorunlar(5)*.

Grafik 4. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdığı Metinlerde Gönderim Sorunları Dağılımı

Gönderim sorunları karşılaştırmalı olarak yukarıdaki grafikte de belirtilmiştir. Grafiğe göre sorunların üç yıl sonra da benzerlik göstermekle birlikte birinci ve üçüncü sınıf metinlerinde karşılaştırıldığında sorunlarda belirgin bir düşüş görülmektedir.

3. 1. 1. 3. İncelenen Metinlerden Gönderim Kullanımına Uygun Örnekler ve Sorunlu Metin Parçalarının İncelenmesi

a. Şahıs zamiriyle yapılan gönderim:

- “Kalktı, taburesini koltuğunun altına kıstırdı, gözlüğünü masada bıraktı, son kez gençlere döndü ve ekledi. ‘Sevgi emek ister gençler, ilgi bekler, suyu yoksa sulamak ister, wi-fi şifresini bilmem ama **size** hayatın şifresini vereyim.’”

Bu metin parçasında ikinci çoğul şahıs *size* zamiri *gençlere* gönderimde bulunmaktadır.

b. Dönüşlülük zamiriyle yapılan gönderim:

- “Daha ilkokul ortaokul çağındaki çocuklar **kendilerine** oyun hesabı açıyorlar.”

c. İşaret zamiriyle yapılan gönderim:

- “Günümüzde teknolojinin geliştiği ülkeler vardır ve **bunları** gelişmiş ülkeler olarak kabul edebiliriz.”

Bu cümlede *bunları* işaret zamiri, öncesinde geçen *teknolojinin geliştiği ülkelere* gönderim yapmaktadır.

d. İşaret sıfatıyla yapılan gönderim:

- “İnternet dünyayı örümcek ağı gibi sarmış vaziyettedir. Bizler de **bu örümcek ağına** tutsak olmuş küçük insancıklarız.”

Yukarıdaki metin parçasında geçen *bu örümcek ağına* önceki cümlede geçen *örümcek ağına* gönderimde bulunmaktadır.

Aşağıda öğrencilerin gönderim kullanımıyla ilgili yaşadığı sorunlar yazdıkları metinlerden örneklerle açıklanmıştır. Tırnak içinde yazılan metin parçaları hiçbir düzeltme yapılmadan aynen aktarılmıştır. Sorunlu ifadeler karşılık öneri metin parçalarında ise metnin aslına en yakın alternatif gösterilerek yazım, imla ve mantık bakımından birtakım düzeltmeler yapılmıştır.

1. Gönderim Ögesinin Gereksiz Kullanılması

Gereksizlikle ilgili sorunlu metin parçaları tespit edilirken dikkat edilen nokta gönderim ifadesi çıkarıldığında metinde anlam bakımından bir değişiklik olup olmadığıdır. Eğer vurgulama amaçlı veya üsluba ait bir unsur olarak yer almıyorsa metinden çıkarılması uygun görülmüştür. Türkçede şahıs eklerinin fiil çekimlerinde de ifade edilmesi veya iyelik eki olarak sözcüklere eklenme özelliğinden dolayı ayrıca şahıs zamirlerinin metinlerde yer alması vurgulama dışı olduğunda yalınlıktan uzaklaştırmaktadır. Öte yandan metin kurarken eğer anlamlar yeterince belirginse bu tür gereksiz yinelemeleri önlemek için bağdaşıklık ögelerinden eksilti türlerine başvurulması sorunları ortadan kaldırmaktadır.

Metinlerde en çok karşılaşılan sorun bağdaşıklık araçlarının gereksiz kullanılmasıdır. Bu gereksiz ifadeler içinde de en çok zamirlerin gereksiz kullanıldığı gözlenmiştir. Adılların fazla kullanımı bir yandan gereksiz yinelemelere, sözcük

kalabalığına yol açarken diğer yandan anlamda belirsizliğe de sebep olmaktadır. “Türkçede adılar (zamirler), İngilizce ve Fransızcadakinden farklı olarak, öncelikle vurgulama işlevine yönelik.”tir (Alpay, 2016). Gereksiz kullanılan zamirlerin metin parçalarından çıkarılması gönderim kullanımından eksilti kullanımına geçildiği anlamına gelmektedir.

Örnek:

*“Teknoloji denince benim **aklıma** birden fazla şey geliyor.”*

Bu cümlede *aklıma* sözcüğü iyelik aldığı için kime ait olduğunu belli etmektedir. Yukarıda açıklandığı gibi iyelik ekleri kullanıldığında özellikle vurgu amacı yoksa zamir kullanımı gereksizdir. Cümleden çıkarıldığında anlam kaybına yol açmıyorsa kullanmamak gerekir.

Öneri: Teknoloji denince aklıma birden fazla şey geliyor.

Örnek

*“İnsanların toplum içinde **kendilerini** ifade ederken kullandıkları sözcükler **onların** kelime dağarcığı hakkında **bizlere** fikir verir.”*

Bu cümlede yine *onların kelime dağarcığı* yerine dilin pratikliği, daha az sözcükle aynı anlamı iletme eğilimi göz önüne alınarak iyelik ekiyle karşılamak daha uygun görünüyor. *Bizlere* zamiri ise *biz insanlar* anlamında kullanılmıştır. Öğrencilerin metinlerinde sık sık yer alan *bizler*, *biz insanlar* gibi kullanımlar zaten insanların söz konusu olduğu durumlarda ve özel bir vurgu olmadığında gereksiz kalmaktadır. Burada da *bizler* zaten toplumun içinde yer aldığı için ayrıca gönderim yapmak gereksizdir.

Öneri: İnsanların toplum içinde **kendilerini** ifade ederken kullandıkları sözcükler kelime dağarcıkları hakkında fikir verir.

Örnek:

*“Çocuklara avunsunlar diye ya da büyükleri rahatsız etmesinler diye **onların** ellerine tablet, akıllı telefonlar, bilgisayarlar veriliyor.”*

Öneri: Çocuklara avunsunlar diye veya büyükleri rahatsız etmesinler diye tabletler, akıllı telefonlar, bilgisayarlar veriliyor.

Örnek:

*“Daha sonra lavabodan geldi ve yatağına uzanıp telefonunu eline aldı. whatsapp üzerinden **kendisine** bir sürü mesaj gelmişti.”*

Öneri: Daha sonra lavabodan geldi ve yatağına uzanıp telefonunu eline aldı. Whatsapp üzerinden bir sürü mesaj gelmişti.

Örnek:

*“Televizyonun ilk icat edildiği yıllarda **bunun** aptal kutusu olduğu ve kimsenin televizyon izlemeyeceği düşünülmüştür.”*

Öneri: Televizyonun ilk icat edildiği yıllarda aptal kutusu olduğu ve kimsenin onu izlemeyeceği düşünülmüştür.

Örnek:

*“Artık neredeyse her evde bir internet var ve **bu internet** sayesinde birçok bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde ulaşabilmekteyiz.”*

Öneri: Artık neredeyse her evde internet var ve bu sayede birçok bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde ulaşabilmekteyiz.

Örnek:

*“İnsanoğlunun bulunduğu her coğrafyada da üretim vardır. Çünkü **bu üretim**, insanın önünde gelen ihtiyaçları karşılar ve insan hiçbir varlıkla yetinmeyerek daima bir üst seviyesini, bir üst kademesini ister ve ona ulaşmaya çabalar.”*

Öneri: İnsanoğlunun bulunduğu her coğrafyada üretim vardır. Çünkü üretim, insanın önde gelen ihtiyaçlarını karşılar. Çünkü insan hiçbir varlıkla yetinmeyerek daima bir üst seviyeyi bir üst kademeyi ister ve ulaşmaya çabalar.

2. Gönderim Ögesinin Karşılıksız Kullanılması

Örnek:

*“Teknolojinin faydalarıyla zararları elbette vardır, olmalıdırda hatta kimine göre faydası çoktur; kimine görede zararı. **Bu olay** böyle düşünülmemelidir. Teknolojinin şu an var olması onun insanın ihtiyaçlarını karşılayabilmesinden kaynaklıdır.”*

Yukarıda *bu olay* gönderiminin karşılığı metinde yer almamaktadır. Değişirim ögesi olan *olay* sözcüğü teknolojinin fayda ve zararlarını ifade etmek için uygun olmadığı gibi *bu olayın* gönderimi muhtemelen yazanın zihninde yer almaktadır. Metinden çıkan belirsiz ve dolaylı anlama başvurursak *teknolojiyi yararlı veya zararlı olarak düşünsek bile teknolojinin esas amacı insan ihtiyaçlarını gidermek olduğu için olumsuz düşünmemek gerekir* demek istenmiş, fakat metne yeterince yansıtılmadığı için gönderim karşılıksız kalmıştır.

Öneri: Teknolojinin faydaları ve zararları elbette vardır, olması doğaldır da. Hatta kimine göre faydaları çoktur, kimine göre de zararları. Yine de teknolojinin insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla var olduğunu unutmamak gerekir.

Örnek:

*“Gerileyen insanlık kavramıyla anlatmak istediğim şey **bu insanlar** duygularından, insanlıktan, düşünmeden yoksun bir robota dönüştü adeta.”*

Metnin öncesinde *bu insanlar* diye gönderimde bulunabilecek ifade yer almamaktadır. Tersine insanların genelinden söz edilmektedir.

Öneri: Gerileyen insanlık kavramıyla anlatmak istediğim şey insanların duygu ve düşünmeden hatta insanlıktan yoksun birer robota dönüşmüş olmalarıdır.

Örnek:

*“Teknolojinin görsel yansıması ise gitgide insanın kanını donduruyor. Nereye baksak insan zihnini bir görselle **kendi** düşüncelerini yerleştiriyorlar. İnsan*

zihnini öyle hükmetmiş ki bazen kendimizi kaybediyor, benliğimizi yitiriyoruz. Özellikle son dönemde sosyal medyada ünlenen öz çekim akımı (...)

Bu metin parçasında geçen *kendi düşüncelerini* ifadesinin kime ait olduğunun karşılığı metinde yer almamaktadır. İnsan zihnine hükmeden şeyin eksiltilmiş olarak *teknolojiyi* kastettiği anlaşılıyor. Fakat *teknoloji* özne olarak alındığında insan zihnine kendi düşüncesini yerleştirmesi söz konusu olmayacağı için teknolojiyi kullanan öznenin kim ya da kimler olduğu yazanın düşüncesinde kalmış, metne aktarılamamıştır.

Öneri: Teknolojinin görsel kullanımı ise gitgide insanın kanını donduruyor. Teknoloji ile insan zihnine **kendisine** ait olmayan düşünceleri yerleştirmek mümkün.

Örnek:

*“İnsanların hayatını kolaylaştırmak, beyinlerin çalışmasıyla yeni şeylerin ortaya konulmasıyla gelişmektedir. Baktığımızda günümüzün ‘teknoloji çağı’ olarak anılmaya başlanması **bunların** çok görülmesi, hayatımıza yerleşmesiyle ilişkilidir sanırım. Teknoloji insanın hayatının her alanında yer almakta ve (...)*

Gönderim sorunlarını gereksiz, karşılıksız, belirsiz olarak ayırmak mümkünse de bazen bir sorun birden fazla sınıflamaya girebilir. Yukarıdaki örnekte *bunların* işaret zamiriyle *nelerin çok görüldüğünün* metinde tam karşılığı bulunmadığından, karşılıksız gönderim olarak açıklanmıştır. Metnin yazarı, örneğin teknolojik aletlerin çok görülmesini kastediyorsa öncesinde söz etmediği için gönderimi karşılıksız bıraktığı söylenebilir. Öte yandan önceki cümlede yer alan *yeni şeylerin çok görüldüğünü* kastediyorsa okuru ikileme düşürüp anlam karmaşasına yol açtığı için belirsizlik sorunu demek de mümkündür.

Öneri: Beyinlerin çalışmasıyla, yeni şeylerin ortaya konulup geliştirilmesi insan hayatını günbegün kolaylaştırmaktadır. Günümüzün “teknoloji çağı” olarak anılmaya başlanması, teknolojinin her alanda görülmesi ve hayatımıza yerleşmesiyle ilişkili olabilir.

Örnek:

“Birçok düşünürler sanatı, insanın fizik ve biyolojik yaşayışı dışındaki en zorunlu bir ihtiyaç, bir varlık olarak değerlendirmişlerdir. **Bunlara** insanları hayvanlardan ayıran, onlardan üstün kılan özellikleri başında sanat gücü gelmektedir.”

Bu metin parçasında geçen *bunlara* işaret zamiri gönderiminin karşılığı yoktur.

Öneri: Birçok düşünür sanatı, insanın fizyolojik ve biyolojik yaşamından öte zorunlu bir ihtiyaç olarak değerlendirmiştir. İnsanları hayvanlardan ayıran, onlardan üstün kılan özelliklerin başında sanat gücü gelmektedir. **Ya da:** Birçok düşünür insanın fizyolojik ve biyolojik yaşantısından başka zorunlu ihtiyaçları olduğunu dile getirmiştir. **Bu ihtiyaçların başında** insanları hayvanlardan ayıran, onlardan üstün kılan sanat gücü gelmektedir.

Örnek:

“Yeryüzündeki öyle adaletsizlikler vardır ki adalet kurallarınca engellenemeyen. **Bunlara** yetim hakkını gözetmeyen fakire sırt çeviren, kendi çıkarlarını ön plana çıkarıp onun için savaşan insanlar her zaman Adaletsiz olmuşlar ve olacaklarda.”

Bunlara zamiri önceki cümlede geçen adaletsizlere gönderim yapacakken cümle uygun bir şekilde devam ettirilmediği için karşılıksız kalmıştır.

Öneri: Yeryüzünde hukuk kurallarınca bile engellenemeyen öyle adaletsizlikler vardır ki... Örneğin yetim hakkını gözetmeyen, fakire sırt çeviren, kendi çıkarlarını öne çıkarıp savaşan insanlar adaletsiz olmuşlar ve olacaklardır da.

Örnek:

“Bir yazarın yazdığı ilk konular, yıllarca etrafında gördüğü ya da bizzat yaşadığı haksızlıklar, adaletsizlikler, eşitsizlikler, anlamsızlıklar dolayısı ile **onlara** karşı içinde tuttuğu ve kusmak istediği öfke ve kini olabilir.”

Bu metin parçasında *onlara* gönderiminin kimleri kastettiği belirtilmemiştir. Başta eşitsizlikleri, adaletsizlikleri karşıladığı sanılsa da bu türden sorunlara yol açan insan

özneler kastedilmiş, fakat metnin öncesinde belli bir insan kesimi yer almadığı için karşılıksız kalmıştır.

Öneri: Bir yazarın yazdığı ilk konular, yıllarca etrafında gördüğü veya bizzat yaşadığı haksızlıklar, adaletsizlikler, eşitsizlikler, anlamsızlıklar dolayısıyla içinde tuttuğu ve kusmak istediği öfke ve kin olabilir.

3. Gönderim Ögesinin Belirsiz Kullanılması

Örnek:

*“Teknoloji insanların hayatını kolaylaştırıcı bir etken olsa da önemli olan bunu doğru ve etkili bir şekilde kullanmaktır. Cep telefonu gibi iletişim konusunda çığır açan **bu müthiş icat** ilk zamanlarında sadece **bunun** için kullanıldığından gayet faydalıydı. Lakin son yıllarda **bu amacının** dışına saptı ve insanları birbirinden kopardı.”*

Teknolojiyle başlayan bu paragrafta *bu müthiş icat* işaret sıfatının cep telefonuna gönderimde bulunduğu belirgindir. Fakat *cep telefonu gibi* dendiği için cep telefonuna benzer başka bir icattan bahsedildiği izlenimini vermektedir. Devamındaki *sadece bunun için kullanıldığından* ifadesi de derin yapıda iletişime gönderimde bulunmasına rağmen telefonun ilk zamanlarda sadece iletişim amaçlı kullanımı yeni bir bilgi olarak metne eklendiği için doğrudan gönderim ifadesiyle verilmesi belirsizliğe yol açmaktadır. *Bunun* gönderimi belirgin olmadığı için ona eklenen diğer gönderimi de etkileyerek belirsiz bırakmaktadır. Bu iki gönderim ögesinin karşılığının net olabilmesi için telefonun iletişim konusunda çığır açmasının yanında ilk zamanlar yalnızca iletişim için kullanıldığından ve amacının da sadece iletişim kurmak olduğundan söz edilmesi gerekirdi.

Öneri: Teknoloji insanların hayatını kolaylaştıran etkenlerden biri olsa da önemli olan onu doğru ve etkili şekilde kullanmaktır. Örneğin iletişim kurmak amacıyla icat edilen cep telefonu ilk zamanlarda sadece **bu amaçla** kullanıldığından gayet faydalıydı. Lakin son yıllarda **bu amacının** dışına saptı ve insanları birbirinden kopardı.

Örnek:

*“Teknolojinin işlemediği çocuklardık. Oyun olsun diye karıncalara yemek verirdik çiftlikte hayvanlarda olduğu için **onlar** için yem, buğday bir depo da saklanırdı gizlice oraya girer ceplerimize buğday, yem doldurup nerede karınca yuvası varsa baştan başlar **onlara** yemek verirdik.”*

Birinci *onlar* gönderimi öncesinde karıncalara yemek vermekten söz edildiği için karıncalara gönderim yapıyormuş gibi durmaktadır. Metin daha dikkatli okunduğunda yem ve buğdayın hemen öncesinde geçen çiftlikteki hayvanlar için saklandığı anlaşılıyor. Karınca yuvası olarak belirtildiği için de ikinci *onların* karıncalara gönderim yaptığı netleşiyor. Fakat önemli olan metnin okunma esnasında belirsizliğe yer bırakmamasıdır. Okurdaki beklentiyi de dikkate alabilmektir. Bu açıdan metnin örülüşünde gönderimlerin söz dizimine uygun dikkatli ve gerekli yerde kullanılması önemlidir. Gönderimler çıkarıldığında belirsizlik ortadan kalkmaktadır.

Öneri: Teknolojinin işlemediği çocuklardık. Oyun olsun diye karıncalara yem verirdik. Çiftlikte hayvanlar da olduğu için yem, buğday bir depoda saklanırdı. Gizlice oraya girer, ceplerimize buğday ve yem doldurup karıncalara yem verirdik.

Örnek:

*“Teknoloji genel tanım olarak mal veya hizmetlerin üretiminde kullanılan yöntem veya işlemlerdir. Teknolojinin hayatımızı kolaylaştırıcı etkisi vardır. **Bu** en eski zamanlara kadar dayanır. Örneğin tekerleğin icadı bir teknolojidir. Tekerlek sayesinde insanlar başka yerlere rahatlıkla göç edebilmişlerdir.”*

En eski zamanlara kadar dayanan teknoloji mi yoksa teknolojinin kolaylaştırıcı etkisi mi olduğu belirgin değildir. Teknolojinin hayatımızı kolaylaştırıcı etkisinden bahsettikten hemen sonra *bu* işaret zamirinin kullanılması önceki cümledeki *hayatımızı kolaylaştırıcı etkisine* gönderim yapıldığı izlenimi uyandırmaktadır. Kastedilen *teknoloji* sözcüğü ise gönderime uzak kalmakta ve *bu* zamiriyle tam karşılanmamaktadır. Bununla birlikte uzaklık tek başına gönderim kullanımını engelleyen bir durum değildir. Metin içinde hiçbir soruna yol açmadan önceki paragraflara gönderimler yapılabilir. Fakat araya giren diğer sözcükler, sözcük grupları

ve cümlelerin yukarıdaki metin parçasında olduğu gibi gönderim ögesini kendi üzerine alarak belirsizliğe yol açmaması gerekir.

Öneri: Teknoloji genel tanım olarak mal veya hizmetlerin üretiminde kullanılan yöntem veya işlemlerdir. Teknoloji hayatımızı önemli ölçüde kolaylaştırır. Sağladığı kolaylıklar eski zamanlara dek dayanır. Örneğin tekerleğin icadı bir teknolojidir. Tekerlek sayesinde insanlar başka yerlere rahatlıkla göç edebilmişlerdir.

Örnek:

*“Vatanına Milletine inandığı değerlere layık olmak her türk evladının istediği bir şeydir bunun içinde aileye anne, babaya hayırlı evlat olmakta vardır. Biz **onlardan** aldığımız imanı, barış, huzur, adalet, özgürlük bayrağını geleceğe taşıyan Alp Arslan Ulubatlı Hasan, imam hüseyin, Kanuni ve fatihler olmak istiyoruz.”*

Anne ve babalardan alınan iman mı yoksa Alp Arslan, Ulubatlı Hasan, İmam Hüseyin, Kanuni ve Fatihlerden alınan iman mı olduğu belirsizliğe yol açmaktadır.

Öneri: Vatanına, milletine, inandığı değerlere layık olmak her Türk evladının isteğidir. Anne, babaya hayırlı evlat olmak da buna dâhildir. Biz barış, huzur, adalet, özgürlük bayrağını geleceğe taşıyan Alp Arslan, Ulubatlı Hasan, İmam Hüseyin, Kanuni ve Fatihlerden aldığımız imanla **onlar** gibi olmak istiyoruz.

Örnek:

*“(a) Öğretmenlerin (b) çocukları korkutmadığı aslında **kendilerinin** de insan olduğunu hissettire bildiği bir yer.”*

Öğretmenlerin kendilerinin mi yoksa çocukların kendilerinin mi ikilemi anlam karmaşasına yol açmaktadır. Anlam olarak derin yapıda kastedilenin öğretmenler olduğu anlaşılabilir, yüzeyde bağdaşıklık açısından herhangi bir belirsizliğe yol açabilecek sorunun olmaması için dikkat edilmelidir.

Öneri: Öğretmenlerin **kendilerinin** de bir insan olduklarını çocuklara hissettirebildiği ve onları korkutmadıkları bir yer (okul).

4. Gönderim Ögesinin Tekil-Çoğul Uyumsuzluğu Yaratacak Biçimde Kullanılması

Örnek:

*“Sanal alemde yazışırken **kendini** çok rahat hisseden gençler birbirlerine yüz yüze iki kelime konuşamaz hale geldi.”*

Öneri: Sanal âlemde yazışırken **kendilerini** çok rahat hisseden gençler, yüz yüze iki kelime konuşamaz hale geldi.

Örnek:

*“Bilim ve teknoloji insan hayatında o kadar önemli bir nokta olmuş ki **o** olmadan toplumların bir yanı eksik kalmış gibidir.”*

Öneri: Bilim ve teknoloji insan hayatında o kadar önemli bir noktaya gelmiştir ki **bunlar** olmasa toplumların bir yanı eksik kalır.

Örnek:

*“Mavilik içinde oynayan ilk yaz yapraklarıyla kalbimiz arasında gizli bir konuşma vardır; dilsiz rüzgârın gerçekte açık bir dili, kaynak sularının ve **onu** çevreleyen kamışların hışırtısında bir ezgi vardır.”*

Öneri: Mavilik içinde oynayan ilkyaz yapraklarıyla kalbimiz arasında gizli bir konuşma vardır; dilsiz rüzgârın gerçekte açık bir dili, kaynak sularında ve **o kaynak suları** çevreleyen kamışların hışırtısında bir ezgi vardır.

Örnek:

*“Özünde sosyalleşmeyi ve iletişim halinde olmayı barındıran insanlar pek çok yararı olan teknolojik gelişmelerle birlikte **kendini** adeta kapalı kutu haline getirmiştir.”*

Öneri: **Özlerinde** sosyalleşmeyi ve iletişim hâlinde olmayı barındıran insanlar pek çok yararı olan teknolojik gelişmelerle birlikte **kendilerini** adeta kapalı kutu hâline getirmiştir.

Örnek

“**Ben** buraya artık yeter biraz dinlenip kendi kafamıza göre hareket edelim demeye **geldik**.”

Öneri: **Biz** buraya artık yeter, biraz dinlenip kafamıza göre hareket edelim, demeye **geldik**.

Örnek:

“Bu bağlamda kültür toplumlara ve **o toplumdaki** bireylere özgüdür.”

Öneri: Bu bağlamda kültür, toplumlara ve bireylere özgüdür.

Örnek:

“İlk insanların yazıya ve yazı olmadığından yazmaya ihtiyacı yoktu. Bunun nedeni insanın avcılık ve toplayıcılık ile uğraşmasıydı. **Bu işi** yaparken de kesici aletler yapmayı öğrenmişlerdir.”

Öneri: İlk insanların yazıya ihtiyacı yoktu. Bunun nedeni o insanların avcılık ve toplayıcılık ile uğraşmalarıydı. **Bu işleri** yaparken de kesici aletler yapmayı öğrenmişlerdir.

Örnek:

“Sanat, biz insanoğlunun yeryüzüne en büyük armağanıdır. **Bu armağanlar** da gelecek nesilde üretilip verilmeye devam edilecek.”

Öneri: Sanat, insanoğlunun yeryüzüne en büyük armağanıdır. **Bu armağan** gelecek nesillerde de üretilmeye devam edecek.

Örnek:

“Kağınların benzine, LPG’ye, motorine ihtiyacı var mıydı? İnsan eli ve gücü yetiyordu **onu** hareket ettirmeye.”

Öneri: Kağınların benzine, LPG’ye, motorine ihtiyacı var mıydı? Hayvanların gücü yetiyordu **onları** hareket ettirmeye.

5. Gönderim Ögesinin Gereksiz Tekrarı/ Yinelenmesi

Örnek:

*“Teknoloji bağımlılığı çağımızın en büyük hastalığı olarak karşımızda durmaktadır. **Bu hastalığın** tedavisi olmadığı gibi günden güne daha da artıyor. **Bu hastalığı** sadece bilinçli olursak atlatabiliriz. Bilinçli anne ve babaların varlığıyla **bu hastalığın** tedavisi mümkündür.”*

Gereksiz yinelemeyle birlikte metinde tutarlılık da sağlanamamıştır. Öncesinde tedavisi olmayan teknoloji bağımlılığının sonraki cümlede bilinçli olunca yenmenin mümkün olduğu söylenmektedir. Eksilteli anlatıma başvurarak ve gönderim ögesi kullanılarak aşağıdaki öneri metin parçasında bu gereksiz yinelemeler önlenmeye çalışılacaktır.

Öneri: Teknoloji bağımlılığı çağımızın en büyük hastalığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günden güne teknolojiye daha da bağımlı hale geldiğimiz için (*bu hastalığın*) tedavisi de zorlaşıyor. Yine de bilinçli olursak (*bu hastalığı*) atlatabiliriz. Özellikle bilinçli anne ve babaların varlığıyla **bu** mümkün.

Örnek:

*“ İnsanlar niçin konuşup birbiriyle iletişime geçiyorsa aynı sebepten yazar. Konuşarak çoğu derdimizi anlatabiliriz. Peki, niye yazarız? **Bunun** tek bir sebebi olduğunu söylesemde **bunun** pek çok alt başlığı vardır ve kişiden kişiye göre değişir.”*

Öneri: İnsanlar niçin konuşup birbiriyle iletişime geçiyorsa aynı sebeple yazarlar. Konuşarak çoğu derdimizi anlatabiliriz. Peki, niye yazarız? **Buna** tek sebep olarak iletişimi göstersem de pek çok alt başlığı vardır ve kişiden kişiye değişir.

Örnek:

*“**Bu teknolojik dünyada** insanların modern teknolojinin kavramlarını ve işlemlerini anlamaları, bunlarla rahat etmeleri önemli bir durumdur. **Bu***

teknolojik dünyada insanların rahat etmelerini teknolojik eğitim ile personelin gelişimi desteklenmelidir.”

Öneri: **Bu teknolojik dünyada** insanların modern teknolojinin kavramlarını ve işlemlerini anlamaları, bunlarla rahat etmeleri önemlidir. Bu rahatlık da teknolojik eğitimle gerekli personelin gelişimine destek sağlanarak mümkündür.

Örnek:

“Benim dünyam farklı olmalı. Benim dünyamda sadece benim kurallarım geçerli olmalı. Evet daha ilkokul aşkıyla yanıp tutuşuyo yüreklerimiz. Çünkü biz daha yabancıydık bu sisteme. Garip eğitim. Ağaçevlere inşa edilen okullar benim dünyamın renkleri.”

Gereksiz yinlemelerin yanı sıra *bu sisteme* gönderimi de karşılıksız kalmıştır. Metinde sistemle ilgili bir açıklama yok. Hangi sistem sorusu yanıtız kalmaktadır. Cümlelerse birbirini tamamlamayıp kopuk durmaktadır. Düzeltme yerine yeniden daha net ve birbiriyle tutarlı bir metin örülmesi gerekli görünüyor.

6. Gönderim Ögesinde Söz Dizimi Sorunları

Örnek:

*“Nedendir bilmem ama şu aşıkardır **bu bulunan kolaylıklar** insanoğlunun gerçekten hayatını değiştirmektedir.”*

Öneri: Nedendir bilmem ama şu aşikâr ki **bulunan bu kolaylıklar** insanoğlunun gerçekten hayatını değiştirmektedir.

Örnek:

“Peki bu kadar teknolojiyle iç içe olmak iyi mi kötü mü?”

Öneri: Peki, teknolojiyle bu kadar iç içe olmak iyi mi kötü mü?

Örnek:

“Bu sağlanan kolaylıklar teknolojiye artı bir puan getirsedey bizler bunu kendimiz adına eksiye çevirmekteyiz.”

Öneri: **Sağladığı bu kolaylıklar** teknolojiye artı bir puan getirsey de bizler bunu kendi adımıza eksiye çevirmekteyiz.

Örnek:

*“Çocukların **o yaştaki hayal güçlerini**, sosyal çevrelerini yok ediyorlar. Geleceğe karamsar bakan, hayalleri ve çevresinden haberi olmayan çocuklar büyüyor.”*

Öneri: **O yaştaki çocukların** hayal güçlerini, sosyal çevrelerini yok ediyorlar. Geleceğe karamsar bakan, hayalleri olmayan, etrafından haberleri olmayan çocuklar büyüyor.

7. Gönderim Türünden Kaynaklı Sorunlar

7.1. Şahıs Zamiri Yerine İşaret Zamirinin Kullanılması

Örnek:

*“Teknolojinin birey ve toplum üzerinde en önemli etkisi **bunların** yaşam biçimlerine, yani kültürlerine ilişkindir.”*

Bu tür sorunlarla metinlerde sıkça karşılaşılmaktadır. *Bunlar* gönderimi insanlar için uygun olmadığı gibi *onlar* diye dâhil edilecek bir kesimi de karşılamamaktadır. Tüm insanları içine alan genel kavramlardan söz ederken yine geneli kapsayan sözcüklerle metin örülmelidir.

Öneri: Teknolojinin birey ve toplum üzerindeki en önemli etkisi yaşam biçimine, yani kültüre ilişkindir. Ya da: Teknolojinin birey ve toplum üzerinde en önemli etkisi insanların ve toplumların yaşam biçimine, yani kültürlerine ilişkindir.

7.2. İşaret Zamiri Yerine İşaret Sıfatının Kullanılması

Örnek:

*“Sağlık kısmını da geçelim, ailenizden uzaktasınız ve sadece onları görmek istiyorsunuz. Mektupları **bu konuda** yeterli olabilir mi?”*

Öneri: Sağlık konusunu da geçelim, ailenizden uzaktasınız ve sadece onları görmek istiyorsunuz. Mektupları **bunun için** yeterli olabilir mi?

Örnek:

*“Beynimize yerleşmiş olan bu düzenden arınıp yeni düzene bünyemi alıştıracam ki **bu durum** hiç te zor olmayacak.”*

Öneri: Beynimize yerleşmiş olan eski düzenden arınıp bu yeni düzene bünyemi alıştıracam ki **bu** hiç de zor olmayacak.

Örnek:

*“Bu sebeple de çocukların kullandığı cihazların izlemeye alınması gerektiği düşüncesindeyim. Gizliliğin ve özelin pek de kalmadığı çağımızda ailelerin bunu yapmasını çok yanlış bulmadığımı, aksine çocukların zihinlerini ve yaşamlarını çalmaya kalkanlara karşılık **bu durumu** desteklediğimi belirtmeliyim.”*

Öneri: Bu sebeple çocukların kullandığı cihazların takip edilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Gizliliğin ve özelin pek de kalmadığı çağımızda ailelerin bunu yapmasını çok yanlış bulmadığımı, aksine çocukların zihinlerini ve yaşamlarını çalmaya kalkanlara karşılık **bunu** desteklediğimi belirtmeliyim.

7.3. İşaret Sıfatı Yerine İşaret Zamirinin Kullanılması

Örnek:

*“Teknolojinin hızla ilerlemesiyle hayatımıza yeni elektronik aletler girmiş ve **onların** olmadığı günleri unutmuşuz.”*

Öneri: Teknolojinin hızla ilerlemesiyle hayatımıza yeni elektronik aletler girmiş ve **bu aletlerin** olmadığı günleri unutmuştuk.

Örnek:

*“Şu anda kanser hastalığına tedavi bulmak için çalışan ve didinen bir çok bilim insanı vardır. **Bunlar** teknolojininde olanaklarını kullanarak yaptıkları deneyleri en kısa sürede sonuçlandırabilirler.”*

Öneri: Şu an kanser hastalığını tedavi etmek için çalışıp didinen birçok bilim insanı vardır. **Bu insanlar** teknolojinin de olanaklarını kullanarak yaptıkları deneyleri en kısa sürede sonuçlandırabilirler.

7.4. Uygun Olmayan Gönderim Kullanımı

Örnek:

*“Teknoloji insan hayatını kolaylaştırıcı bir etken olsa da önemli olan **bunu** doğru ve etkili bir şekilde kullanmaktır.”*

Öneri: Teknoloji insan hayatını kolaylaştıran bir etken olsa da önemli olan **onu** doğru ve etkili bir şekilde kullanmaktır.

Örnek:

*“Ne hissedirim ne düşünürüm sadece ben bilirim. Kendimi de hep haklı bulurum. Kendi kendinle konuşmanın en güzel yönü de **o** değil mi?”*

Öneri: Ne hissedirim ne düşünürüm sadece ben bilirim. Kendimi de hep haklı bulurum. Kendinle konuşmanın en güzel yönü de **bu** değil mi?

Örnek:

*“Son olarak bence denmesi gereken şey teknoloji bize gereklidir, insanda **bunun** yokluğunu hissettiğinden onu icat etmiş iyilik ya da kötülük adına kendi öz seçimleriyle kullanmıştır.”*

Öneri: Son olarak denilebilir ki teknoloji bize gereklidir, insan da **onun** yokluğunu hissettiğinden icat etmiş, kendi seçimiyle iyilik ya da kötülük adına kullanmıştır.

Örnek:

*“Teknoloji; devletlerin, toplumun, toplumu oluşturan bireylerin tüm hayatını etkilemekle kalmaz **onlara** kendisinin zorunlu bir ihtiyaç olduğunu gösterir.”*

Öneri: Teknoloji devletlerin, toplumların, toplumu oluşturan bireylerin tüm hayatını etkilemekle kalmaz; **herkese** kendisinin zorunlu bir ihtiyaç olduğunu gösterir.

Örnek:

*“Öyleki dünyanın dört bir yanında herkes adaletten, hak ve hukuktan bahseder ama **o kavramın** kelime anlamını yerine getiren insan oranı oldukça düşüktür.”*

Bu örnekte ayrıca tekil çoğul uyumsuzluğu da vardır. Çünkü bahsedilen kavramlar birden fazladır: *adalet, hak, hukuk.*

Öneri: Öyle ki dünyanın dört bir yanında herkes adalet, hak ve hukuktan bahseder ama **bunların** kelime anlamını yerine getiren insan oranı oldukça düşüktür.

Örnek:

*“Gelecek neslin hep bir adım önde taşıyabilme gayretini omuzlarında bilip **onu** layığıyla yerine getirmeye hazır, güçlüklerle de mücadele edecek olan bir Deniz.”*

Öneri: Gelecek nesli hep bir adım öne taşıyabilme gayretini omuzlarında bilip, **bunu** layığıyla yerine getirmeye hazır, güçlüklerle mücadele edecek olan bir Deniz.

8. Düşük Anlatımlar

Örnek:

*“Kültürü oluşturan unsurlarımız vardır. **Bunlar:** Dil, din, gelenek, görenek, sanat, dünya gözü, çevre kültürler ve **buna benzer** birçok örneği oluşturacak temel niteliklerdir.”*

Bunlar denerek öngönderimle başlayan ikinci cümlede hem *buna benzer* ifadesiyle çoğul sözcüklere tekil gönderim yapılmış hem de cümle *bunlar* gönderimine uygun olmayan biçimde tamamlanmıştır. Tek cümlede birden çok yargı bildirme isteği bu tür düşük ifadelerle daha sık yol açmaktadır. Ayrıca *örneği* sözcüğünün belirtme eki mi iyelik eki mi aldığı belirsiz kalmıştır. Her iki ek de anlatıma uygun düşmemektedir.

Öneri: Kültürü oluşturan çeşitli unsurlar vardır: Dil, din, gelenek, görenek, sanat, dünya görüşü, çevre kültürler ve **bunlara** benzer birçok örnek verilebilir. **Bunlar** kültürü oluşturan temel niteliklerdir.

Örnek:

“Öğretmen; yeri geldiğinde öğreten ama bunu öğretmen modunda değilde öğüt veren bilgisini paylaşmak isteyen kişi, yeri geldiğinde çocuklarla top koşturan, öğrencileriyle ip atlayan, yeri geldiğinde onunla birlikte ağlayan, yeri geldiğinde onun dert ortağı, derdinin dermanı...”

Bu metin parçasında tekil çoğul uyumsuzluğu ile birlikte metin örülürken birbirinden kopuk ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca eksilteli cümle de uygun biçimde sonlandırılmamıştır.

Öneri: Öğretmen; yeri geldiğinde öğreten ama öğretmen tavrıyla değil de öğüt veren, bilgisini paylaşmak isteyen biri konumundadır. Yeri geldiğinde çocuklarla top koşturan, ip atlayan, yeri geldiğindeyse onlarla birlikte ağlayan, onların dert ortağı, derdinin dermanı olan biri...

9. Sözlü Anlatım Sorunu

Yazılı anlatım kendine özgü koşulları ve özellikleriyle sözlü dilden ayrılır ve ondan ayrı bir üslup edinir. Sözlü anlatım gibi anında gerçekleşen bir iletişim biçimi olmadığı

için hem yargıya daha açıktır hem de çok daha ciddidir. Sözlü dilde vurgu ve tonlamalar, jest, mimikler sözcüklerin anlamını daha net biçimde algılamayı kolaylaştırırken yazılı dilde yalnızca sözcükler vardır. Bu nedenle konuşmak yazmaktan daha kolay ve basittir (Vygotsky, 2018:91-92). Bu anlamıyla sözlü olarak doğal biçimde ifade edilebilen birçok anlam yazarken ifade edilmeye çalışıldığında soruna dönüşür.

Öğrencilerin çoğunun deneme yazarken karşısındaki biriyle konuşur gibi üslup kullandıkları görülmüştür. Bu bazen bir ahbabıyla şakalaşma, bazen kendi kendine sayıklama veya okuyucuya emir cümleleriyle hitap etme biçiminde olmaktadır. Bazen de metinlerde sözlü anlatım türlerinden seminer, konferans gibi türlerin özellikleri yer almıştır. Bu durum öğrencilerin sözlü anlatımla yazılı anlatımın birbirinden ayrılan özelliklerini yeterince ayırt edemediğini düşündürmektedir.

Öğrencilerin çok sık gayriciddi biçimde ve sözlü dil unsurlarıyla yazmalarının bir diğer nedeni sosyal medya dilinin etkisi olarak görülebilir. Sosyal medyada bilindiği gibi söz ve yazı arasındaki ayrımlar her geçen gün belirsizleşmektedir. Bu durumsa daha çok yazma eyleminin kendine has özelliklerinden ödün vermesiyle sonuçlanmaktadır.

Sözlü dile ait unsurlara üçüncü sınıf öğrencilerinde daha az rastlanmıştır. Bunun temel nedeni öğrencilerin zaman içinde hem farklı yazılı metin türlerini tanıma ve kavramaları hem de yazmayla ilgili deneyimlerinin artması olabilir. Öğrenciler yazılı bir metin yazdıklarının daha farkında olarak ve daha çok düşünerek yazma eğilimi göstermişlerdir. Aşağıda öğrencilerin metinlerinde geçen sözlü dile ait unsurlar aynen aktarılmıştır.

Örnekler:

“Son olarak bence denmesi gereken şey:”

“Burada da teknolojinin olumsuz yönlerini görmezden gelemeyeceğim.”

“Bu örneği ‘ülkemizde tarafsız adalet’ konusu etrafında araştırmanızı tavsiye ederim.”

“Bu konuyla ilgili sağlam bir örnek vereyim.”

“Teknoloji denince benim aklıma birden fazla şey geliyor.”

“Bu konuyu kafamda kurguladığım bir olayla açıklayacağım.”

“Yazımı bu konuyla ilgili bir sözle bitireceğim.”

“Bazen bir tabelada bazen bir asansörde ne bileyim işte teknoloji aldığımız soluklar olmuş.”

“Cümleye bu sözle başlamak istedim çünkü öyle ışık hızında yaşıyoruz ki gelişen teknolojiye bazen yetişmek mümkün olmuyor.”

“O zaman bir yerden zararlarını getirmeye başlayalım. İlk olarak şunu söylemek istiyorum.”

“Yazı bir şeylerin unutulmaması, saklanması gibi bilimsel amaçlar için de kullanılır ama ben konunun bu kısmına odaklanmak istemiyorum.”

“Ben bu teknoloji konusuna özellikle internet boyutuyla yaklaşıyor, duygu ve düşüncelerimi sizlere beyan etmek istiyorum.”

“Ben size kendi kültürüm olan Türk kültüründen bahsedeyim.”

“Bu konuşmanın başı fazlasıyla Mahmut Hoca'nın ağzından çıkmış gibi oldu. Bana dönecek olursak...”

10. Diğer Sorunlar

Örnek:

“Benim bu süreçteki dönüm noktam YGS'den sonra LYS çalışmayı bırakmamak oldu.”

Öneri: Bu süreçte, dönüm noktam YGS'den sonra LYS'ye çalışmayı bırakmamak oldu.

Örnek:

“Kemal Sunal'ın üzülmesinde benim de üzülmediğimi, güldüğünde benim de güldüğümü fark ettim.”

Öneri: Kemal Sunal üzüldüğünde üzüldüğümü, güldüğünde güldüğümü fark ettim.

Örnek:

*“Haksız yere yargılanmış ve cezalandırılmış insanlar toplum için yaradır. Bunun yanında suçlu olduğu halde rahatlıkla hayatına devam eden insanlar da olmaktadır. **Bu** insanların vicdanına dokunur ve mutluluğunu bozar.”*

Bu metin parçasında görüldüğü gibi noktalama işaretlerinin kullanılmaması, anlamda belirsizliklere sebep olabilmektedir. Virgülün kullanılmadığı bu gibi durumlar özellikle işaret sıfatı ile işaret zamirinin birbirine karıştırılmasına yol açmaktadır.

Öneri: Haksız yere yargılanmış ve cezalandırılmış insanlar toplum için yaradır. Bunun yanında suçlu olduğu halde rahatlıkla hayatına devam eden insanlar da vardır. **Bu**, insanların vicdanına dokunur ve huzurunu bozar.

Örnek:

*“Lakin bu sistem öğrencinin hayatı boyunca eğitim gördüğü eğitim kurumlarında geçerli olmalıdır. **Bu öğrencinin** alanında gelecekte başarılı bir noktaya ulaşmasını sağlayacaktır.”*

Öneri: Lakin bu sistem öğrencinin hayatı boyunca eğitim gördüğü kurumlarda geçerli olmalıdır. **Bu**, öğrencinin alanında gelecekte başarılı bir noktaya ulaşmasını sağlayacaktır.

4.1.2. Eksilti

Türkçe öğretmeni adaylarının yazılı anlatımlarında eksilteli öğeleri kullanım düzeyleri tabloyla gösterilmiş ve metinlerinden eksilti türlerine örnekler verilip sorunlu metin parçaları incelenmiştir.

Tablo 6. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Eksilti Kullanım Sıklıkları

Eksilti Türü	Sınıf	n	Kullanım	Ort.	%
Cümlelerin Düşürülmesi	1	63	8	0,12	0,9
	3	58	29	0,5	3,17
	Toplam	121	37	0,3	2,06
Ortak Ögelerin Düşürülmesi	1	63	735	11,6	83,3
	3	58	822	14,1	90
	Toplam	121	1557	12,86	86,74
Eklerin Düşürülmesi	1	63	139	2,2	15,7
	3	58	69	1,18	7,55
	Toplam	121	208	1,71	11,58
Toplam Eksilti Kullanımı	1	63	882	14,0	100
	3	58	913	15,7	100
	Toplam	121	1795	14,83	100

Tablo 6'ya göre öğrenciler birinci ve üçüncü sınıfta yüksek oranda *ortak ögeleri düşürme* (%86,74) yoluyla eksilteli anlatıma başvurmuşlardır. *Eklerin düşürülmesi*; %11,58 iken *cümlelerin düşürülmesi* ise (%2,06) en az kullanılan eksilti türüdür. Kullanım sıklıkları her iki sınıfta da benzerdir. Üç yıl sonraki metinlerde *cümle düşürme* yoluyla yapılan eksilti belirgin oranda yükselerek %0,9'dan %3,17'ye çıkmıştır. *Ortak ögeleri* eksiltme oranı da yükselerek %90'a çıkmıştır. Tabloya göre sadece *eklerin düşürülme* oranı düşmüştür (%15,7'den %7,55'e).

Öğrenci başına düşen eksilti türü ortalamaları ise çoktan aza doğru şu şekildedir: *ortak ögelerin düşürülmesi* (12,86), *eklerin düşürülmesi* (1,71), *cümlelerin düşürülmesi* (0,3).

4.1.2.1. İncelenen Metinlerden Eksilti Kullanımına Uygun Örnekler ve Sorunlu Metin Parçalarının İncelenmesi

a. Cümlelerin düşürülmesi yoluyla yapılan eksilti:

- “Telefonsuz yaşayanınız var mı? Onsuz bir saat bile ayrı kalabiliyor musunuz? Hayır çığlıklarınızı duyar gibiyim.”

Eksiltisiz olarak yeniden yazıldığında şöyledir:

Telefonsuz yaşıyanınız var mı? Onsuuz bir saat bile ayrı kalabiliyor musunuz? “Hayır, telefonsuz yaşayamıyoruz, onsuuz bir saat bile ayrı kalamıyoruz” çığlıklarınızı duyar gibiyim.

- “*Oturup düşününce fark ettim de artık otobüs yolculuğunda da, yürüyüş yaparken de kimseyle muhabbet etmiyoruz. Sürekli müzik dinleme ihtiyacı duyuyoruz. Birbirimizle sohbet edecek konumuz kalmadığı için mi yoksa bu çağın gereklerine farkında olmadan uyum sağladığımız için mi?*”

Eksiltisiz olarak yeniden yazıldığında şöyledir:

Oturup düşününce fark ettim de artık otobüs yolculuğunda da, yürüyüş yaparken de kimseyle muhabbet etmiyoruz. Sürekli müzik dinleme ihtiyacı duyuyoruz. Birbirimizle sohbet edecek konumuz kalmadığı için mi yoksa bu çağın gereklerine farkında olmadan uyum sağladığımız için mi? (*artık otobüs yolculuklarında da yürüyüş yaparken de kimseyle muhabbet etmiyoruz. Sürekli müzik dinleme ihtiyacı duyuyoruz*)

- “Teknoloji zararlı mıdır? Kullanış şeklimize bakarsak evet.
- “Peki, bu etkileşim dediğimiz iletişim sadece yazı ve dil ile mi olur? Tabii ki hayır.”

b. Ortak öğelerin düşürülmesi yoluyla yapılan eksilti:

- “**Teknoloji... Hayatımızdaki yerinin çok büyük olduğu konusunda herkes hemfikir ancak yararları mı zararları mı fazla konusuna gelince işler değişiyor.**”

Eksiltisiz olarak yeniden yazıldığında şöyledir:

Teknoloji... Teknolojinin bizim hayatımızdaki yerinin çok büyük olduğu konusunda herkes hemfikirdir ancak **teknolojinin** yararları **mı fazla**, **teknolojinin** zararları mı fazla konusuna gelince işler değişiyor.

- “(teknoloji) İlerlemektir, (teknoloji) bulmaktır, (teknoloji) çözmektir; (teknoloji) paylaşmaktır, sabırdır **teknoloji**.

c. Eklerin düşürülmesi yoluyla yapılan eksilti:

- “ Bu nedenle toplumu belli güç ve statüye ulaştırmak için teknoloji ve bilime kucak açmalı ve yapılan yatırımları desteklemeliyiz.”

Eksiltisiz olarak yeniden yazıldığında şöyledir:

Bu nedenle toplumu belli güç ve statüye ulaştırmak için teknolojiye ve bilime kucak açmalıız ve yapılan yatırımları desteklemeliyiz.

- “Çünkü nüfus artmış(tır), şartlar zorlaşmış(tır) ve daha birçok değişim söz konusu olmuştur.”

Eksilteli anlatımla ilgili metinlerde karşılaşılan sorunlar şu şekildedir:

1. Eksilteli Anlatımın Uygun Olmayan Yerde Kullanılması

Örnek:

“(annem) Kahvaltımızı yaptırır, (annem) evin içindeki oyuncakları yere döker (annem) oynayın derdi. (annem) Çubuk krakerleri (açar), meyve suyunu açar (annem) ben gelene kadar yeyin derdi. Bizim evimiz çarşıya uzak olduğu için her zaman pazara çıkamazdık **alacaklarımızı toplu alır** bizi baya idare **ederdi**.”

Alacaklarımızı toplu alır cümlesindeki *alır* fiilinde “-dık” eksiltmeye uğratarak son yükleme bağlamak istenmişse de kendisinden sonra gelen cümlenin öznesi *biz* olmadığı için anlatım sorununa yol açılmıştır. Özne alacaklarını toplu alan *bize* gönderimde bulunurken, sonraki cümlede *bizi bayağı idare edenin* öznesi *aldıklarımız* olduğu için eksiltme yapılamaz. Yapılması durumunda bu örnekte olduğu gibi özne iki cümlede ortak öge olmadığından anlatım muğlaklaşacaktır.

Öneri: (annem) Kahvaltımızı yaptırır, (annem) evin içindeki oyuncakları yere döker, (annem) oynayın derdi. (annem) Çubuk kraker(leri) (açar) ve meyve sularını açar, (annem) ben gelene kadar yiyin, derdi. (bizim) Evimiz çarşıya uzak olduğu için (biz) pazara her zaman çıkamaz(**dık**), (**biz**) alacaklarımızı toplu alır**dık** ve **aldıklarımız**, bizi bayağı idare ederdi.

Örnek:

“(1)Herkes (kendi) annesini çağırır (biz) ip atlayacağız diye (biz) (2)ortada **toplanırdık** annemler ipten tutar(dı) hepimiz ipin içine girer (hepimiz) **atlardık** bazen (hiçbirimiz) dayanamaz onları (biz) **katardık** ipin içine.”

İlk cümlenin öznesi *herkes*, ikinci cümlenin öznesi *biz* olduğu için yüklemlerde ek ortaklığı yapılması anlatım sorununa yol açmaktadır.

Öneri: Herkes (*kendi*) annesini çağırırdı ip atlamak için. Sonra (*biz*) ortada toplanırdık. (*bizim*) Annelerimiz ipi tutardı, biz ipin içine girer(*dik*), (*biz*) atlardık. Bazen (*biz/ hiçbirimiz*) dayanamaz, (*biz*) onları katardık ipin içine.

Örnek:

“(1)Dünya devletlerine (biz) baktığımızda (dünya devletlerinin) gelişmişlik düzeylerinin birçok etkene bağlı olduğunu **söylemekle birlikte** (2)(birçok etkenden) en önemlisinin (dünya devletlerinde) teknolojinin son derece iyi durumda olmasını **söyleyebiliriz**.”

Burada *söylemekle birlikte* ifadesi diğer cümlenin yüklemine bağlanmak istenmiş fakat cümle uzadıkça yüklem ortak kullanıma uygun olması gerektiği dikkatten kaçmıştır. Bu örnekte *söyleyebiliriz* yüklemi her iki cümleyi bütünlemek isterken *söylemekle birlikte söyleyebiliriz* biçiminde sorunlu bir anlatıma yol açmaktadır.

Öneri: Dünya devletlerine (*biz*) baktığımızda (*dünya devletlerinin*) gelişmişlik düzeylerinin birçok etkene bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Bu etkenlerden en önemlisi bu ülkelerde teknolojinin son derece gelişmiş olmasıdır.

Örnek:

“(teknoloji) Bazen bir tabelada, (teknoloji) bazen bir asansörde ne bileyim işte teknoloji (bizim) aldığımız soluklar **olmuş**.”

Öneri: (*teknolojiye*) Bazen bir tabelada (**rastlarız**) bazen bir asansörde **rastlarız**. Teknoloji adeta (*bizim*) aldığımız soluk olmuş.

Örnek

“Öyle zaman oldu ki insanlar teknolojinin aleti olmaya teknolojinin insanları kullanmaya başladığına şahit olur olduk.”

Bu birleşik cümlede şahit olmak yüklemi ile her iki cümlecığı birbirine eksilti yoluyla bağlamak istenirken anlatım sorununa sebep olunmuştur. Eksiltisiz olarak yeniden yazıldığında tamlama sorunu daha net görülecektir:

- Birinci Cümle: Öyle zaman oldu ki *insanlar* teknolojinin aleti *olmaya başladığına şahit olur olduk*.
- İkinci Cümle: *Teknolojinin* insanları kullanmaya *başladığına şahit olur olduk*.

Öneri: Öyle zaman oldu ki *insanların* teknolojinin aleti olmaya başladığına (*şahit olduk*), *teknolojinin* insanları kullanmaya başladığına **şahit olduk**.

Örnek:

“Özellikle de birisiyle de konuşmaya, tartışmaya, bir konu hakkında fikir belirtmeyen özgüven eksikliği olan insanlar için yazı çok sadık bir dosttur.”

Bu cümledeki **konuşmaya, tartışmaya** sözcükleri metni yazan kişi tarafından isimfiil olarak kullanılacakken sonraki sözcük grubu olan **özgüven eksikliği olan insanlara** biçiminde sıfatfiil grubu olarak devam ettirildiği için anlatım sorununa yol açılmıştır. Cümle eksiltisiz yeniden ifade edildiğinde; *konuşmaya insanlar, tartışmaya insanlar, fikir belirtmeyen insanlar, özgüven eksikliği olan insanlar* biçiminde açılmaktadır. Bu durumda fiilimsiler metinde farklı türlerde kullanıldığı için ortak öge olan insanlara bağlanamamıştır.

Öneri: Özellikle birisiyle bir konu hakkında konuşup tartışmayan (**insanlar**), fikir belirtmeyen (**insanlar**), özgüven eksikliği olan **insanlar** için yazı çok sadık bir dosttur.

Örnek:

“Teknoloji ülkeler için hem ekonomik (üstünlük demektir) hem de (teknoloji, ülkeler için) askeri üstünlük demektir. (**teknoloji?**) Teknolojiyi üretip diğer ülkelere satarak ülke ekonomisine katkıda bulunur.”

Birinci cümlenin öznesi *teknolojidir*. İkinci cümlenin öznesi de *teknoloji* olsaydı eksiltme uygun olurdu. Fakat ikinci cümlenin öznesi önceki cümlenin nesnesi konumunda olan *ülkelerdir*. Bu durumda eksilme yapılması soruna yol açmaktadır.

Öneri: Teknoloji, ülkeler için hem ekonomik (*üstünlük demektir*) hem de (*teknoloji, ülkeler için*) askeri üstünlük demektir. **Ülkeler** teknoloji üretip (*ülkeler*) diğer ülkelere satarak (*ülkeler*) ekonomilerine katkıda bulunur.

Örnek:

“*Mesela robotların dünyayı ele geçireceği söylemi son birkaç yıldır kulaklarımızın aşına olduğu hatta kabullendiği bir durum haline geldi.*”

Aşına olmak ve kabullenmek fiilimsileri peş peşe tamlanan ekleri aldıkları için tamlayan konumundaki *kulaklarımızın* ortak öge olarak ikinci fiilimside düşmüş görünmektedir. Hâlbuki eksiltile öge metne yerleştirildiğinde anlam olarak bir kusurun oluşmaması beklenir. *Kulaklarımızın aşına olduğu ve kulaklarımızın kabullendiği* denemeyeceği için ortak eksiltmenin aslında her iki fiilimside de düşmüş olan *bizim* sözcüğü olduğuna dikkat edilirse sorun çözülecektir.

Öneri: Mesela robotların dünyayı ele geçireceği söylemi son birkaç yıldır (*bizim*) **kulaklarımızın** aşına olduğu hatta (*bizim*) **kabullendiğimiz** bir durum hâline geldi.

Örnek:

“*Teknoloji nedir? deseniz herkes bir şey söyler. Yalan da olsa yanlış da olsa bir şey söylerler.*”

İlk cümlenin öznesi *herkes* ikinci cümlede de ortak özne olarak eksiltilmiş, fakat özne yüklem uyumu göz ardı edilmiştir. Eksilti cümleye geri getirildiğinde *herkes söylerler* gibi sorunlu bir ifadeye dönüşmektedir. “Öznesi belirsizlik zamiri olan ve çokluk ifade eden cümlelerin yüklemi tekliktir.” (Zülfikar, 2015: 433)

Öneri: Teknoloji nedir diye sorsanız herkes bir şey söyler. Yalan da olsa yanlış da olsa (*herkes*) bir şey söyler.

Örnek:

“Sanki *(bizim)* doğumumuzdan itibaren telefonlar varmışçasına *(telefonlar, senin)* vücudunun bir uzvu olmuşçasına yaşıyoruz *(bizim)* önümüzdeki hayatı.”

Birinci çoğul olan *bizim* zamiri cümlelerde eksiltilmiştir. Fakat *bizim* sözcüğü ortak öge olarak kullanılırken *vücudunun* denerek *senin* zamiri eksiltilip *önümüzdeki* sözcüğüyle yine *bizime* dönülmüştür. Bu durumda eksiltmeler ortaklık göstermeyerek anlatım kusurlarına sebep olmuştur.

Öneri: Sanki *(bizim)* doğumumuzdan itibaren telefonlar varmışçasına *(telefonlar, bizim)* vücudumuzun bir uzvu olmuşçasına yaşıyoruz *(bizim)* hayatımızı.

Örnek:

“(teknolojinin) Geçmişten bugüne kadar *(bizim)* hayatımıza birçok **olumlu** *(katkısı)* ya da *(teknolojinin, bizim hayatımıza)* **olumsuz katkıları** olmuştur.”

Katkı sözcüğü hem *olumlu* hem de *olumsuz* sözcüğünde ortak öge olarak kullanılmıştır. Fakat *olumsuzluk* ve *katkı* birbiriyle çelişen sözcüklerdir. *Katkı* sözcüğü TDK (2011: 1352)’ye göre “bir işin yapılmasına, gerçekleşmesine emek, bilgi, para vb. ile katılma, yardım” anlamına geldiğinden olumluluğu barındırır. Öte yandan *olumlu katkı* demek de gereksiz anlam yinelemesidir. Dolayısıyla eksilti ögesi cümleye geri yerleştirildiğinde *kelime bağdaşıklığı* açısından *olumlu katkı* biçiminde gereksiz yinelenirken, *olumsuz katkı* ifadesi de tutarsızlığa sebep olmaktadır.

Öneri: *(teknolojinin)* Geçmişten bugüne *(bizim)* hayatımıza birçok **katkısı** ya da *(teknolojinin, hayatımıza)* **olumsuz etkisi** olmuştur.

2. Eksiltili Anlatım Mümkünken Başvurulmadığı Yerler

Burada verilen örnekler mutlaka düzeltilmesi gereken sorunlardan ziyade söz kalabalığına yol açmadan, daha yalın biçimde eksilti kullanımından yararlanma olanaklarına dikkat çekmek amaçlıdır.

Örnek:

“Teknoloji bir taraftan (bizim) hayatımızı çok mucizevi bir şekilde kolaylaştırırken (teknoloji) diğer taraftan da (bizim) hayatımızı daha **fazlasıyla** tehdit etmiştir ve (teknoloji) **fazlasıyla** zorlaştırmıştir.”

Öneri: Teknoloji bir taraftan (bizim) hayatımızı mucizevi biçimde kolaylaştırırken, (teknoloji) diğer taraftan (bizim, hayatımızı) fazlasıyla tehdit etmiş(tir) ve (teknoloji, hayatımızı fazlasıyla) zorlaştırmıştir.

Örnek:

“ (teknolojinin) Eğitime, bilime, sanayiye ve ticarete yönelik etkileri vardır.”

Öneri: (teknolojinin) Eğitim(e), bilim(e), sanayi(ye) ve ticarete yönelik etkileri vardır.

Örnek:

“Bazen (kendi) içine göç eder insan veya o durumda bırakılır insan.”

Öneri: Bazen (kendi) içine göç eder insan veya (insan) o durumda bırakılır.

Örnek:

“Özellikle üçüncü dünya ülkelerindeki insanlar bilgiyi televizyonlardan, tabletlerden, bilgisayarlardan öğrenir hale gelmişlerdir.”

Öneri: Özellikle üçüncü dünya ülkelerindeki insanlar bilgiyi televizyon(lardan), tablet(lerden) ve bilgisayarlardan öğrenir hale gelmişlerdir.

Örnek:

“Geçmişten günümüze **teknoloji** her çağda her dönemde gelişme göstermiştir. **Teknoloji** günümüz ülkelerinde vazgeçilmez bir etken olmuştur. **Teknoloji** bilimin gelişmesiyle yeni bilgilerin ve buluşların ortaya çıkmasıyla ilerleme kaydetmiştir.”

Öneri: Geçmişten günümüze teknoloji her çağda her dönemde gelişme göstermiştir. (teknoloji) Günümüz ülkelerinde vazgeçilmez bir etken olmuştur.

(teknoloji) Bilimin gelişmesi(yle), yeni bilgi(lerin) ve buluşların ortaya çıkmasıyla ilerleme kaydetmiştir.

Örnek:

“Fakat bir ülkenin teknoloji algısı *son model* telefon ve *son model* arabalar olursa bu ülkede gelişmeden ziyade fikir olarak gerileme görülür”

Öneri: Fakat bir ülkenin teknoloji algısı *son model* telefon(lar) ve (*son model*) arabalar olursa, o ülkede gelişmeden ziyade fikirselsel olarak gerileme görülür.

4.1.3. Değiş-tirir

Türkçe öğretmeni adaylarının değiştirir ögesini kullanım düzeyleri tabloyla gösterilmiş ve değiştirir ögesine metinlerden örnekler verilmiştir.

Tablo 7. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Değiştirir Kullanım Sıklıkları

Değiştirir Ögesi	Sınıf	n	Kullanım	Ort.	%
İsme Dayalı Değiştirir	1	63	22	0,34	51,1
	3	58	21	0,36	60
	Toplam	121	43	0,35	55,1
Fiile Dayalı Değiştirir	1	63	4	0,06	9,3
	3	58	3	0,05	8,57
	Toplam	121	7	0,05	8,9
Cümleye Dayalı Değiştirir	1	63	17	0,26	39,5
	3	58	11	0,18	31,4
	Toplam	121	28	0,23	35,8
Toplam Değiştirir Kullanımı	1	63	43	0,68	100
	3	58	35	0,6	100
	Toplam	121	78	0,64	100

Tablo 7’de öğrencilerin birinci ve üçüncü sınıfta en çok *isime dayalı değiştirir* (%55,1) ögesini kullandığı, daha sonra sıkça başvurdukları ögenin *cümleye dayalı değiştirir* (%35,8) olduğu görülmektedir. En az değiştirir ise *fillerde* (%8,9) yapılmıştır. Öğrencilerin üçüncü sınıfta *fiile dayalı* ve *cümleye dayalı değiştirir* oranlarında bir düşme eğilimi görülürken *isime dayalı değiştirir* %51,1’den %60’a çıkmıştır. Kâğıt başına düşen değiştirir ögesi ise sırayla şöyledir: *isime dayalı değiştirir* (0,35), *cümleye dayalı değiştirir* (0,23), *fiile dayalı değiştirir* (0,05).

4.1.3.1. İncelenen Metinlerden Değiştirim Kullanımına Uygun Örnekler

Değiştirim ögesinin kullanımıyla ilgili metinlerde herhangi bir soruna rastlanmamıştır. Bu nedenle aşağıda yalnızca değiştirim ögelerine yönelik örnek metin parçaları verilmiştir:

a. İsmeye dayalı değiştirim kullanımına örnek:

- “Teknoloji günümüzde her ne kadar basit bir kavram gibi görünse de aslında hiç öyle değildir.”

Öyle sözcüğü öncesinde geçen *basit bir kavram*ın yerine geçmiştir.

- “Küçükken elimde topacım, bilyelerim ve tasolarım vardı. **Hiçbirinde** ne radyasyon ne de zararlı bir ışın...”

b. Fiile dayalı değiştirim kullanımına örnek:

- “Teknolojinin sağladığı kolaylıklardan sonuna kadar yararlanmalı ama bunu bilinçli bir şekilde **yapmalıyız.**”

c. Cümleye dayalı değiştirim kullanımına örnek:

- “Artık bir araya gelince sohbet etmek yerine telefonlarımıza sarılıyoruz. Hayatımızı sosyal medya için yaşıyor ve güvenliğimizi hiçe sayarak özel bilgilerimizi sosyal ortamlarda paylaşıyoruz. Üstelik hepimiz bunların yanlış olduğunu bilerek **yapmaya** devam ediyoruz.”
- “Teknolojiye uyum sağlamak oldukça önemlidir. Ama bunu abartmadan yerinde **yapmak** ve dünyanın merkezi konumuna getirmemek daha önemlidir.”
- “Gündelik yaşamımızda teknolojinin yararlarından ve zararlarından bahsedip **dururuz.** Üstelik bunu en çok da teknolojik aletler üzerinden **yaparız.**”

4.1.4. Bağlama Ögeleri

Türkçe öğretmeni adaylarının birinci ve üçüncü sınıfta yazdıkları metinlerde bağlama ögelerini kullanım düzeyleri tabloyla gösterilmiş ve bağlama ögelerini kullanırken uygun olan örnekler verilmiştir. Bağlama ögelerinde yaşanan sorunlar metinlerden örnek parçalarla açıklanıp öneriler sunulmuştur.

Tablo 8. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Bağlama Ögelerini Kullanım Sıklıkları

Bağlama Ögesi	Sınıf	n	Kullanım	Ort.	%
Ekleyici	1	63	594	9,42	44,1
	3	58	433	7,46	38,1
	Toplam	121	1027	8,48	41,3
Ayrıt Edici	1	63	68	1,07	5,05
	3	58	76	1,31	6,6
	Toplam	121	144	1,19	5,8
Zıtlık Bildiren	1	63	115	1,82	8,55
	3	58	100	1,72	8,8
	Toplam	121	215	1,77	8,6
Zaman Sıralama Bildiren	1	63	219	3,47	16,2
	3	58	222	3,82	19,5
	Toplam	121	441	3,64	17,7
Koşul Bildiren	1	63	51	0,8	3,79
	3	58	33	0,56	2,9
	Toplam	121	84	0,69	3,38
Açıklama Bildiren	1	63	72	1,14	5,35
	3	58	91	1,56	8,01
	Toplam	121	163	1,34	6,56
Örneklendirici	1	63	71	1,12	5,27
	3	58	57	0,98	5,01
	Toplam	121	128	1,05	5,15
Sebeup+Sonuç	1	63	115	1,82	8,55
	3	58	98	1,68	8,6
	Toplam	121	213	1,76	8,58
Sonuç+Sebep	1	63	40	0,63	2,97
	3	58	25	0,43	2,2
	Toplam	121	65	0,53	2,61
Toplam Bağlama Ögesi Kullanımı	1	63	1345	21,3	100
	3	58	1136	19,5	100
	Toplam	121	2481	20,5	100

Tablo 8'e göre öğrencilerin bağlama ögelerinin kâğıt başına düşen kullanım ortalamaları birinci ve üçüncü sınıfta benzerlik göstermektedir (birinci sınıf: 21,3; üçüncü sınıf: 19,5). Genel olarak kullanım ortalamalarında düşme eğilimi

görülmektedir. Birinci ve üçüncü sınıf bağlama ögelerini kullanım yüzdeleri karşılaştırılırsa her iki sınıfın sırayla benzer oranları: *zıtlık bildiren bağlama ögeleri* (% 8,55 – % 8,8), *örneklendirici bağlama ögeleri* (% 5, 27 – % 5,01), *sebe- sonuç bağlama ögeleri* (% 8,55 – % 8,6) ve *sonuç-sebe- bağlama ögeleridir* (% 2,97 -% 2,61). Öğrencilerin üçüncü sınıftaki metinlerine göre kullanım oranlarında düşme eğilimi göstermiş bağlama ögeleri: *ekleyici bağlama ögeleri* (% 44,1'den % 38,1'e), *koşul bildiren bağlama ögeleridir* (% 3,79'dan % 2,9'a). Birinci sınıfta yazılan metinlere göre üçüncü sınıfta kullanım oranı yükselen bağlama ögeleri ise şöyledir: *ayırt edici bağlama ögeleri* (% 5,05'ten % 6,6'ya), *zaman- sıralama bildiren bağlama ögeleri* (% 16,2'den % 19,5'e), *açıklama bildiren bağlama ögeleridir* (% 5,35'ten % 8,01'e).

Öğrencilerin her iki sınıftaki yazılı anlatımlarında diğer ögelere oranla *ekleyici bağlama ögelerine* (% 41,3) daha çok başvurdukları söylenebilir. En az başvurulan bağlama ögeleri ise *sonuç +sebe- bildirendir* (% 2,61). Diğer bağlama ögelerini kullanım oranları yüksekten düşüğe doğru; *zaman- sıralama bildiren* (% 17,7), *zıtlık bildiren* (% 8,6), *sebe- + sonuç bildiren* (% 8,58), *açıklama bildiren* (% 6,56), *ayırt edici* (% 5,8), *örneklendirici* (% 5,15), *koşul bildiren bağlama ögeleri* (% 3,38) şeklindedir.

4.1.4.1. İncelenen Metinlerden Bağlama Ögeleri Kullanımına Uygun Örnekler ve Sorunlu Metin Parçalarının İncelenmesi

a. Ekleyici bağlama ögesine örnek:

- “Evet, bizler insan eli ve zihniyle üretilmiş bu sanal âlemin birer üyesiyiz. **Üstelik** buraya üye olmanın belli bir yaş sınırı yok.”
- “İnsanların içinde bu arzu **ve merak** olduğu sürece teknoloji denen birikim giderek artacak **ve insanların hayat kalitesini yükseltmeye devam edecektir.**”
- “Sadece televizyon **ve bilgisayarın faydaları bile** teknolojinin hayatımıza katkılarını özetlemeye yeter.”

b. Ayırt edici bağlama ögesine örnek:

- “Özellikle silah teknolojisinde bütün devletler sıcak **ya da** soğuk çatışma halindedirler.”
- “Geçmişte dönüp bu kelimeleri atalarımıza söylesek **ya** hiç umursamazlar **ya da** deli zannederlerdi bizi.”

c. Zıtlık bildiren bağlama ögesine örnek:

- “Gelişen teknolojiyle birlikte bilimde sanayide ilerliyoruz **fakat** insanlıkta geriliyoruz, robotlaşıyoruz bilmem farkında mısınız?”
- “Teknolojiyi hayatımızdan çıkaralım demiyorum. **Aksine** teknolojiden sonuna dek yararlanalım **ama** onun kölesi durumuna gelmeyelim.”
- “Teknolojinin her gün daha fazlasına ulaşabiliriz **ancak** zamanı ve sevdiklerimizi geri getiremeyiz.”

d. Zaman- sıralama bildiren bağlama ögesine örnek:

- “**Bugün** teknoloji sayesinde pek çok işimizi daha kolay ve hızlı bir şekilde yapabiliyoruz.”
- “Çocuklar **artık** dışarıda oynamak yerine telefon ve bilgisayar başında vakit geçiriyor.”
- “**Yıllar önce** ihtiyaç duyulmayan bir alet **günümüzde** gerekli görülüyor.”

e. Koşul bildiren bağlama ögesine örnek:

- “Üstümüzden bu teknoloji hayranlığını silkip atmamız gerekiyor. Böyle devam ederse teknolojiye esir bir toplum olarak gelişmeden yerimizde sayacağız.”
- “Her anımızı teknolojiye bağımlı yaşıyorsak, telefonsuz bir şey yapamıyorsak, altıncı duyu organımız gibi olmuşsa hayatımızı biraz sorgulamalıyız.”

- “İnsanlar var oldukça ve düşündükçe teknolojik gelişmelerin de sonu gelmeyecektir.”

f. Açıklama bildiren bağlama ögesine örnek:

- “**Aslında** önemli olan dozunu aşmamak. Dozunu iyi ayarlayalım, teknolojiyi zehrimiz haline getirmeyelim.”
- **Kısacası** teknoloji, insan hayatını kolaylaştırmak adına yapılan her şeydir.”
- “**Yani** teknoloji bize verdikleri kadar bizden çaldı da...”

g. Örneklendirici bağlama ögesine örnek:

- “Teknolojinin bize getirdiği telefon, televizyon, bilgisayar **gibi** araçlara bağımlı olduğumuz zaman sosyal çevreden koparız.”
- “Yaydığı radyasyon ise kanser **vb.** hastalıkları tetiklemektedir.”

h. Sebep+ sonuç bildiren bağlama ögesine örnek:

- “Ancak bu önlemler de bir zaman sonra yetersiz kalabilir. **Bu sebeple** çocukların kullandığı cihazların izlemeye alınması gerektiğini düşünüyorum.”
- “Teknolojik gelişmeler özellikle son yüzyılda gerçekleşmiştir. **Bundan dolayı** bulunduğumuz çağa teknoloji çağı diyebiliriz.”

i. Sonuç+ sebep bildiren bağlama ögesine örnek:

- “Maalesef günümüz gençlerine ikinci söylediklerim cazip gelmiyor. **Çünkü** sistemin kölesi haline gelmişler.”

Bağlama ögeleriyle ilgili metinlerde karşılaşılan sorunlar şöyledir:

1. Bağlama Ögesinin Anlam ve İşlevine Uygun Kullanılmaması

Örnek:

*“Teknolojinin gelişmesiyle her alanda yenilikler meydana gelir. **Bu yüzden** günümüzde teknoloji bizim için olmazsa olmazdır, vazgeçilmezdir.”*

Öneri: Teknolojinin gelişmesiyle her alanda yenilikler meydana gelir. **Bu nedenle** günümüzde teknoloji bizim için olmazsa olmazdır, vazgeçilmezdir.

Örnek:

*“Teknoloji ekonomiye katkı sağladığı gibi halka **da bir yandan** zarar vermektedir.”*

Bu metin parçasında *da* bağlacı bağlama uygun değildir. İlk cümle olumluyken ona bağlanan cümleye zıtlık belirten bir bağlaç gerekmektedir. Çünkü teknolojinin olumlu ve olumsuz olan iki yanı vurgulanmak istenmektedir. Bu vurgu için ikinci bir bağlaca başvurulup *bir yandan* bağlacının eklenmesi ise sorunu daha da karmaşıktırmaktadır.

Öneri: Teknoloji **bir yandan** ekonomiye katkı sağlamasına rağmen **diğer yandan** halka zarar vermektedir.

Örnek:

*“Teknoloji sürekli bir gelişme içerisinde varlığını sürdürmektedir. **Çünkü** teknoloji bilimin teknik yönden ilerlemesidir.”*

Bu cümleler birbirine sonuç + neden şeklinde bağlanmak istenmişse de sadece bu iki cümleyle ifade edilip bilim teknoloji ilişkisi geliştirilmediği için yeterli neden sonuç bağı kurulamamıştır.

Öneri: Teknoloji sürekli bir gelişim içinde varlığını sürdürmektedir. **Çünkü** bilim sürekli geliştikçe, onun teknik yönden ilerlemesi olan teknolojinin gelişmesi de kaçınılmazdır.

Örnek:

“Günümüz anneleri ise yine bir başka teknoloji bağımlılığı olan dizi bağımlılıkları için çocuklarına gereken ilgiyi göstermiyor.”

Öneri: Günümüz anneleri ise yine bir başka teknoloji bağımlılığı olan dizi bağımlılıkları **yüzünden** çocuklarına gereken ilgiyi göstermiyorlar.

Örnek:

“Radyasyon ve çeşitli sebeplerle sağlığı olumsuz etkilemiştir.”

Öneri: Radyasyon **vb.** çeşit sebeplerle sağlığı olumsuz etkilemiştir.

Örnek:

*“Bir dakika bile olsun yanımızdan ayırmadığımız telefonlarımız **hem** bize her açıdan kolaylık sağlarken bazı yönleriyle olumsuz olabiliyor.”*

Öneri: Bir dakika bile olsun yanımızdan ayırmadığımız telefonlarımız bize birçok açıdan kolaylık sağlarken bazı yönlerden **de** olumsuz etkiler bırakabiliyor.

Örnek:

*“Geçmiş zamanlardan günümüze kadar çok şeyde olumlu etkisi olan teknoloji eğitim, sanayi, bilim ve ticaret alanlarına birçok katkı sağlamıştır. Teknoloji bir ülkenin gelişmişliğini **de** belirlediği için ayrı önem taşımaktadır.”*

Buradaki *de* bağlacı ekleyici işlevde kullanılmak istenmiştir:

Teknoloji eğitim, sanayi, bilim ve ticarete katkı sağlamıştır. + Ülkenin gelişmişliğini belirlediği için ayrı önem taşımaktadır.

İlk cümle ikincinin kapsamı içinde olmakla birlikte ona ilave yeni bir bilgi değildir. Daha çok bir ülkenin gelişmişliğini belirleyen unsurlardan bazıları hemen öncesinde açıklanmıştır. Bu durumda *de* ekleyici bağlama ögesi bağlama uygun düşmemektedir.

Öneri: Geçmişten günümüze çoğu şeyi olumlu yönden etkileyen teknoloji; eğitim, sanayi, bilim ve ticaret alanlarına birçok katkı sağlamıştır. Bu alanlar bir ülkenin gelişmişlik seviyesini belirlediği için **de** teknoloji ayrı bir önem taşımaktadır.

Bu metin parçasında ise artık eğitim, sanayi, bilim, ticaret bir ülkenin gelişmişliğine işaret sıfatı gönderimiyle bağlanmış, sebep sonuç ilişkisine girmiştir. Ülkenin gelişim sebeplerinden bazıları teknolojinin eğitime, sanayiye vs. yaptığı katkıdır. Söz dizimi açısından ise *de* bağlacının yeri değiştiği için *ekleyici işlevi* yeniden üstlenebilmektedir:

Teknoloji çoğu şeyi olumlu yönden etkilediği için önemlidir. + Teknoloji bazı alanlara yaptığı katkılardan dolayı bir ülkeyi geliştirdiği için önemlidir.

2. Bağlama Ögelerinde Gereksiz Anlam Yinelemesi

Örnek:

*“Önceden hayal bile edilemeyecek gelişmeler **günümüzde artık** sıradan olaylar haline gelmiştir.”*

Öneri: Önceden hayal bile edilemeyecek gelişmeler **günümüzde** sıradan olaylar hâline gelmiştir.

Örnek:

*“**Zamanımızda artık** teknolojiyle iç içe olmayan kalmamıştır.”*

Öneri: **Zamanımızda** teknolojiyle iç içe olmayan kalmamıştır.

Örnek:

*“Mesela dünyada Japonya teknoloji açısından en gelişmiş ülkelerden biridir. **Yine bunun yanında** Amerika.”*

Öneri: Mesela Japonya dünyada teknoloji açısından gelişmiş ülkelerden biridir. **Bunun yanında** Amerika. Ya da: Mesela dünyada Japonya teknoloji açısından gelişmiş ülkelerden biridir. Amerika **da** öyle.

Örnek:

“Akıllı telefon, tablet vb. gibi aletleri çocuklarını susturmak, teselli etmek için kullanıyorlar.”

Öneri: Akıllı telefon, tablet vb. aletleri çocuklarını susturmak, teselli etmek için kullanıyorlar. Ya da: Akıllı telefon, tablet **gibi** aletleri çocuklarını susturmak, teselli etmek için kullanıyorlar.

Örnek:

“Hatta olmazsa olmazımız dahi olabiliyor.”

Öneri: Olmazsa olmazımız **dahi** olabiliyor. Ya da: **Hatta** olmazsa olmazımız olabiliyor.

3. Bağlama Ögesinin Tenafür Oluşturacak Biçimde Sık Tekrarı

Örnek:

“Mesela ben hiçbir şekilde bir şey üretebileceğimi düşünmüyorum. Gerçekten inanılması zor bir şey. Gerçekten insan hayatını kolaylaştıran şeyler tabii ama faydalı yönde kullanıldığı zaman.”

Öneri: Mesela ben hiçbir şekilde bir şey üretebileceğimi düşünmüyorum. İnanılması zor bir şey. **Gerçekten** insan hayatını kolaylaştıran şeyler tabii ama faydalı yönde kullanıldıkları zaman.

Örnek:

“Teknoloji bilim ve sanayi alanında gücü ve bilgiyi biriktirme, denetleme, işleme, işletme gibi amaçlarla oluşturulan makinaların, araç ve gereçlerin, aygıtların, yöntemlerin ve benzerlerinin tümünü kapsayan uygulama bilgisidir.”

Öneri: Teknoloji bilim ve sanayi alanında gücü, bilgiyi biriktirme, denetleme, işleme, işletme gibi amaçlarla oluşturulan makine, araç, gereç, aygıt, yöntem ve benzerlerinin tümünü kapsayan uygulama bilgisidir.

Örnek:

“Teknoloji aynı zamanda bir ülkenin ne kadar gelişmiş olduğunun da göstergesidir. Aynı zamanda da bu yüzden de teknolojinin hayatımızdaki yeri oldukça önemlidir.”

Bu cümlelerde bağlaçların sık sık tekrar edilmesi hem anlatımda sorunlara yol açmış hem de gereksiz anlam yinelemelerine ve tutarsızlıklara sebep olmuştur.

Öneri: Teknoloji **aynı zamanda** bir ülkenin ne kadar gelişmiş olduğunun göstergesidir. **Bu nedenle** teknolojinin hayatımızdaki yeri oldukça önemlidir.

Örnek:

*“Bugün dünyanın süper güç devletlerine bakacak **olur isek** bu üstünlüğü gelişmiş teknolojilerine borçlu olduklarını deriz.”*

Öneri: Bugün dünyanın süper güç devletlerine bakacak **olursak** bu üstünlüğü gelişmiş teknolojilerine borçlu olduklarını görürüz. Ya da: Bugün dünyanın süper güç devletlerine **bakarsak** üstünlüklerini gelişmiş teknolojilerine borçlu olduklarını görürüz.

4. Bağlama Ögesinin Gereksiz Kullanılması

Örnek:

*“(teknoloji) Hem ekonomik hem askeri yönden üstünlük sağlayacağı için büyük önem taşımaktadır. Teknolojik gelişmeleri takip eden ülkeler diğer ülkeler üzerinde **de** bir hâkimiyet kurmuş olmaktadır.”*

Buradaki *de* bağlacını bağlama yerleştirebilmek için teknolojiyi takip eden ülkelerin kurduğu hâkimiyetin yanı sıra, öncesinde buna benzer bir bilgi verilmiş olması gerekmektedir. Metinde böyle bir bilgi olmadığı için gereksiz kullanılmıştır.

Öneri: (teknoloji) Hem ekonomik hem askeri yönden üstünlük sağladığı için büyük önem taşır. Teknolojik gelişmeleri takip eden ülkeler diğer ülkeler üzerinde hâkimiyet kurar.

Örnek:

“Şu anda kanser hastalığına tedavi bulmak için çalışan ve didinen birçok bilim insanı vardır.”

Öneri: Şu an kanser hastalığına çare bulmak için **çalışıp didinen** birçok bilim insanı vardır.

Örnek:

*“İçimiz damar damar parçalansada dışımız lal gibi sessiz kalsada yazı yazmak ben olmaktır. **Ve** asla benliğinizden ödün vermeyin.”*

Öneri: İçimiz damar damar parçalansa da dışımız lal gibi sessiz kalsa da yazı yazmak ben olmaktır. Asla benliğimizden ödün vermeyelim.

5. Bağlama Ögesinin Söz Dizimi Sorunu Oluşturacak Biçimde Kullanılması

Örnek:

*“(teknoloji) O kadar hızla geliyor ki bazen teknolojinin bu hızına ayak uyduramıyoruz. Teknoloji **bir ülkenin gelişmişliğini de** etkilediği için ayrı bir önem taşır.”*

Bu metin parçasından *de* bağlacı teknolojinin bir ülkeye olan başka türden faydasına ek olarak o ülkenin gelişmişliğini de etkilediği için önemli olduğu anlamı çıkmaktadır. Gerçekte ise metnin öncesinde sadece *teknolojinin önemine* değinilmiş, ülkeyle ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu durumda söz dizim açısından yerini değiştirmek sorunu çözecektir.

Öneri: (teknoloji) O kadar hızla geliyor ki bazen teknolojinin bu hızına ayak uyduramıyoruz. Teknoloji **bir ülkenin gelişmişliğini etkilediği için de** ayrı bir önem taşır.

6. Birbiriyle Karıştırılan Bağlama Ögeleri

Örnek:

“Teknolojik gelişmeler hayatı daha da kolay kılmakta ve yaşam kalitesini artırmaktadır. **Bu yüzden** teknoloji, günümüzde olmazsa olmaz bir ihtiyaçtır.”

Metinlerde sık sık *bu yüzden, bu nedenle, bu sayede* bağlaçları karıştırılmıştır. Olumlu ya da olumsuz herhangi bir şey söylemek istenmiyorsa *bu nedenle*, olumlu bir şey söylemek isteniyorsa *bu sayede*, olumsuz bir durum söz konusu olduğunda ise *bu yüzden* demek daha doğru olacaktır (Alpay, 2015: 47).

Öneri: Teknolojik gelişmeler hayatı daha da kolay kılmakta ve yaşam kalitesini artırmaktadır. **Bu nedenle** teknoloji, günümüzde olmazsa olmaz bir ihtiyaçtır.

Örnek:

“Mesela bugün küresel bir savaş çıkması halinde insanlığın nesli hiç umulmadık bir şekilde yok olabilir. **Bunu sağlayan** en önemli faktör ise teknolojinin en ölümcül ürünlerinden olan atom bombası bir kitle imha silahıdır.”

Öneri: Mesela bugün küresel bir savaş çıkması hâlinde insanlığın nesli hiç umulmadık bir şekilde yok olabilir. **Buna sebep olabilecek** en önemli faktör ise teknolojinin en ölümcül ürünlerinden bir kitle imha silahı olan atom bombasıdır.

Örnek:

“**Tabi** sadece fiziksel değil, ruhsal olarak da birey mutsuzluğa sürüklenir.”

Tabi sözcüğü tek “-i” ile yazıldığı için *bağlı, bağımlı* anlamlarına gelirken iki “-ii” ile yazılan *tabii; doğaldır ki, doğal* olarak anlamına gelir (Alpay, 2015:220). Açıklayıcı işlev üstlenen yukarıdaki cümlede *tabii* bağlacının kullanmak istendiği anlaşılmaktadır. İki sözcüğün metinlerde birbirine sıkça karıştırıldığı gözlenmiştir.

Örnek:

“Yani **anlatmam şu ki** teknoloji derinine bakmadan masum gözüküyor.”

Öneri: Yani, **demem o ki** teknoloji, derinine bakılmadığında masum gözüküyor.

Örnek:

*“Günümüzde daha geliştirilen bu silah olası bir küresel savaş ortamında **kullanılması takdirinde** insanlığın sonunu getirecek olması korkusu bariz ortadadır.”*

Öneri: Günümüzde daha da geliştirilen bu silah, olası bir küresel savaş ortamında **kullanıldığı takdirde** insanlığın sonunu getireceğine dair fikirler herkesi korkutmaktadır. Ya da: (...) **kullanılması hâlinde** insanlığın sonunu getireceğine dair fikirler herkesi korkutmaktadır.

7. Diğer Sorunlar

Örnek:

*“Benim fikrimden başka fikir duymam acı benimse haklılık **ta** benimdir.”*

Öneri: Kendi fikrimden başka fikir duymam, acı benimse haklılık **da** benimdir.

Metinlerde sık sık bağlaç olan *de* bulunma durum ekiyle karıştırılarak sözcüklere bitişik yazılmıştır. Ayrıca yukarıdaki gibi bağlaç olan “de”nin çoğu kez “ta, te” biçiminde kullanıldığına rastlanmıştır.

Örnek:

“Küçüğümüz büyüğümüz teknolojiyi tam bilmesekte, onla iç içeyiz.”

Öneri: Küçük büyük, teknolojiyi tam bilmesek **de** onunla iç içeyiz.

Örnek:

*“Toplumsal anlamda kalkınmadan **tutun da** insan hayatını kolaylaştırması, büyük ekonomi pazarındaki yeri, teknolojinin kullanılmasının çalışmalar ile geliştirilmesinin zaruri bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.”*

Öneri: Toplumsal anlamda kalkınmadan **tutun da** insan hayatını kolaylaştırmasına ve ticaretteki yerine **kadar** teknoloji kullanımının gerekli çalışmalarla geliştirilmesinin zaruri ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

4.1.5. Kelime Bağdaşıklığı

Türkçe öğretmeni adaylarının kelime bağdaşıklığı kullanım düzeyleri tabloda gösterilmiş ve yazılan metinlerden örnekler aktarılmıştır. Kelime bağdaşıklığına ek olarak Coşkun (2005)'un ölçeğinde yer almayan, fakat metinlerde saptanan *somut kelimeler, soyut kelimeler ve az kullanılan sözcükler, deyim ve atasözleri* de bir tabloda gösterilmiştir. Daha sonra kelime bağdaşıklığına ve ek tablodaki kullanımlara metinlerden örnekler verilerek sorunlu metin parçaları incelenmiştir. Kelime bağdaşıklığında tekrar grupları değil, yapılan toplam tekrar sayısı tabloya aktarılmıştır. Bununla birlikte aynı kelimeyle yapılan tekrar gruplarının metnin konusuyla ve konuya bakışla sıkı ilişkisi olduğu görülmüştür. Öğrencilerin tekrar ögesi olarak en çok kullandıkları sözcükler şunlardır: *teknoloji, insan, hayat, kolaylık, kullanmak, gelişim, ilerleme, yenilik, sosyal medya, asosyallik*.

Tablo 9. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Kelime Bağdaşıklığı Oluşturma Düzeyleri

Kelime Bağdaşıklığı	Sınıf	n	Kullanım	Ort.	%
Aynı Sözcük	1	63	1150	18,2	85,1
	3	58	768	13,2	82,6
	Toplam	121	1918	15,8	84,1
Eş ve Yakın Anlam	1	63	49	0,7	3,6
	3	58	46	0,79	4,9
	Toplam	121	95	0,78	4,1
Üst Anlam	1	63	34	0,53	2,51
	3	58	20	0,34	2,15
	Toplam	121	54	0,44	2,36
Genel Anlam	1	63	118	1,87	8,7
	3	58	95	1,63	10,2
	Toplam	121	213	1,76	9,34
Toplam Tekrar	1	63	1351	21,4	100
	3	58	929	16	100
	Toplam	121	2280	18,8	100
Eş ve Yakın Anlam	1	63	417	6,61	47,1
	3	58	202	3,48	41,1
	Toplam	121	619	5,11	45
Zıt Anlam	1	63	125	1,98	14,1
	3	58	112	1,93	22,8
	Toplam	121	237	1,95	17,2
Aynı Düzende Seri	1	63	23	0,36	2,6
	3	58	9	0,15	1,83
	Toplam	121	32	0,26	2,32
Karmaşık Anlam İlişkileri	1	63	319	5,06	36
	3	58	168	2,89	34,2
	Toplam	121	487	4,02	35,4
Toplam Eşdizimsel Örüntüleme	1	63	884	14	100
	3	58	491	8,46	100
	Toplam	121	1375	11,3	100
Toplam Kelime Bağdaşıklığı	1	63	2235	35,4	100
	3	58	1420	24,4	100
	Toplam	121	3655	30,2	100

Tablo 9'dan tekrar öğelerinin kullanımına bakıldığında öğretmen adaylarının diğer tekrar öğelerine oranla kelime bağdaşıklığını en çok *aynı sözcükleri* (%84,1) kullanarak yaptıkları görülmektedir. *Genel anlamlı kelime kullanımı*; %9,34 iken, *eş ve yakın anlamlı sözcüklerle* yapılan tekrar oranı %4,1'dir. En az *üst anlamlı kelimeler* (%2,36) kullanılmıştır. Kâğıt başına düşen tekrar ortalamaları ise sırasıyla: *aynı sözcükle yapılan tekrar* (15,8), *genel anlamlı kelime kullanımı* (1,76), *eş ve yakın anlamlı kelime kullanımı* (0,78) ve *üst anlam* (0,44)dır. Genel olarak tekrar

ortalamaları her iki sınıfta benzer seyrederken *aynı sözcükle* yapılan tekrarlar üçüncü sınıfta belirgin biçimde azalarak 18,2'den 13,2'ye düşmüştür.

Tablodan eşdizimsel örüntülemeyle oluşturulan kelime bağdaşıklık düzeylerine bakıldığında ise en çok kullanılan bağdaşıklık aracının *eş ve yakın anlamlı kelime kullanımı* (%45) olduğu görülür. Metinlerde sıklıkla başvurulan bir diğer bağdaşıklık aracı *karmaşık anlam ilişkileridir* (%35,4). *Zıt anlamlı kelimelerden* yararlanma oranı %17,2 iken en az kullanılan *aynı düzendeki seri* (%2,32) olmuştur. Öğrenci başına düşen eşdizimsel örüntüleme ortalamları karşılaştırıldığında *zıt anlamlı sözcükler* her iki sınıfta benzer seyrederken (1,98 -1,93), *karmaşık anlam ilişkileri* 5,06'dan 2,89'a düşmüştür. Yine *eş ve yakın anlamlı sözcük kullanımı* da 6,61'den 3,48'e inmiştir.

Tablo 9'a göre hem tekrar hem de eşdizimsel örüntülemenin genel ortalaması 35,4'ten 24,4'e düşmüştür. Kişi başına düşen *tekrar sıklığı* 18,8 iken *eşdizimsel örüntüleme* düzeyleri 11,3'tür. Bu durumda metin oluştururken öğrencilerin *tekrar öğelerine* daha çok başvurdukları görülmektedir.

Tablo 10. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerde Diğer Unsurlar

Metinlerdeki Diğer Unsurlar	Sınıf	n	Kullanım	Ort.	%
Somut Kelimeler	1	63	239	3,79	30,6
	3	58	279	4,81	35,2
	Toplam	121	518	4,28	32,9
Soyut Kavramlar	1	63	235	3,73	30,1
	3	58	191	3,29	24,1
	Toplam	121	426	3,52	27,1
Az Kullanılan Sözcük, Deyim, Atasözü	1	63	305	4,84	39,1
	3	58	322	5,55	40,6
	Toplam	121	627	5,18	39,9
Toplam	1	63	779	12,3	100
	3	58	792	13,6	100
	Toplam	121	1571	12,9	100

Tablo 10'da gösterilen başlıklar daha çok öğrencilerin deneme yazarken, deneme konusuna bağlı olarak somut, soyut kelime tercihlerini saptamak ve sözcük dağarcıklarındaki değişimleri incelemek maksadını taşımaktadır. Boylamsal bir metin analizi yapıldığı için de yazılan metinlerin içeriklerine dair daha fazla bilgi edinmek kaygısı güdülmüştür. Kullanım oranları tablodan anlaşılacağı gibi birbirine yakın olmakla birlikte kişi başına düşen ortalamalara bakıldığında somut kelimelerin üçüncü

sınıfta 3,79'dan 4,81'e çıktığı görülmektedir. Soyut kavramlar ise belirgin olmamakla birlikte 3,73'ten 3,29'a düşmüştür. Sözcük dağarcığına dâhil edebileceğimiz az kullanılan sözcükler, deyim ve atasözü ortalamaları ise yine çok belirgin olmamakla beraber 4,84'ten 5,55'e çıkmıştır.

4.1.5.1. İncelenen Metinlerden Kelime Bağdaşıklığına Uygun Örnekler ve Sorunlu Metin Parçalarının İncelenmesi

a. Tekrarlarla yapılan kelime bağdaşıklığı

i. Aynı sözcük kullanımına örnek:

- “**Teknoloji** bugün hayatımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. **Teknolojinin** tanımını çoğumuz bilmiyoruz. Tanımını bilmediğimiz **teknolojiyi** kullanmadığımız anlamına gelmiyor.”
- “**Teknoloji** mi **hayatımızın** bir parçası oldu yoksa biz mi onu **hayatımıza** aldık? Tartışılır doğrusu. Sonuçta o ne kadar **hayatımıza** girmek istediye biz de onu almak istedik.”

ii. Eş ve yakın anlamlı sözcük kullanımına örnek:

- “İlk **insandan** bugüne kadar **insanoğlu** yenilik ve üretim için her dönem bir öncekine göre daha istekli olmuştur.”
- “Top oynadığımız, ip atladığımız zamanları ne çabuk **unuttuk**. Ne çabuk geçmişin **üstüne sünger çektik**.”
- “Böyle devam ederse teknolojiye **esir** bir toplum olarak yerimizde sayacağız. (...) Onun bizi **tutsak** haline getirmesine izin vermeyelim.”

iii. Üst anlamlı sözcük kullanımına örnek:

- “**Ampulün** icadıyla dünya ikinci güneşini bulmuş gibi oldu. Bunun gibi **icatlar** çok yararlıdır.”
- “**Eklem rahatsızlıkları, boyun bel fıtığı** gibi birtakım **hastalıklara** sebep olmaktadır.”

iv. Genel anlamlı sözcük kullanımına örnek:

- *“Teknolojiyi kendimize zarar vermeden kullanmalıyız. Bu konuda insanların eğitilmesi, bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.”*
- *“Bir masada toplanan insanlar birbirinin yüzüne bakmak yerine telefonlarıyla oynayabiliyor. Bu durum insanları asosyalliğe sürüklemektedir.”*

b. Eşdizimsel örüntülemeyle yapılan kelime bağdaşıklığı

i. Eş ve yakın anlamlı sözcük kullanımına örnek:

- *“Teknolojiden ne kadar uzak kalmak istesek de kalamıyoruz. Yaşadığımız **çağ, yüzyıl** belki de bunu gerektiriyordur.”*
- *“Teknolojiyi **aşırıya kaçmadan, alınması gereken dozda** almamız. Unutmamalıyız ki mutluluk sanal dünyada değil, gerçek yaşamda.”*

ii. Zıt anlamlı kelime kullanımına örnek:

- *“Teknoloji bir **neslin doğuşunu da bir neslin yok oluşunu da** etkiliyor diyebiliriz. Ya da her **iyi** şeyin bir de **kötü** yanı vardır.”*
- *Evet, teknolojinin **yararları** olduğu kadar **zararları** da oluyor.”*
- *“Teknolojinin **olumlu yönleri** vardır elbette ama **olumsuz yönleri** de yadsınamayacak kadar çoktur.”*

iii. Aynı düzendeki seri kullanıma örnek:

- *“**Yaşlılardan, çocuklara, gençlere** dek toplumun her kesiminden insanın az çok bildiği, kullandığı bir şey teknoloji.”*
- *“**Sağımıza solumuza** baktığımızda herkesin telefonda başını kaldırmadığını görürüz.”*

iv. Karmaşık anlam ilişkileri kullanımına örnek:

- “Örneğin yeni teknolojiyle bir **tarlayı hasat etmek** daha kolay. **İntansif yöntemlerle** yapılan **tarımda** gelir daha fazla oluyor.”
- “Belki de bu cümleleri yazarken bile **bilim insanları** bir **buluşa** imza atıyor.”

Kelime bağdaşıklığı kullanımıyla ilgili metinlerde şu sorunlarla karşılaşmıştır:

1. Gereksiz Anlam Yinelemesine Yol Açan Sözcükler

Örnek:

“Teknoloji insanların **olmazsa olmazı** ve **vazgeçilmezi** haline gelmiştir. Çünkü **artık, gün geçtikçe günümüzde** kullandığımız her şey tüm **aletler, araç** ve **gereçler** teknolojinin bir **ürünüdür, bir mahsulüdür.**”

Metinde geçen *olmazsa olmaz* ile *vazgeçilmez* sözcükleri aynı anlamı üstlenmektedir. Çünkü ile başlayan devamındaki cümlede de benzer kullanım görülüyor. *Artık, gün geçtikçe, günümüzde* sözcükleri peş peşe zaman-sıralama işlevini üstlenirken hem gereksiz yere tekrarlanmış hem de tutarlılık düzeyini düşürmüştür. *Artık* ve *günümüzde*, “bundan böyle, şimdi” anlamlarına gelirken *gün geçtikçe*, “geçmişten günümüze bir süreci” belirtmektedir. Ayrıca *ürün* ve *mahsul*, *alet* ve *araç* da birlikte gereksiz kullanılmıştır.

Öneri: Teknoloji insanların **olmazsa olmazı** haline gelmiştir. Çünkü **günümüzde** kullandığımız her şey; tüm araç ve gereçler teknolojinin bir **ürünüdür.**

Örnek:

“İnsan sağlığına oldukça zararlı olan bu elektromanyetik dalgalar insan beynine ve vücuduna çok fazla oranda isabet ettiğinde **kalıcı** ve **geri dönüşü olmayan** hastalıklara yol açabilir.”

Kalıcı ve *geri dönüşü olmayan* ifadeleri metnin bağlamında aynı anlamı üstlendiği için ve bağlacıyla bu sözcükler gereksiz biçimde birbirine eklenmiştir.

Öneri: İnsan sağlığına oldukça zararlı olan bu elektromanyetik dalgalar insan beynine ve vücuduna yüksek oranda isabet ettiğinde **kalıcı** hastalıklara yol açabilir.

Örnek:

“İnsanlar arasındaki yüz yüze iletişim gitgide azalmakta, oturlan bir mekânda dahi insanlar yüz yüze sohbet etmek yerine mobil cihazlar ile oynamakta.”

İletişim sözcüğü arada olmayı içermektedir. Dolayısıyla ayrıca insanlar *arasında* diye belirtmek gereksiz anlam yinelemesine yol açmaktadır.

Öneri: **Yüz yüze iletişim** git gide azalmakta, oturlan bir mekânda dahi insanlar sohbet etmek yerine mobil cihazlar ile oynamaktadır.

Örnek:

“Uygarlığın başlamasından itibaren günümüze kadar teknoloji dur durak bilmeden gelişti ve gelişmeye devam ediyor.”

İtibaren zarfı, “-den başlayarak, -den beri” anlamına gelmektedir. Hem *başlamasından* hem *itibaren* aynı anlamları karşıladığı için birlikte kullanımı gereksiz anlam yinelemesine yol açmaktadır.

Öneri: Uygarlığın **başlangıcından** günümüze kadar teknoloji dur durak bilmeden gelişti ve gelişmeye devam ediyor. Ya da: Uygarlıktan **itibaren** teknoloji dur durak bilmeden gelişti ve gelişmeye devam ediyor.

Örnek:

“Fakat bir yandanda insanlar arasındaki ilişkilerimizi olumsuz etkilemektedir.”

İlişki zaten arada olmayı içermektedir. Dolayısıyla, *arasındaki ilişki* denmesi gereksiz anlam tekrarına sebep olmaktadır.

Öneri: Fakat bir yandan da diğer insanlarla olan **ilişkilerimizi** olumsuz etkilemektedir.

Örnek:

*“Bunun pek çok nedeni olabilir ve **kişiden kişiye göre** değişir.”*

Öneri: Bunun pek çok nedeni olabilir ve **kişiyeye göre** değişir. Ya da: Bunun pek çok nedeni olabilir ve **kişiden kişiye** değişir.

Örnek:

*“Eğer bugün insanlık belli bir seviyedeysse bu teknoloji, daha doğrusu saygı duyulması gereken o insanların bu müthiş **buluşları, icatları, keşifleri** sayesinde.”*

Öneri: Eğer bugün insanlık belli bir seviyedeysse bu teknoloji, daha doğrusu saygı duyulması gereken o insanların bu müthiş **buluşları** ve keşifleri sayesinde.

2. Üst Anlamlı Kelime ve Üst Anlam Kapsamı İçerisinde Yer Alan Kelimenin Birlikte Kullanılması Sorunu

Örnek:

*“O da misafirlerim gelecek diye otlardan, **çiçeklerden, papatyalardan** yemekler pişirirdi.”*

Çiçek, papatyanın üst anlamı olduğundan birlikte kullanımı soruna yol açmaktadır.

Öneri: O da misafirlerim gelecek diye otlardan, çiçeklerden yemekler pişirirdi. Ya da: O da misafirlerim gelecek diye papatya, menekşe, gül gibi **çiçeklerden** yemekler pişirirdi.

Örnek:

*“Uzunca bir süre sadece bir yere bakmak yalnızca beynimize değil, **göz, bel** gibi diğer **organlarımıza** da zarar verir.”*

Organ üst anlamı kapsamına dâhil edilen örneklerden biri olan *bel* bir organ adı değil vücudun bir bölümüdür.

Öneri: Uzunca bir süre sadece bir yere bakmak yalnızca beynimize değil, **göz** gibi diğer **organlarımıza** ve belimize de zarar verir.

3. Aynı Kelimenin Tekrarına Çok Sık ve Gereksiz Bir Şekilde Başvurulması

Örnek:

*“İnsanlar teknolojinin nimetlerinden yararlanırken zamanla onun kölesi **haline gelmeye başladı**. Teknolojik cihazlar bir araç olmaktan çıkıp insanların vazgeçemedikleri bir parçaları **haline gelince** çoğu insan bu araçlar olmadan hayatını devam ettiremez **hale geldi**.”*

Öneri: İnsanlar teknolojinin nimetlerinden yararlanırken zamanla onun kölesi **hâline gelmeye başladı**. Teknolojik cihazlar bir araç olmaktan çıkıp insanların vazgeçemedikleri bir parçalarına **dönüşünce** çoğu insan bu araçlar olmadan hayatını devam ettiremez **oldu**.

Örnek:

*“**Yeniden alışmak, yeniden kabullenmek** zor hem de çok zor. **Yeniden alışmak, yeniden kabullenmek** ne kadar kolay olabilir ki?”*

Öneri: **Yeniden alışmak, yeniden kabullenmek** zor hem de çok zor. Kolay olabilir mi?

Örnek:

*“Cep telefonlarının sağlığımıza olan **olumsuz etkileri yüzünden kullanılmaması gereken** bir cihazdır. Fakat **olumsuz etkilerini** bilmemize rağmen ne yazık ki **kullanmaya devam** ediyoruz.”*

Öneri: Cep telefonları, sağlığımıza **olumsuz etkileri** yüzünden **kullanılmaması** gereken cihazlardır. Bunu bilmemize rağmen **kullanmaya** devam ediyoruz.

Örnek:

*“Eğitim, sanayi, spor vb. aklımıza gelebilecek her alanda **gelişen** teknoloji hayatımızı inanılmaz kolaylaştıran **gelişmelere** de sahne olmaktadır. Bu*

gelişmeler artık bir ülkenin *gelişmişlik* derecesini gösteren en önemli faktör haline gelmiştir.”

Öneri: Eğitim, sanayi, spor vb. aklımıza gelebilecek her alanda **gelişen** teknoloji, hayatımızı inanılmaz kolaylaştırmasının yanı sıra bir ülkenin **gelişmişlik** derecesini gösteren en önemli faktör hâline gelmiştir.

4. Anlam Bakımından Yerinde Kullanılmayan Kelimeler/ Birbiriyle Karıştırılan Kelimeler

Örnek:

*“Bilimin **günlük** hayatta pratik olarak kullanılmasına teknoloji denebilir.”*

Günlük sözcüğü zaman ve rutinle ilgili günlük, haftalık, aylık, yıllık dizisine aitken; *gündelik* sözcüğü resmi ve kurumsalın dışında akan yaşama dairdir. Dolayısıyla hayattan bahsederken günlük hayat değil *gündelik hayat* demek daha uygun görünmektedir (Alpay, 2016: 111). Sık sık birbirine karıştırılan bu sözcükler metinlerin de neredeyse tamamında sorunlu kullanıldığı görülmüştür.

Öneri: Bilimin **gündelik** hayatta pratik olarak kullanılmasına teknoloji denebilir.

Örnek:

*“**İçerisinde** bulunduğumuz dönem birçok insan tarafından teknoloji çağı olarak adlandırılmaktadır.”*

Öneri: **İçinde** bulunduğumuz dönem birçok insan tarafından teknoloji çağı olarak adlandırılmaktadır.

Örnek:

*“Böylece **insanlık** yaşamına bir katkımız olur.”*

Öneri: Böylece **insanlığa** bir katkımız olur.

Örnek:

*“Teknolojiyi hayatımıza sokarken onun bizi değil bizim onu yönetmemiz gerektiği unutulmamalıdır. Manevi değerler her zaman **önceliklidir.**”*

Öncelik; “bir şeyin öbüründen önce olması durumu” anlamına gelen bir isimdir. Manevi değerler önceliklidir denirse, öncelik sözcüğüyle tanım yapıldığı yanlışlığı oluşturur. Hâlbuki bağlamdan anlaşılman manevi değerlerin *öncelikli* sözcüğüyle nitelemek istendiğidir.

Öneri: Teknolojiyi hayatımıza sokarken onun bizi değil bizim onu yönetmemiz gerektiğini unutmamalıyız. Manevi değerler her zaman **önceliklidir.**

Örnek:

*“Teknolojiyi geliştirmek ve ilerletmekten de tabii ki **kaçınılamaz.**”*

Kaçınılamaz sözcüğü “başka türlü yapılamayan” anlamına geldiğinden yukarıdaki metin parçasında teknolojiyi geliştirmek ve ilerletmekten hiçbir toplum kaçınamaz anlamı verilmektedir. Oysa gerçekte böyle olma zorunluluğu yoktur. Teknolojiyi geliştirmeye maruz kalıp kaçınmadığımızı değil, teknolojinin birtakım zararlarına rağmen geliştirmekten vazgeçmememiz gerektiği kastedilmektedir. İki sözcük birbirine karıştırılmıştır (Alpay, 2018: 81).

Öneri: Teknolojiyi geliştirmek ve ilerletmekten de tabii ki **vazgeçemeyiz.**

Örnek:

*“Günümüzde fabrikalarda insan gücü yerini makinalara bırakmıştır. Bu da işsizlik **oranının artmasına** sebep olmuştur.”*

Oranın artıp azalması yerine yükselip düşmesi söz konusu olabilir. Yükselmek ve artmak sözcükleri karıştırılmıştır (Alpay, 2015: 181).

Öneri: Günümüzde fabrikalarda insan gücü yerini makinalara bırakmıştır. Bu da işsizlik **oranının yükselmesine** sebep olmuştur.

Örnek:

*“Yaptığımız her hareketi, gittiğimiz her yeri sanki mecburmuşuz gibi her şeyimizi paylaşma çılgınlığının oluşmasına **yardımcı olmaktadır.**”*

Öneri: Yaptığımız her hareketi, gittiğimiz her yeri, sanki mecburmuşuz gibi her şeyimizi paylaşma çılgınlığımızın oluşmasına **neden olmaktadır.**

Örnek:

*“Çünkü bu üretim insanın **önünde gelen** ihtiyaçlarını karşılar.”*

Öneri: Çünkü üretim, insanın **önde gelen** ihtiyaçlarını karşılar.

Örnek:

*“Teknoloji kullanımı kişiden kişiye ve ihtiyaçlara göre herkeste **değişim** göstermektedir.”*

Teknoloji herkeste ayrı bir değişime mi yol açıyor yoksa kişiden kişiye değişiklik mi gösteriyor, diye sorulduğunda kastedilenin ikincisi olduğu anlaşılmaktadır.

Öneri: Teknoloji kullanımı ihtiyaçlara göre kişiden kişiye **değişiklik** göstermektedir.

Örnek:

*“ Önceden hayal bile edilemeyecek gelişmeler günümüzde artık **sıradan** olaylar haline gelmiştir.”*

Olağan ile *sıradan* sözcüklerinin birbiriyle karıştırıldığı bir örnektir. “ ‘Olağan’, alışılmış olanın sıfatı; olağandışının, olağanüstünün, eşine rastlanmamışın tersini anlatıyor. ‘Sıradan’ ise ‘seçkin’in, ‘sıradışı’nın tersi. İkisinin arasında temelli bir fark var. Sıradanlığa karşı çıkılacaksa, ‘seçkin’in tarafına düşme olasılığının bilincinde olunmalı” (Alpay,2016: 118). Yukarıdaki metin parçasına; teknolojinin önceden seçkinler için ya da sınırlı bir kesim için var olduğundan, şimdi ise sıradan olduğundan mı bahsedilmekte yoksa önceden olağanüstü diyebileceğimiz teknolojik gelişmelerin günümüzde olağan görülmesinden mi diye sorulduğunda metnin bağlamının *olağanlığa* işaret ettiği anlaşılmaktadır.

Öneri: Önceden hayal bile edilemeyecek gelişmeler günümüzde **olağan** hale gelmiştir.

Örnek:

*“ Çünkü insanlar rahatını düşünerek daha da ileriye gidip oturdukları yerden ihtiyaçlarını görmek istemişlerdir. Bu da insanın pasifleşmesini **sağlamıştır.** ”*

Öneri: Çünkü insanlar kendi rahatlarını düşünerek daha da ileri gidip oturdukları yerden ihtiyaçlarını karşılamak istemişlerdir. Bu da pasifleşmelerine **neden olmuştur.**

Örnek:

*“Teknoloji doğru kullanıldığında bir yoldaş, yanlış kullanıldığında cehennemi yaşatacak bir zebani haline gelecektir. Teknolojiyi **ölçütlü** kullanmalıyız.”*

Teknolojiyi belirli kıstaslara göre kullanmakla ilgili metinde herhangi bir bilgi bulunmazken bu metin parçasında teknolojiyi hem yararlı hem zararlı yönleri olduğu için dikkatli kullanmak gerektiğinden yani ölçülü kullanmaktan bahsetmek istenmiştir.

Öneri: Teknoloji doğru kullanıldığında bir yoldaş, yanlış kullanıldığında cehennemi yaşatacak bir zebani haline gelecektir. Teknolojiyi **ölçülü** kullanmalıyız.

Örnek:

*“Geçmiş ve günümüz arasındaki ulaşım sürelerini kıyaslarsak ortaya **küçümsemeyecek** bir fark çıkacaktır.”*

Küçümsemek, küçük görmek anlamına gelirken, *azımsamak* bir şeyi olduğundan az bulmak demektir (Aksoy, 2016: 25). Yukarıdaki cümlede ulaşım süreleri karşılaştırılırken aradaki farkın az olmadığı vurgulamak istenmiştir.

Öneri: Geçmiş ve günümüz arasındaki ulaşım sürelerini kıyaslarsak ortaya **azımsanamayacak** bir fark çıkacaktır.

Örnek:

“Teknoloji insanlara uzağı yakın etmiş ve gitmek istedikleri yerlere araba, uçak vs. araçlarla eskiden aylar ve yıllar süren yolculuklara **karşın** çok daha kısa bir süreye indirmiştir bunu.”

Karşın sözcüğü “rağmen” anlamına gelirken, TDK (2011: 1338)’ye göre *karşılık*; “bir davranışın karşı tarafta uyandırdığı, gerektirdiği başka davranış, mukabele” demektir. Yukarıdaki parçada *rağmen* anlamı bağlama uygun düşmezken, iki farklı yolculuk birbiriyle karşılaştırılmakta, yani mukabele edilmektedir.

Öneri: Eskiden aylar yıllar süren yolculuklara **karşılık** günümüzde teknoloji insanlara uzağı yakın etmiş ve gitmek istedikleri yerlere araba, uçak vs. araçlarla ulaşımı çok daha kısa süreye indirmiştir.

Örnek:

“Lakin unutulmaması gereken bir husus var ki o da teknolojiyi güzel, **naif**, hoş, kimseye ve **bilakis** kendimize zarar vermeden kullanmak.”

TDK (2011: 1745)’ye göre *nahif* sözcüğü “ince, duygulu, hassas” anlamına gelirken *naif*, “saf, deneyimsiz/ acemice yapılan” demektir. Bu durumda yukarıdaki cümlede teknolojiyi acemice değil, incelikli biçimde kullanmak gerektiği kastedilmektedir. İki sözcük birbirine karıştırılmıştır. Benzer bir durum *bilakis* için de geçerlidir. “Tam tersine” anlamındaki *bilakis*, “özellikle” anlamındaki *bilhassa* ile karıştırılmıştır.

Öneri: Lakin unutulmaması gereken bir husus var ki o da teknolojiyi **nahif**, hoş, kimseye, **bilhassa** kendimize zarar vermeden kullanmak.

Örnek:

“Teknoloji televizyon, telefon, bilgisayar gibi teknolojik eşyaların **bulunmasıyla** oldukça ilerleme kaydetti.”

Öneri: Teknoloji televizyon, telefon, bilgisayar gibi eşyaların **icat edilmesiyle** oldukça ilerleme kaydetti.

5. Söz Dizimi Sorunu

Örnek:

*“Çünkü insan **her** kalem eline aldığı anda bir sonraki cümle hayalini kurar.”*

Öneri: Çünkü insan kalem eline **her** aldığı anda bir sonraki cümle hayalini kurar.

Örnek:

*“Bazıları ise **zorla** doğdukları yerden, memleketlerinden göç ettirililer.”*

Öneri: Bazıları ise doğdukları yerden, memleketlerinden **zorla** göç ettirilir.

Örnek:

*“**Bu** sağlanan kolaylık teknolojiye artı puan getirirse de bizler bunu kendimiz adına eksiye çevirmekteyiz.”*

Art arda gelen sıfatlarda fiilden yapıları daha önce kullanılmalıdır (Alpay, 2015: 210).

Öneri: Sağladığı **bu** kolaylık teknolojiye artı puan getirirse de bizler bunu kendimize karşı eksiye çevirmekteyiz.

Örnek:

*“**Diğer** baktığım perspektif ise çocuklar ile teknoloji.”*

Öneri: Baktığım **diğer** perspektif ise çocuklar ile teknoloji.

6. Bir Fazlalığı

Örnek:

*“Oysa bize sunulan bu nimeti yerinde, dozunda kullanmak her zaman **bir** fayda sağlar.”*

Öneri: Oysa bize sunulan bu nimeti yerinde, dozunda kullanmak her zaman fayda sağlar.

Örnek:

“Bir ülke ne kadar teknolojik gelişmeleri takip ediyorsa diğer ülkeler üzerinde de o kadar **bir** hâkimiyete sahip demektir.”

Öneri: Bir ülke teknolojik gelişmeleri ne kadar takip ederse diğer ülkeler üzerinde o kadar hâkimiyete sahip olur.

7. Edilgenlik Sorunu

Örnek:

“Teknoloji **denildiğinde** benim aklıma bilgisayar, televizyon, bulaşık makinası ve bunun gibi birçok alet geliyor.”

Cümlede geçen *demek* sözcüğünde edilgenliği sağlayan ilk “-n”dir, üstüne eklenen “-l” de edilgenlik yapan bir ek olduğu için birlikte kullanılması gereksiz yinelemeye yol açmaktadır.

Öneri: Teknoloji **dendiğinde** aklıma bilgisayar, televizyon, bulaşık makinası ve bunlar gibi birçok alet geliyor.

8. Ettirgenlik Sorunları

Örnek:

“Teknoloji insan hayatına öyle zamansız ve fırtınalı bir şekilde girmiştir ki **çıkartmak** ne mümkün.”

Bu cümlede teknolojiyi hayattan *başkası aracılığıyla* çıkartmak değil etken çatıdaki anlamı verilmek istenmiştir. Çıkarmak ve çıkartmak arasındaki fark muhtemelen gözden kaçtığı için böyle bir soruna yol açmıştır.

Öneri: Teknoloji insan hayatına öyle zamansız ve fırtınalı bir şekilde girmiştir ki **çıkarmak** ne mümkün.

Örnek:

“Teknolojinin gitgide gelişmesi hayatımızı daha da kolaylaştırıp yaşam kalitemizi **arttırdığı** için hayatımızdaki yeri oldukça önemlidir.”

Arttırmak; “artırma işini bir başkasına yapmasını sağlama” anlamına gelen ettirgen çekimdir. Bu cümlede ise özne olan teknolojinin gelişmesi *artırma* eylemini kendisi gerçekleştirdiği için etken biçimde kullanılması daha uygundur (Alpay, 2015:25).

Öneri: Teknoloji gitgide geliştikçe hayatımızı daha da kolaylaştırıp yaşam kalitemizi **artırdığı** için oldukça önemlidir.

4.2. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Kişi Temelli İlk Metin Son Metin Karşılaştırılması

Öğrencilerin birinci ve üçüncü sınıftaki metnlerinin kişi temelli karşılaştırılması için her kişiye bir sayı verilerek birinci sınıftaki metinleri ile üç yıl sonraki metinleri tabloda eşleştirilmiştir. Sayılar, kişi adlarını temsil etmektedir. Aşağıda birinci sınıftaki 63 öğrenciden üçüncü sınıfa devam eden 58 kişinin ilk metin-son metin bağdaşıklık sıklıkları listelenmiştir.

Tablo 11. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Birinci ve Üçüncü Sınıfta Yazdıkları Metinlerin Kişi Temelli Bağdaşıklık Araçlarını Kullanma Düzeyleri

Bağdaşıklık Ögesi	Sınıf	Gönderim	Değiştirim	Ekşilti	Bağlan Ö	Kelime B.	Toplam	Fark
1. Kişi	1	5	0	7	12	36	60	-4
	3	7	0	7	10	32	56	
2. Kişi	1	24	5	14	25	68	136	-58
	3	9	0	17	24	28	78	
3. Kişi	1	24	1	20	22	39	126	-48
	3	6	0	14	28	30	78	
4. Kişi	1	11	0	15	15	47	88	-21
	3	5	0	12	19	31	67	
5. Kişi	1	7	1	15	18	38	79	-10
	3	4	3	12	26	24	69	
6. Kişi	1	8	2	18	10	60	98	-41
	3	4	2	17	12	22	57	
7. Kişi	1	6	0	16	30	51	103	-17
	3	8	0	22	18	38	86	
8. Kişi	1	3	1	8	26	27	65	-6
	3	11	0	12	13	23	59	
9. Kişi	1	18	1	13	15	32	79	2
	3	9	1	16	27	28	81	
10. Kişi	1	27	3	19	19	45	113	-24
	3	10	1	14	30	34	89	
11. Kişi	1	6	0	17	31	43	97	-14
	3	6	3	20	29	25	83	
12. Kişi	1	14	0	14	29	39	96	-29
	3	2	1	21	22	21	67	
13. Kişi	1	37	1	16	20	45	119	-22
	3	19	1	21	22	34	97	
14. Kişi	1	4	0	19	14	38	75	-8
	3	10	0	13	18	26	67	
15. Kişi	1	20	0	8	12	34	74	-14
	3	6	0	18	15	21	60	

16. Kīzi	1	14	0	20	29	59	122	-73
	3	4	0	9	18	18	49	
17. Kīzi	1	6	1	17	24	58	106	-34
	3	8	0	18	16	30	72	
18. Kīzi	1	5	0	8	24	47	84	-37
	3	8	0	8	15	16	47	
19. Kīzi	1	14	0	12	36	45	107	-12
	3	27	0	21	20	27	95	
20. Kīzi	1	0	0	10	14	24	48	24
	3	13	1	18	14	26	72	
21. Kīzi	1	7	1	5	16	22	51	7
	3	9	1	10	18	20	58	
22. Kīzi	1	5	0	13	19	39	76	-15
	3	11	0	12	16	22	61	
23. Kīzi	1	11	2	5	17	39	74	-3
	3	12	1	15	20	23	71	
24. Kīzi	1	2	1	15	20	34	72	-2
	3	7	3	15	20	25	70	
25. Kīzi	1	13	1	10	15	34	73	-6
	3	3	2	13	16	33	67	
26. Kīzi	1	4	1	6	11	37	59	25
	3	19	0	18	20	27	84	
27. Kīzi	1	16	0	20	13	39	88	-21
	3	12	0	11	22	22	67	
28. Kīzi	1	15	3	4	21	34	77	-7
	3	14	3	17	11	25	70	
29. Kīzi	1	8	0	16	15	24	63	17
	3	8	0	21	26	25	80	
30. Kīzi	1	9	0	16	19	24	68	17
	3	16	4	19	21	25	85	
31. Kīzi	1	17	0	13	26	48	104	-61
	3	4	0	8	12	19	43	
32. Kīzi	1	7	0	18	25	52	102	-38
	3	7	0	16	20	21	64	
33. Kīzi	1	5	0	27	28	28	88	-4
	3	17	0	18	26	23	84	
34. Kīzi	1	12	0	9	19	31	71	73
	3	37	1	40	31	35	144	
35. Kīzi	1	18	1	17	28	20	84	-16
	3	17	0	14	21	16	68	
36. Kīzi	1	13	0	7	15	16	51	36
	3	4	0	23	24	36	87	
37. Kīzi	1	10	1	18	30	20	79	-2
	3	14	0	19	23	25	81	
38. Kīzi	1	9	0	7	27	27	70	19
	3	19	0	17	26	27	89	
39. Kīzi	1	17	0	19	34	35	105	-39
	3	12	0	17	16	21	66	
40. Kīzi	1	5	1	14	9	18	47	-2
	3	4	0	7	15	19	45	

41. Kişi	1	0	0	16	14	14	44	19
	3	11	1	12	14	25	63	
42. Kişi	1	12	0	24	30	35	101	-42
	3	5	0	21	13	20	59	
43. Kişi	1	17	1	14	24	47	103	-14
	3	18	1	18	23	29	89	
44. Kişi	1	4	0	8	22	26	60	14
	3	3	0	25	20	26	74	
45. Kişi	1	5	3	8	27	40	83	-60
	3	1	0	8	4	10	23	
46. Kişi	1	2	0	5	15	3	25	18
	3	7	2	10	11	13	43	
47. Kişi	1	9	0	14	29	25	77	-16
	3	5	1	21	18	16	61	
48. Kişi	1	8	0	14	15	41	78	-47
	3	3	0	11	8	9	31	
49. Kişi	1	5	1	4	12	21	43	3
	3	7	0	5	15	19	46	
50. Kişi	1	11	0	10	25	35	81	56
	3	34	2	28	43	30	137	
51. Kişi	1	24	1	24	26	35	110	-60
	3	4	0	14	13	19	50	
52. Kişi	1	3	0	9	19	17	48	-5
	3	1	0	13	9	20	43	
53. Kişi	1	10	0	21	19	28	78	-14
	3	8	0	14	21	21	64	
54. Kişi	1	2	1	24	37	18	82	-8
	3	13	0	7	27	27	74	
55. Kişi	1	12	0	11	19	33	75	-11
	3	8	0	14	21	21	64	
56. Kişi	1	11	1	23	43	35	113	-40
	3	15	0	15	20	23	73	
57. Kişi	1	15	0	7	20	23	65	17
	3	7	0	38	21	16	82	
58. Kişi	1	22	3	14	18	21	78	4
	3	7	0	38	21	16	82	
Toplam	1	628	39	795	1246	2013	4721	-659
	3	585	35	920	1136	1386	4062	

Öğrencilerin bağdaşıklık araçlarını kullanım sıklıkları Tablo 11’de görüldüğü gibidir. Son sütunda birinci ve üçüncü sınıf arasındaki bağdaşıklık kullanım farkı belirtilmiştir. Bu farkı belirtirken *eksi (-)* ifadeler üçüncü sınıfta bağdaşıklık kullanımının azaldığını göstermektedir. Pozitif sayılar ise birinci sınıfa göre bağdaşıklık kullanımının artmış olduğunu belirtmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi öğrencilerin geneli bağdaşıklık araçları kullanımını üçüncü sınıfta azaltmıştır. En çok farkın *eksilteli ögelerde* ve *kelime bağdaşıklığında* olduğu görülmektedir. *Eksilteli*

anlatım 795'ten 920'ye çıkmışken, kelime bağdaşıklığı 2013'ten 1386'ya düşmüştür. Tablodaki nicel sonuçların yanı sıra metinler tek tek ve karşılaştırmalı incelendiği için nitel açıdan metinlerdeki bazı noktalara değinmek mümkündür. Öğrenciler artık eksilteli anlatım olanaklarını daha iyi kullanıp gereksiz uzatmalardan kaçınarak yalın, net bir üslup edinmiştir. Kelime bağdaşıklığı açısından yine birbirinin yerine geçen sözcüklerin, gereksiz anlamsal yinelemelerinin, kelime kalabalığının anlamı zenginleştirmedeğinin farkındadırlar. Öte yandan metinlerdeki çoğu sorun benzer biçimde devam etmiştir. Öğrenciler dikkatlerini yoğunlaştırarak yazma becerilerini geliştirmek, bir süreç olarak algılamak ve deneyimlemek yerine acele ve özensiz biçimde metinler oluşturmuşlardır. Daha yalın metinler yazmalarına rağmen üst düzey düşünme becerilerini metinlerinde kullanamamış, zengin ve derin bir içerik üretememişlerdir. Sözcük dağarcıkları belirgin bir artış göstermemiştir. Üçüncü sınıfta “teknoloji” konulu deneme metinlerinde yaygın olarak kullanılan yeni sözcükler şöyledir: *yapay zeka, siber suç, yazılım, afişe, ışık hızı, drone, benlik, sanal ekran, dem vurmak, idame etmek, emoji, muamma, facebook, instagram, twitter, whatsapp, snapchat, swarm, sörf yapmak, likelamak, nemalanmak, nano teknoloji, fake hesap, mavi balina, selfie, külfet, trend topic, kara delik.* Bu sözcüklere ek olarak bazı özel isimler de yer almıştır: *Aziz Sançar, Mark Zuckerberg, Elon Musk.* İlk metinlere oranla sosyal medya diline ait sözcükler yabancı dillerdeki adlarıyla metinlere daha yoğun biçimde girmiştir. Öğrenciler ana dili bilinciyle sosyal medyadan gelen sözcüklere Türkçe adları kullanmaya yönelik bir kaygı gütmemiştir. Örneğin selfie yerine *özçekim*, likelamak yerine *beğenmek* sözcükleri tercih edilmemiştir. Öğrenciler sosyal medyada öne çıkan girişimcilere, bilim insanlarına veya mavi balina gibi oyunların toplumsal yaşamda yol açtığı sorunlara ilgi göstermişlerdir.

Teknolojiye bakış ise daha çok sosyal medyaya indirgenmiştir. Sosyal medyaya olan bağımlılık denemelerde genel olarak yakınılan problem olarak yer almıştır. Metinlerin nitelik olarak zayıf oluşu da öğrencilerin sosyal medyayla ilişkileriyle yakından ilgilidir. 1990 sonrası doğan Z kuşağı kategorisine dâhil etmenin mümkün olduğu bu çalışmanın katılımcıları internetle en fazla bağ kuran kuşaktır. Z kuşağı hızın, aceleciliğin ve tüketim toplumunun içine doğmuş olduğu için tüm edimlerini de hız belirlemektedir. Bu kuşak hızlı yiyen içen, hızlı iş yapan, hızlı okuyan ve hızlı yazan sabırsız bir kuşaktır (Karahisar, 2013: 79). Bu kuşağın aceleci olmasının en önemli nedeni ise modern teknoloji çağının kendisidir. Günümüz teknolojisinde

zamanın da mekânın da önemi azalmış, mesafeler ortadan kalkmıştır. Sanal mekânlar, tüm ilişkileri ve iletişim biçimlerini *şimdi ve burada* olmaya indirgeyip derin bağ kurmaya ve üstünde durmaya izin vermemektedir. “İnternet uzamı süreklilik ve geçiş aşamalarından değil, süresiz olaylar veya olgulardan oluşur. Böylece bu uzamda bir ilerleme ve gelişme olmaz. Tarih dışı bir uzamdır burası. İnternet ortamının uzamı süresiz ve noktalı bir Şimdiki zamandır.” (Chul Han, 2018: 51) İnternetle olan bağ yazıyla olan bağla da koşutluk göstermektedir. Metinler başı ve sonu belli, geliştirilip tamamlanmış olmaktan ziyade üzerinde derin düşünmeden, aceleyle yapıp bitirmeye odaklanılan dağınık, yüzer durumda olan cümleler ve paragraflardan oluşmaktadır. Gerek okuma gerek yazma edimi yavaşlık, dikkat, düşünme becerisi ve disiplin istediği için günümüzde bu beceriler her zaman olduğundan daha çok insan iradesini zorlamakta ve çaba istemektedir. Bu anlamıyla yazma sorunları hem dünyada hem de kendi ülkemizde çağın da sorunlarıdır. Dili kullanım araçları değişip çeşitlendikçe dille ilgili sorunlar da değişip çeşitlenmekte ve yeni çözüm yolları beklemektedir.

5. BÖLÜM: SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmada elde edilen bulguların sonuçları açıklanmış, bu sonuçlara ilişkin yorumlar tartışmaya açılmış ve birtakım öneriler sunulmuştur. Çalışmada boylamsal araştırma yöntemiyle 2016-2017 Eğitim Yılı, Balıkesir Üniversitesi Türkçe Eğitimi bölümü birinci sınıfta öğrenim gören 63 öğrencilerinin “teknoloji” konulu denemeleri ile aynı öğrencilerden devam eden 58 öğrencinin 2018-2019 Eğitim Yılı’nda yine “teknoloji” konulu denemeleri *eşzamanlı* olarak bağdaşıklık araçları kullanımını bakımından incelenmiştir. Çalışmaya ek olarak 2016-2017 birinci sınıf öğrencilerinden 10 öğrencinin bir dönem boyunca yazdıkları 11 farklı konuya yönelik denemelerinde yalnızca *gönderimsel bağdaşıklık* kullanımına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Çalışmada bağdaşık araçları olarak gönderim, değiştirim, eksilti, değiştirim ve kelime bağdaşıklığı incelenmiştir. Gönderimsel bağdaşıklık ögelerinden şahıs zamiri, dönüşlülük zamiri, işaret zamiri ve işaret sıfatlarına bakılarak karşılaştırma ve ilgi zamiri gönderimi çalışmanın dışında tutulmuştur. Aşağıda çalışmanın başında yanıt aranan sorulara sırasıyla yer verilmektedir.

- Türkçe Eğitimi bölümü birinci sınıf öğrencilerinin teknoloji konulu denemelerinde bağdaşıklık oluşturma düzeyleri nasıldır?

Öğrencilerin birinci sınıfta yazdığı 63 metindeki bağdaşıklık araçları kullanım düzeylerinin kâğıt başına düşen ortalamaları çok kullanılandan aza doğru şu şekildedir: *kelime bağdaşıklığı (35,4)*, *bağlama ögeleri (21,3)*, *eksilteli anlatım (14)*, *gönderim (10,93)*, *değiştirim (0,68)*. Öğrenciler metinlerinde en çok kelime bağdaşıklığı aracından yararlanırken en az değiştirim ögesini kullanmıştır.

- Türkçe Eğitimi bölümü öğrencilerinin üçüncü sınıfta yazdıkları teknoloji konulu denemelerinde bağdaşıklık oluşturma düzeyleri nasıldır?

Öğrencilerden 5’i üçüncü sınıfa devam etmediği için 58 metinde bağdaşık araçlarının kâğıt başına düşen ortalamalarına çoktan aza doğru bakıldığında şöyledir:

kelime bağdaşıklığı (24,4), bağlama ögeleri (19,5), eksilteli anlatım (15,7), gönderim (10,08), değiştirim (0,6).

- Türkçe eğitimi bölümü öğrencilerinin birinci ve üçüncü sınıftaki metinlerinde bağdaşıklık oluşturma düzeyleri arasındaki ilişki nasıldır?

Sonuçlardan görüldüğü gibi kâğıt başına düşen ortalamalardaki sıralama üçüncü sınıfta da belirgin değişim göstermemektedir. Bununla birlikte ortalamalarda bazı değişiklikler de göze çarpmaktadır. *Kelime bağdaşıklığı* kullanımı belirgin bir düşüş göstermektedir. *Bağlama ögeleri* kullanımında da bir miktar düşüş söz konusudur. Benzer seyredenler *gönderim* ve *değiştirim* aracıdır. Kullanımı artan bağdaşıklık aracı ise *eksilteli anlatımdır*. Bağdaşıklık araçları metnin yüzey sorunlarıyla ilgili olduğu için metnin niteliği hakkında bir yorum yapmak çok mümkün olmasa da bu araçların metindeki işlevlerine bakarak ve metinleri incelerken edinilen genel gözlemden yola çıkarak bağdaşıklık araçlarını gelişigüzel, gereğinden fazla kullanımının azaldığını söylemek mümkündür. Eksilteli anlatımın artış göstermesi de buna koşut bir bulgudur. Öğrenciler ilerleyen yıllarda eksilti yapma olanağından yararlanarak daha yalın ve daha bütünlük gösteren metinler örmeye eğilim göstermişlerdir.

- Türkçe Eğitimi bölümü öğrencilerinin birinci ve üçüncü sınıftaki metinlerinde karşılaşılan sorunlar değişiklik gösteriyor mu?

Tüm bağdaşıklık araçlarından elde edilecek bulguları çalışmada saptamak mümkün olmadığı için bu soruya yalnızca gönderim sorunlarındaki nicel verilere bakılarak yanıt vermek istenmiştir. Sorunların kâğıt başına düşen ortalamalarına bakıldığında birinci sınıfta toplam gönderim sorunları 3,57 iken bu değer üçüncü sınıfta 2,12'ye düşmüştür.

- Türkçe Eğitimi birinci sınıf öğrencilerinden on katılımcının gönderimsel bağdaşıklık oluşturma düzeyleri nasıldır?

10 öğrencinin 110 metninde kâğıt başına düşen ortalamalardaki gönderim ögeleri çoktan aza doğru şöyledir: *şahıs zamiri (5,07), işaret sıfatı (3,97), işaret zamiri (2,59), dönüşlülük zamiri (1,61)*. En çok gönderimin şahıs zamirleriyle yapıldığını, en az ise dönüşlülük zamirine başvurulduğu görülmektedir.

Çalışmanın temel amacı olarak birinci- üçüncü sınıf karşılaştırmalı incelenen 121 metnin gönderim düzeyleri sırasıyla; *işaret sıfatları (3,66)*, *işaret zamiri (3,13)*, *şahıs zamiri (2,83)* ve *dönüştürülme zamiri (0,85)*dir. Bu metinler, görüldüğü gibi 10 katılımcının metinlerine göre sıralamada değişiklik göstermiştir. Bu kez en çok *işaret sıfatı* kullanılırken onu *işaret zamiri* izlemiş ve *şahıs zamirleri* daha sonra gelmiştir. *Dönüştürülme zamiri* her iki sonuca göre en az başvurulan olmuştur. Buradan yola çıkarak farklı koşullarda farklı değişkenler kullanıldığında sonuçlara etki eden birtakım ihtimalleri tartışmaya açmak mümkündür. Örneğin bu sonuçlara göre *deneme konusuna* bağlı olarak gönderim öğeleri kullanımı değişiklik gösteriyor olabilir. Kişileri sınırlayıp deneme sayıları ve konuları çeşitlendirildiğinde *metni yazanların* üslupları, metne eğilimleri ve dille ilgili tecrübelerinin de sonuçları değiştirmiş olabileceği düşünülebilir.

- Türkçe Eğitimi birinci sınıfta öğrenim gören 10 öğrencinin metinlerinde karşılaşılan gönderimsel bağdaşıklık sorunlarının ortalaması nedir?

Gönderimsel bağdaşıklıkla ilgili karşılaşılan sorunların kâğıt başına düşen ortalaması şu şekildedir: *şahıs zamirleri (1,32)*, *işaret sıfatları (0,94)*, *işaret zamirleri (0,84)*, *dönüştürülme zamiri (0,15)*. Öğrencilerin gönderim kullanımları sıralamasıyla karşılaştıkları sorunların sıralaması paralellik göstermiştir. Demek oluyor ki metinlerde gönderim öğesinin sık kullanılması sorunları kendi başına azaltan bir etkiye sahip değildir. Öğrenciler metinlerle ilgili sorunlarla karşılaştırılmadığı ve düzeltme imkânları üzerine düşündürülmedikleri sürece sadece metin yazarak bu sorunların üstesinden gelememektedir.

Bu çalışmada boylamsal yöntemle aynı öğrenciler üzerinde çalışılmıştır. Benzer bir yöntemle yapılan çalışmayla karşılaşılmadığı için bire bir karşılaştırmak mümkün değilse de yakın veya farklı çalışmaların sonuçlarıyla ilişkisi değerlendirilebilir. Farklı çalışmalar ile sonuçların tutarlılık gösterip göstermediği bilgisi ya da değişkenlik gösteriyorsa buna etki edebilecek unsurları inceleme fırsatı vereceği için önemlidir.

Seçkin, Arslan ve Ergenç (2014: 345-347)'in çalışmasında lise 1, lise 3, üniversite 1, üniversite 3'ten toplam 80 öğrencinin öyküleyici metinleri bağdaşıklık ve tutarlılık açısından incelenmiştir. Kelime bağdaşıklığının araştırma dışında tutularak bağdaşıklık araçları ayrı ayrı tablolar hâlinde gösterilmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre

öğrenciler tüm sınıf seviyelerinde en çok *gönderim ögesini* kullanırken onu *bağlama ögeleri* takip etmiştir. En az başvurulan *değiştirim* ögesidir.

Bu çalışmada ise en çok kullanılan bağdaşıklık unsuru kelime bağdaşıklığını dışarıda bırakırsak *bağlama ögeleridir*. İki çalışma arasındaki bu farklılığın öğrencilere yazdırılan metnin türünden kaynaklanması muhtemeldir. Deneme metni kanıtlayıcı metin türüne dâhil olduğundan bağlama unsurlarına daha sık ihtiyaç duyarken öyküleyici metinde öne çıkmayabilir. En az kullanılırsa her iki çalışmada da aynı biçimde *değiştirim ögesidir*.

Çalışmanın diğer bir sonucuna göre tüm kademelerde en çok *şahıs zamiri* kullanılmıştır. Şahıs zamiriyle yapılan gönderim sırasıyla *lise 1: % 61,3; lise 3: % 58,8; üniversite. 1: % 57,9; üniversite 3: % 48,6'tır*. Verilerden de anlaşılacağı gibi sınıf seviyesi arttıkça şahıs zamiri kullanım oranının düştüğü görülmektedir. “Sınıf seviyesindeki artışa zıt bir şekilde şahıs zamiri kullanımının azaldığı, işaret sıfatının ise benzer sıklıklarda tercih edildiği tablodan çıkan sonuçlar arasındadır.” (2014, 347)

Bu çalışmada ise en çok *işaret sıfatı* kullanılmış (% 34,8) ve bu oran her iki sınıf seviyesinde de benzerlik göstermiştir (% 34,7 - % 34,8). Şahıs zamiri kullanım oranı ise % 28,2'den % 25,2'ye düşmüştür. Her iki çalışmanın sonuçlarının tutarlılık gösterdiği söylenebilir. Çünkü her ikisinde de *şahıs zamiri* kullanım oranı düşerken *işaret sıfatı* kullanım oranı sınıf seviyesine göre artış göstermiştir.

Çalışmada eksilteli anlatım ögesinden lise 1 ve lise 3'te en çok ortak ögelerin eksiltildiği belirtilmektedir (% 71,7 ile % 73). Üniversite öğrencileri ise en çok ekleri düşürmüşlerdir (% 78,7 - % 94,1). Bu oranlara bakıldığında sınıf seviyesine göre eksilteli anlatım ögeleri kullanımını büyük değişim göstermiştir. Çalışmada ayrıca eksilti kullanımının sınıf seviyesi arttıkça azaldığı gözlenmiştir (2014: 347).

Bu çalışmada ise eksilteli anlatım hem seviye yükseldikçe artış göstermiş hem de söz konusu çalışmanın lise öğrencilerinin metinlerine paralel sonuçlar vermiştir: üniversite 1'de % 83,3 ortak öge kullanımı, üniversite 3'te % 90'a yükselmiştir.

Son olarak çalışmanın bağlama ögelerine yönelik sonuçlarına bakılırsa tüm sınıf seviyelerinde en çok kullanılan ekleyici bağlama ögesi olmuştur. Sınıf seviyesine göre sırayla: *lise 1: % 63,5; lise 3: % 44,2; üniversite.1: % 70,1; üniversite 3: % 78,5'tir*.

Bu çalışmada da aynı şekilde en çok kullanılan *ekleyici bağlama ögeleri*dir: *üniversite 1*: % 44,1; *üniversite 3*: % 38,1.

Can (2012:126)'ın ortaöğretim 9 ve 10. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin yazdığı kompozisyonlardan paragraf düzeyindeki bulgulara göre bağdaşıklık araçlarının yüzde olarak kullanımları şu şekildedir: *kelime bağdaşıklığı* (% 51, 26), *bağlama ögeleri* (% 20, 22), *eksilteli anlatım* (% 17, 40), *gönderim* (% 10, 58), *değiştirim* (% 0, 46). En yüksek sıklıkta *kelime bağdaşıklığı* en düşük sıklıkta ise *değiştirim* ögesi kullanılmıştır. Can'ın çalışmasıyla bu çalışmanın bağdaşıklık araçlarıyla ilgili sonuçları büyük ölçüde benzerlik göstermektedir: *Kelime bağdaşıklığı* (% 39,3), *bağlama ögeleri* (% 26,7), *eksilteli anlatım* (% 19,3), *gönderim* (% 13,7), *değiştirim* (% 0,84). Görüldüğü gibi her iki çalışmada oranlar ve sıralama oldukça tutarlıdır. İki çalışmanın sonuçlarına birlikte bakıldığında 9 ve 10. sınıfta yazılan metinlerle üniversite 1 ve 3'te yazılan metinlerin benzer biçimlerde örüldüğü söylenebilir. Öğrencilerin sınıf seviyesi yükseldikçe kelime bağdaşıklığı düşerken diğer bağdaşıklık ögelerini kullanımlarının hepsinde bazı yükselişler olmuştur.

Can (2012: 259) çalışmasında ayrıca öğrencilerin paragraf oluşturmada bağdaşıklık ve tutarlılık düzeyinde önemli sorunlar yaşadıklarını vurgulayarak bu sorunların giderilmesinde öğretmenlere büyük sorumluluk düştüğünü belirtmiştir. Bu çalışmada da öğrencilerin metinleri incelenirken bağdaşıklık araçları kullanımında çok fazla sorun yaşadıkları gözlenmiş ve bu nedenle örnek cümlelere mümkün olduğunca yer verilmiştir. Bu durum aynı zamanda öğrencilerin alt kademelerden üst kademelere geçtikçe benzer sorunları yaşamaya devam etmekte olduklarını göstermektedir.

Coşkun (2005)'un çalışmasında ise ilköğretim 5 ve 8. sınıf öğrencilerinin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık araçlarını kullanım ortalamalarındaki sonuçları şu şekildedir: *5. sınıf*: 60, *7- 8. sınıf*: 71,0. Bu çalışmadaki bağdaşıklık araçları kullanım ortalamaları ise bulgular kısmında şöyle belirtilmiştir: *üniversite 1. sınıf*: 82,4; *üniversite 3. sınıf*: 70,5. Coşkun'un çalışmasında kullanılan metin türü öyküleyici iken bu çalışmanın metin türü denemedir. Yine de her iki çalışmada da öğrencilerin ilköğretim kademesinde üst sınıfa geçtikçe bağdaşıklık araçlarına daha çok başvurdukları, üniversite seviyesinde ise çok daha fazla kullandıkları görülmektedir. Fakat üniversite 3. sınıfta yine bir düşüş yaşanmış olması öğrencilerin bu araçları metinlerde daha bilinçli ve gerekli yerlerde kullanma çabalarından kaynaklı olabilir.

Coşkun'un çalışmasında bağdaşıklık araçlarını kullanım oranları yüksekten aza doğru şöyledir: *eksilteli anlatım* (% 31,3), *bağlama ögeleri*, (% 27,6), *kelime bağdaşıklığı* (%24,2), *gönderim* (% 16,6) ve *değiştirim* (% 0,4). Öğrenciler en çok eksilteli anlatıma başvururken en az değiştirim ögesini kullanmıştır (2005:121). Bu çalışmada ise en yüksek kullanım oranı *kelime bağdaşıklığı* (%39,3), en az kullanım aynı şekilde *değiştirim* (% 0,84)dir. Coşkun'un çalışmasında kelime bağdaşıklığı incelemelerinde yalnızca aynı kavram alanından kelime kullanımına bakıldığı ve tekrar ögelerinin dışarıda bırakıldığı belirtilmiştir (2005:140). Diğer oranlar benzerlik göstermekle birlikte sıralamadaki değişikliklere bağlı olarak *bağlama ögeleri* deneme metinlerinde daha çok tercih edilirken öyküleyici anlatımda *eksilteli anlatımın* öne çıkmış olabileceği söylenebilir.

Bu çalışmada boylamsal yöntemle sınıf seviyeleri ön plana alındığı için okul öncesi dönemdeki 5 ve 6 yaşlarındaki çocukların sözlü anlatımlarındaki bağdaşıklık araçlarının incelendiği Şahin'in çalışmasıyla karşılaştırmak ilginç olabilir. Çalışmanın bağdaşıklık araçları kullanım ortalamalarıyla ilgili bulguları şu şekildedir: *gönderim* (10,87), *eksilteli anlatım* (4,13), *kelime bağdaşıklığı* (3,40), *bağlama ögeleri* (3,37), *değiştirim* (0,00) (Şahin, 2015: 100). Bu çalışmanın katılımcıları olan üniversite öğrencilerinin ortalamalarına yeniden bakıldığında sırayla: *kelime bağdaşıklığı* (30,2), *bağlama ögeleri* (20,5), *eksilteli anlatım* (14,83), *gönderim* (10,53), *değiştirim* (0,84)dir. Değiştirim ögesinin okul öncesi dönemde hiç kullanılmadığı, üniversite öğrencilerinde de yine en az ve diğerlerine göre oldukça düşük kullanılan öge olduğu görülmektedir. Şahin'in çalışmasında öğrenciler anlattıkları hikâyelerde diğerlerine oranla en çok gönderim unsurlarını kullanmıştır. Öteki bağdaşıklık araçlarından yararlanma düzeyleri de oldukça benzerdir. Demek ki öğrenciler okul öncesi dönemden itibaren metinsellik ölçütlerinden yararlanmaya ve bütünlüklü bir metin ortaya çıkarmaya başlamaktadır. Bununla birlikte söz konusu çalışmada bağdaşıklık araçları kullanımında çocukların sorunlar yaşadıkları da bulgulanmış ve örnek olarak sorunlu metin parçalarına yer verilmiştir (2015:105). Başlıklar hâlinde verilen sorunlar bu çalışmanın nesnesi olan üniversite öğrencilerinin metinlerinde karşılaşılan sorunlara paralellik göstermektedir.

Sonuç olarak çalışmadan elde edilen bulgular bu çalışmanın yazılı anlatım metinleriyle büyük ölçüde koşutluk gösterdiği görülmüştür. Bununla birlikte kullanım

ortalamalarının ve yüzdelerinin metnin türüne göre öyküleyici anlatım ve deneme arasında değişiklik göstermesi de muhtemeldir. Bu değişiklik, daha çok deneme metnlerinin düşünce yazıları olması ve düşünme araçları sayıldıkları için bağlama ögelerine daha sık başvurulmasından kaynaklı olabilir. Wilson (2006: 30)'a göre bağlaçların dilde mantıksal işlevleri vardır ve anlamı göstermedeki kullanımları önemlidir. İlkel düzeyde kurulacak bir iletişimde bile *çünkü, bu nedenle, eğer, -dığına göre* gibi kullanımlar gerekli olur. Ona göre bağlaçlar metinden çıkarıldığında dildeki mantıksal ve anlamsal yapı da kaybolur.

Öte yandan Şahin (2015)'in çalışmasına bakıldığında öğrencilerin dil edinim sürecinde metin oluşturmayı da beraberinde dilin temel özelliği olarak doğal biçimde edindikleri görülmektedir. İlerleyen yıllarda kelime hazinesinin artışı, soyut ve karmaşık düşünebilme becerisi ile birlikte bağdaşıklık araçlarını kullanım ortalamaları da artmaktadır. Bununla birlikte üniversite birde yazılı metinlerde bağdaşıklık araçları yoğun ve gereksiz biçimde kullanılırken üniversite üçte yazılı metinlerin sözlü metinlerle sınırlarının daha belirgin olduğu, yazma eylemini daha ciddiye alındığı, düşünme süreçlerinden geçirilerek bağdaşıklık unsurlarını gerekli ve doğru yerde kullanıldığı söylenebilir.

Diğer dikkat çeken bir nokta ise çalışmalarda öğrencilerin okul öncesinden üniversite üçe dek bağdaşıklık araçlarını kullanırken birçok sorun yaşıyor olmalarıdır. Bu sorunlar metnin yüzey yapısında bağdaşıklık unsurları olarak somut biçimde görünür olup derin yapıdaki anlam ve mantığı doğrudan zedelemektedir. Bağdaşıklık araçlarıyla metindeki ek, sözcük, sözcük grupları ve cümleleri birbirlerine eklemeyerek mantıklı ve anlamlı bir yapı meydana getirirler. "Mantıksal sözcükler, mantıksal düşünme ve konuşmanın en iyi yol göstericisidirler ve bunların yanlış kullanımı hemen hemen her zaman kötü mantığın göstergesi olur." (Wilson, 2006:30) Metnin türü veya anlatım biçimi ne olursa olsun beş yaşındaki çocukla üniversite üçteki öğrenci benzer sorunlar yaşadığına göre dille birlikte metin de onun kullanım biçimi ya da somut varlığı olarak önem kazanmaktadır. Bu anlamıyla metin dilbilim çalışmalarının ve ana dile metin dilbilimsel bakışın hem metnin yer aldığı anlama, anlatma becerileri içinde hem de dili bilinçli ve doğru kullanabilme ve aynı zamanda doğru ve mantıklı düşünebilmeye yönelik katkısıyla özellikle Türkçe Eğitimi alanında son derece önemli olduğu bir kez daha görülmektedir.

5.2. Öneriler

Çalışmanın bu kısmında elde edilen bulgulardan ve sonuçlardan hareketle Türkçe Eğitimi alanına yönelik bazı öneriler dile getirilmiştir.

Türkçe öğretmeni adaylarının deneme metinlerinde bağdaşıklık araçlarını kullanımı irdelenmiş ve kullanımlar ölçeklerle ifade edilmiştir. Bu ölçeklerde öğrencilerin metin kurarken bağdaşıklık araçlarından çok fazla yararlandığı görülmüştür. Bu durum Türkçe Eğitimi bölümlerinde metin dilbilim çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Metin dilbiliminin Türkçe eğitiminde başlı başına bir ders olarak gösterilmesi ve Türkçe Eğitimi programlarında daha merkezi konumda dâhil edilmesi gerektiğini de düşündürmektedir. Metin dilbilim; okuma, dinleme, yazma ve konuşma gibi temel becerilerin hepsinde son derece önem taşıyan bir disiplindir. Çünkü metin dilbiliminin ortaya koyduğu bilgiler hem teorik hem de uygulamalı olarak öğrencilere kazandırılması gereken becerileri kapsamakta ve somut yöntem göstermede çeşitli olanaklar sunmaktadır.

Türkçe Eğitimi bölümlerinde dil bilgisi dersleri yoğun olarak verilirken dilin metin boyutuna gereken önem gösterilmemektedir. Bu çalışmada da yapılmaya çalışıldığı gibi anlatım bozukluğu kapsamında işlenegele dille ilgili hatalar, yanlışlar, çeşitli sorunlar çok daha kapsamlı biçimde metnin yüzey yapısı ve derin yapısına dâhil edilip uygulamalı olarak öğrencilere verilmelidir.

Dil, birçok disiplinin ortak inceleme nesnesi olduğu için dilin anlama ve anlatım olanaklarına dair imkânlarını geliştirmek adına disiplinler arası bakışın kazanılması gereklidir. Bu da akademisyenlerin hem çağa uygun güncel bilimsel çalışmaları takip etmesi hem de bunları akademik kurumlarda öğrencilerle tanıştırmaları ve bu yeni bakışla öğrenci yetiştirilmesi ile mümkündür. Türkçe Eğitimi her şeyden önce öğrencilerin kendi ana dili bilincini kazanmaları demektir. Bu ise dili edinim sürecinden oldukça farklı bir beceriyi imlemektedir. Nitekim *metin dilbiliminde* yapılan çalışmalar metinle ilgili kullanımların ve sorunların dil edinim sürecinde başlayıp soyut düşünme döneminde, hatta üniversiteden mezun olurken bile devam edebileceğini göstermektedir.

Bu anlamıyla bilimsel çalışmalarda da hem farklı metin türlerine yönelik daha çok katılımcıyla yeni incelemeler yapmaya yönelmek hem de sorunları örnekleriyle birlikte tartışmaya açarak çeşitli önerilerle bunların üstesinden gelme noktasında somut alternatifler göstermek, alana katkı sunmak açısından önemli görünmektedir.

Metin dilbilim çalışmalarında kuramsal çerçeve oluşturulurken fark edilen diğer bir husus metin dilbilimle ilgili Türkçe Eğitiminde daha fazla bilimsel çalışmaya ihtiyaç olduğudur. Basılı materyal olarak gerek teorik gerek uygulamalı kaynak eksikliği mevcuttur. Diğer bir husus birçok akademisyenin birbirinden farklı tanımlar, sınıflandırmalar ve açıklamalar sunmuş olmasıdır. Bu durum terimlerde ortak bir bakışa, görüşe varmak için daha fazla iletişim hâlinde olunması, çeşitli oturumlar, tartışmalar yürütülmesini gerekli kılmaktadır.

Metin oluştururken ve bir metni anlamaya çalışırken, çözümlerken de metin dilbilimin ortaya koyduğu terimlerden yararlanılması gereklidir. Dilde doğru, mükemmel anlam ve anlatım mümkün değilse de sık sık karşılaşılan sorunlar irdelendiğinde bireyler kendilerini daha doğru anlatmış olacak ve başkalarını da daha iyi anlamanın yolunu keşfedeceklerdir.

Metin dilbilimini öğrenmek her yaşta ve her alanda kısaca tüm bireyleri ilgilendirmektedir. Bu da ilkokul kademelerinden üniversite öğretimine dek öğrencilerin Türkçe Eğitimi alanında ya da Yazılı Anlatım ve Sözlü Anlatım gibi ders kapsamalarında öğrenilmeyi gerekli kılmaktadır. Öğrenciler birinci sınıfta örneğin *gündelik hayat* yerine *günlük hayat* ifadesini kullanıyorsa kelime bağdaşıklığı kapsamında birbiriyle karıştırılan sözcükler sorun başlığı altında değinilmediği, gösterilmediği sürece mezun olurken de yüksek ihtimalle yine aynı biçimde kullanmaya devam edeceklerdir. İncelenen metinler de bunu göstermektedir.

Metin dilbilim her türden metne bakışı doğrudan değiştireceği için bu alanın getirdiği birikimden yola çıkarak sorulan sorular da iletişimi geliştirecektir. Gündelik hayatta olsun akademik hayatta olsun bu araçlar her ne kadar bilinçli bilinçsiz doğru kullanılsa bile böyle bir farkındalık sayesinde bireyler hem kendilerini ifade ederken hem de başkalarını anlama kaygısı güderken metin dilbilimsel bakışı göz önünde bulundurmuş olacaktırlar. Söz gelimi bir metin yazan öğrenci, *gönderim* yaparken *gönderim* yaptığını bildiğinde bu *gönderimin* okuru kastettiği sözcüğe, cümleye,

paragrafa götürüp götürmediğini kontrol etme imkânına sahip olacaktır. *Bağlama öğelerini* kullanırken yerinde ve doğru işlevde kullanıp kullanmadığını sorgulayacaktır. Başka metinlere yönelirken de aynı sorgulamayı yapma olanağına sahip olacaktır. *Kelime bağdaşıklığını* bildiğinde sözcüğün *aynen tekrarı yerine, eş ve yakın anlamıyla, genel ve üst anlamıyla ifade etmenin* zenginliğinden yararlanabileceğini bilecektir. Metinlerde sık sık tekrar edilen sözcüklerden yola çıkarak anahtar sözcüklerini, metnin temasını, ana fikrini daha kolay bulacaktır.

Öğrenciler nasıl metin yazacağına dair birçok alternatif de öğrenmiş olacaktır. Aynı cümleyi *gönderim* yerine *eksilteli* olarak ifade etmenin retorik olarak daha estetik durabileceğini, gereksiz söz kalabalığından uzak, sade ve etkileyici bir üslup oluşturmanın gizlerini de öğreneceklerdir. Metin dilbilimde ve özelde bağdaşıklık araçlarında, esas olarak ana dilin bilinçli kullanımıyla ilgili bu olanaklar ortaokul öğrencisini de üniversite öğrencisine de aynı biçimde ilgilendirmektedir.

Metnin üretilme ve çözülme süreçleri; dil bilimciyi, editörü, haberleri doğru ifade etmeye çalışan muhabiri, gazeteciyi, estetik kaygıyla yazan yazarı, onun metnini düzeltten editörü, söz gelimi karadeliklerle ilgili sunum yapan bilim insanı da ilgilendirmektedir. Toplumda üretkenlik gösteren ve bunu yaparken metin üretmek durumunda olan her bireyi yetiştiren Türkçe öğretmenlerini daha da yakından ilgilendirmektedir. Türkçe öğretmenlerini yetiştiren akademisyenlerin de aynı şekilde bu disipline eğilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu yönde hem bilimsel çalışmaların yapılması hem de öğrencilerle derste uygulamalı olarak çalışılması gereklidir.

KAYNAKÇA

- Alpay, Necmiye. (2015). *Türkçe Sorunları Kılavuzu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Alpay, Necmiye. (2016). *Dilimiz, Dillerimiz*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Alpay, Necmiye. (2018). *Dil Meseleleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım. (2016). *2000 Sözüün Eleştirisi, Dil Yanlışları*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Aşkın Balcı, Hülya. (2018). *Metindilbilimin ABC'si*. (1. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Ayaz, Fatih. (2007). Ankara İlinde Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım, Becerilerinin İç Yapı Bakımından Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Banguoğlu, Tahsin. (2016). *Türkçenin Grameri*. (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Chul han, Byung. (2018). *Zamanın Kokusu*. (1.Baskı). (Çev. Şeyda Öztürk.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Can, Remzi. (2012). Ortaöğretim Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Paragraf Düzeyinde Bağdaşıklık ve Tutarlılık. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cansever, Edip. (2014). *Gelmiş Bulundum*. (10. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Coşkun, Eyyüp. (2005). İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Deny, Jean. (1941). *Türk Dil Bilgisi*. (1. Baskı). (Çev. A. Ulvi Elöve.) (1. Baskı). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Dilidüzgün, Şükran. (2017). *Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi*. (1.Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eker, Süer (2016). *Çağdaş Türk Dili*. (10. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Emiroğlu, İbrahim. (2011). *Mantık Yanlışları*. (2. Baskı). Ankara: Elis Yayınları.
- Ergin, Muharrem. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım.
- Göktürk, Akşit. (2016). *Okuma Uğraşısı*. (6. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Guirraud, Pierre. *Anlambilim*. (1984). (Çev. B. Vardar). (1.Baskı). Ankara: Kuzey Yayınları.

- Günay, V. Doğan. (2013). *Metin Bilgisi*. (4.Baskı). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Karahisar, Tüba (2013). Dijitalleşen Nesil, Dijital İletişim ve Dijitalleşen Türkçe. Cilt 4/ Sayı 12. 72-82. Web: http://www.ajite.org/?menu=pages&p=details_of_article&id=96 adresinden 30 Nisan 2019 tarihinde alınmıştır.
- Parlak, Hatice. (2009). Kutadgu Bilig'in Metindilbilimsel Yapısı. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Seçkin, P. , Arslan N. ve Ergenç S. (2014). Bağdaşıklık ve Tutarlılık Bakımından Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Anlatım Becerileri, Sayı 3/1, Türkiye. S. 340-353. Web: http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tumview.php?id=18431 adresinden 24 Nisan 2019 tarihinde alınmıştır.
- Şahin, Sümeyye. (2015). 5-6 Yaş Çocuklarının Sözlü Anlatımlarında Bağdaşıklık Araçları ve Fiilimsilerin Kullanılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Toptaş, Hüseyin. (2016). *Türkçe Dersleri*. 2.Kitap. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (2011), Türkçe Sözlük (11.Baskı). Ankara: TDK.
- Uygur, Mermi. (2015). *Dilin Gücü*. (7. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vygotsky, Lev. S. (2018). *Düşünce ve Dil*. (çev. B. Erdoğan). (1. Baskı). İstanbul: Roza Yayınevi.
- Yılmaz, Ömer. (2012). 11. Sınıf Öğrencilerine Ait Öyküleyici Metinlerin Bağdaşıklık Ve Tutarlılık Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Zülfikar, Hamza. (2015). *Söz Varlığı, Yazım ve Anlatım Açısından Türkçedeki Gelişmeler*. (1.Baskı). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

